

گزارش سیاستی

راهکارهای تحقق رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران

مؤلف: مریم کنگرانی فراهانی

تیرماه ۱۳۹۷

راهکارهای تحقق رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران

مؤلف: مریم کنگرانی فراهانی، دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه تهران

زیر نظر کارگروه تحقیق و توسعه شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید ایران

تیرماه ۱۳۹۷

پیشگفتار

شهرهای جدید ایران با سابقه محدودی که پیش از انقلاب اسلامی داشته اند، پس از پیروزی انقلاب اسلامی از سال ۱۳۶۴ با مجوز هیأت دولت برای ایجاد شهر جدید؛ توأم با تشکیل شرکت عمران شهرهای جدید و تصویب اساسنامه شرکت در سال ۱۳۶۸ به ظهور رسیدند. در ابتدا این شهرها با توجه به تحولات جمعیتی و سکونتی

حاکم بر کشور، در راستای تامین مسکن و جذب سرریز شهرهای بزرگ در پیرامون کلانشهرها ایجاد گردیدند و این اقدام دولت در این چهار دهه، طیفی از تکامل دیدگاهها، نظریه ها و اقدامات را پشت سر نهاده است. البته با وجود شکل دهی به یک آزمایشگاه عظیم شهرسازی در کشور همواره محل نقدهای علمی نیز بوده اند.

اگرچه در تجربه سه دهه توسعه شهرهای جدید در کشور، عمده شهرهای ایجاد شده با ماهیت خوابگاهی شکل گرفته اند اما در دولت های یازدهم و دوازدهم، دست اندرکاران بخش مسکن و شهرسازی کشور بر آن هستند که تحولی اساسی در مفهوم شهرهای جدید و تغییر رویکرد به سمت «نسل نوین شهرهای جدید» که می تواند متکی بر تجربه جهانی با اتکا به تامین حمل و نقل سریع و ارزان، رعایت اهداف کلان آمایشی، شکل دهی به فرصتهای نوین اشتغال و پیش بینی نقش اقتصادی برای هر یک از شهرهای جدید، فرصت اسکان پایدار را با کیفیت زندگی کمال یافته و کارکردهای اقتصادی دیگر چون آموزشی و تحقیقاتی، فن آوری های نو، بازرگانی، جهانگردی و گردشگری و ... ممزوج نموده، شکل دهند.

به هر ترتیب گذشت سه دهه از آغاز عملیات شهرهای جدید و تکمیل بخش مهمی از عملیات اجرایی شهرها و شتاب جمعیت پذیری آنها، ضرورت تحول و بازاندیشی پیرامون رویه های اجرایی و آینده توسعه شهرهای جدید را ضروری نموده است. در این راستا تدوین گزارش های سیاستی با هدف تبیین رویکردهای جدید موثر بر حوزه شهرهای جدید، در دستور کار شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید قرار گرفته است. این گزارشها تلاش دارند ضمن فراهم نمودن زمینه ارتقاء کیفی، رفع موانع توسعه پایدار شهرهای جدید را فراهم آورند و گامی هرچند کوچک در مسیر باز اندیشی آینده توسعه شهرهای جدید بردارند.

گزارش سیاستی حاضر با موضوع «راهکارهای تحقق رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران» با توجه به ضرورت تحول در رویکرد های توسعه شهرهای جدید و گذار از کمیت به کیفیت در این شهرها در راستای سیاست های کلان شهرسازی کشور و با بهره گیری از رویکرد نوین شهر خلاق، عوامل زمینه ساز ارتقاء کیفی شهرهای جدید نسل نخست و نیز عملیاتی نمودن در شهرهای جدید نسل نوین ایران را ارائه می نماید. الگوی شهر خلاق به دنبال ساخت مکان هایی است که بتواند گروه ها و طبقات خلاق را به خود جذب و از آنها نگه داری کند. این گزارش دو هدف را دنبال می نماید: الف) تدقیق اصول و شاخص های برنامه ریزی شهرهای خلاق در شهرهای جدید ایران. ب) ارائه راهبردهایی که بتواند مارا به سمت ایجاد شهرهای جدید خلاق در ایران هدایت کند. لازم به ذکر است

که اگر چه تجاربی در زمینه رویکرد شهر خلاق در ارتباط با شهرهای جدید موجود نیست اما با بهره‌گیری از آموزه‌های شهرهای خلاق امکان پیاده کردن این رویکرد در شهرهای جدید قابل فراهم شدن می باشد.

گزارش سیاستی حاضر به سفارش کارگروه تحقیق و توسعه شرکت و در مهرماه سال ۹۷ ارائه و تحویل گردیده است. لازم است از مساعی و تلاشهای پژوهشگر محترم «سرکار خانم مریم کنگرانی» دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران، تقدیر و تشکر به عمل آوردم و امتنان خود را از تلاش همکاران شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید در پیشبرد اجرای این مطالعه اعلام دارم. امید است مدیریت های ستادی و شرکت های تابعه در پیگیری موضوعات مطروحه در این گزارش تلاش نمایند.

حبیب اله طاهرخانی

معاون وزیر، رئیس هیات مدیره و مدیر عامل شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید ایران

فهرست مطالب

فصل یک: کلیات	۱
۱-۱- مقدمه	۲
۲-۱- طرح موضوع	۲
۳-۱- اهمیت و ضرورت موضوع	۳
۴-۱- اهداف	۴
۵-۱- روش شناسی و فرآیند مطالعه	۴
۶-۱- سابقه مطالعات در جهان و ایران	۴
فصل دوم: مبانی نظری/.....	۶
۱-۲- معرفی و مفاهیم پایه	۷
۱-۱-۲- مفهوم خلاقیت	۷
۲-۱-۲- جغرافیای خلاقیت	۸
۳-۱-۲- شهرها و خلاقیت	۹
۴-۱-۲- خلاقیت شهری	۱۰
۵-۴-۱-۲- مفهوم شهر خلاق	۱۳
۲-۲- نظریات و دیدگاههای شهر خلاق	۱۵
۳-۲-۲- دیدگاههای چارلز لندی و ریچارد فلوریدا درباره شهرهای خلاق	۱۶
۳-۲- اقتصاد و شهر خلاق	۱۸
۴-۲- ارکان شهر خلاق	۱۹
۵-۲- زیرساختهای شهر خلاق	۲۰
۶-۲- مولفه های خلاقیت شهری	۲۲
۷-۲- ضرورت شکلگیری شهر خلاق	۲۳
۸-۲- شاخصهای شهر خلاق	۲۴
۹-۲- ارائه مدل مفهومی رویکرد شهر خلاق	۲۶
فصل سوم: تجارب	۲۷
۱-۳- مقدمه	۲۵
۲-۳- تجارب شهر خلاق در جهان	۲۵
۱-۲-۳- آمستردام	۲۶

۲۸	۲-۲-۳- شهرهای خلاق کانادا
۲۹	۱-۲-۲-۳- ونکوور
۳۱	۲-۲-۲-۳- تورنتو
۳۴	۳-۲-۳- بارسلونا
۳۶	۴-۲-۳- استانبول (پایتخت فرهنگی اروپا)
۳۹	۵-۲-۳- شهر خلاق یوکوهاما (بازآفرینی خلاق)
۴۱	۳-۳- مشکلات شهرهای ایران برای تبدیل شدن به شهرهای خلاق
۴۳	۴-۳- جمع‌بندی
۶	فصل چهارم : تحلیل جایگاه شهرهای جدید ایران در مسیر دستیابی به جایگاه شهر خلاق
۵۲	۱-۴- تعریف، طبقه‌بندی و بررسی ویژگی‌های شهرهای جدید در ایران
۵۵	۲-۴- رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید
۵۵	۳-۴- ساختار شاخصهای شهر خلاق در شهرهای جدید
۵۷	فصل پنجم: راهبردهای پیشنهادی و برنامه‌های اجرایی منطبق با وضع موجود شهرهای جدید ایران
۵۸	۱-۵- ترسیم مسیر استراتژیک در راستای امکان‌سنجی پیاده‌سازی اصول شهر خلاق در شهرهای جدید
۶۰	۵-۲- ارائه چشمانداز
۶۰	۱-۲-۵- بیانیه چشم‌انداز
۶۰	۳-۵- تدوین اهداف و ارائه راهبردها و سیاستهای شهرهای جدید ایران در راستای رویکرد شهر خلاق
۶۵	۴-۵- جمع‌بندی
۶۶	۵-۵- پیشنهادات مطالعات تکمیلی
۶۷	فهرست منابع
71	Abstract

پیشگفتار معاون وزیر، مدیرعامل و رئیس هیات مدیره شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید ایران

چکیده

قرن ۲۱ قرن شهرها، ایده‌ها و خلاقیت‌ها است. خلاقیت انسان و استعداد او به عنوان سرمایه انسانی خلاق محرکه اصلی توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تلقی می‌گردد که رقابت روزافزون شهرها، مناطق و کشورها به طور فزاینده به پرورش، حفظ و جذب آن وابسته خواهد بود. الگوی شهر خلاق که مبتنی بر ارتباط میان اقتصاد و فرهنگ و تولید مکان‌های خلاق و نوآور است و در پی رقابت‌پذیر و نشان‌مند کردن مکان برای بهره‌گیری از فرصت‌های اقتصاد جهانی خلاق و مبتنی بر دانش است. در این زمینه شهرهای جدید به دلیل مشکلات جدی که در زمینه جذب جمعیت، احساس تعلق، هویت شهری، تعاملات اجتماعی و ... دارند از ظرفیت‌های بی‌نظیری برای ساخت فضاها و خلاق مورد نیاز جهت جذب و نگهداری گروه‌های نوآور و هم‌چنین ایجاد زمینه تعامل و برهم‌کنشی افراد و نهادها برخوردار هستند. در این پژوهش به منظور دستیابی به چارچوبی برای راهکارهای تحقق رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران، معیارها و شاخص‌هایی در این زمینه از مبانی نظری استخراج شد و این شاخص‌ها با توجه به شرایط و ویژگی‌های شهرهای جدید تدقیق شدند. در نهایت در راستای بهره‌بردن از رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران، به ارائه اهداف کلان و راهبردها و سیاست‌هایی در این زمینه پرداخته شد. در نهایت مشخص شد که اگرچه شهرهای جدید ایران دچار معضلاتی شده‌اند اما جامع‌نگری و در عین حال خاص‌نگری مبتنی بر یک مکتب فکری، می‌تواند فرآیند شهرسازی و معماری شهرهای جدید را متحول سازد و در واقع می‌توان با بهره‌گیری از رویکردهای مهم شهرسازی فعلی جهان نظیر شهر خلاق و اصلاحات نهادی و قانونی زمینه بازآفرینی این شهرها را فراهم کرد.

واژگان کلیدی: فضای خلاق، شهر خلاق، شهر جدید، سرمایه انسانی خلاق

فصل یک: کلیات

۱-۱- مقدمه

در سال‌های اخیر شهرهای جدید ایران در مسیر رسیدن به اهداف خود با چالش‌ها و مشکلاتی روبه‌رو شده‌اند. بدین معنا که پیشرفت اقتصادی، جمعیت‌پذیری و ثبات نسبی جمعیت در این محدوده‌های نوظهور شهری، وضعیتی ناپایدار پیدا کرده‌اند. به همین جهت نیازمند ورود نگاهی جدید و رویکردی موثر برای حل معضلات شهرهای جدید ایران هستیم. رویکرد شهر خلاق تلاش می‌کند بتواند گروه‌های مختلف اجتماعی با فرهنگ‌های مختلف را در خود پذیرا باشد. چرا که وجود یک جمعیت متنوع با ایده‌های گوناگون شانس ظهور خلاقیت را افزایش می‌دهد. لازمه این کار نیز تنوع بخشیدن به فرصت‌های اشتغال، کار و تفریح است. در واقع شهر خلاق به‌عنوان مکان شکوفایی قوی هنر و فرهنگ، خلاقیت و نوآوری با سناریو چهارگانه سرمایه انسانی، خلاق، کیفیت زندگی، زمینه‌های نوآوری و سرمایه اجتماعی در جهت بکارگیری شاخص‌های توسعه پایدار است.

پژوهش حاضر به‌عنوان نخستین گام به مرور ادبیات خلاقیت، شهر خلاق، پیشینه و سوابق این رویکرد اختصاص دارد و همچنین تصویری از وضعیت شهرهای جدید در ایران ارائه می‌دهد و در نهایت سعی شده راهبردهایی در جهت حل مشکلات شهرهای جدید و توسعه شهرهای جدید خلاق در ایران ارائه شود. بی‌تردید انجام هیچ پژوهشی بدون بیان طرح موضوع و ضرورت انجام آن امکان‌پذیر نخواهد بود. این فصل از پژوهش حاضر به طرح موضوع، لزوم و اهمیت انجام آن، اهداف و روش تحقیق اختصاص دارد.

۱-۲- طرح موضوع

در حال حاضر بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند و تا سال ۲۰۲۰، این رقم به شصت درصد خواهد رسید (سیف‌الدینی و منصوریان، ۱۳۹۰، ص ۱). شهرها مراکز اصلی رشد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در هر کشوری هستند و خود را به‌عنوان جذاب‌ترین نقاط برای ایجاد ثروت، کار، خلاقیت و نوآوری اثبات کرده‌اند. در عین حال این نواحی با چالش‌های مهمی در زمینه تخریب فیزیکی و محیطی، محرومیت اجتماعی، ناامنی، بیکاری، کمبود مسکن، ترافیک و حاشیه‌نشینی روبه‌رو هستند که این مشکلات، کیفیت زندگی شهری را به شدت کاهش داده است (گلین شریف دینی، ۱۳۹۰). روند این مشکلات و کاهش کیفیت زندگی به پس از انقلاب صنعتی و اوج آن به پس از جنگ جهانی دوم بر می‌گردد. با افزایش جمعیت و رشد شهرها، مشکلات شهری به تبع آن گسترش یافتند، زیرا شهرها دیگر توان و ظرفیت پذیرش جمعیت را نداشتند. بنابراین برنامه‌ریزان و مدیران به دنبال یکی از راه‌حل‌ها برای حل این مشکلات، ایجاد شهرهای جدید را پیشنهاد کردند. در واقع شهرهای جدید برای جذب سرریزهای جمعیت شهرهای بزرگ و حل مشکلات این شهرها به وجود آمدند. اما این سیاست‌ها در کشورهای در حال توسعه به دلیل نبود برنامه‌های دقیق و بی‌توجهی به کیفیت زندگی شهرنشینان، با شکست مواجه شد. بنابراین می‌توان گفت زمانی شهرهای جدید می‌توانند از مشکلات روزافزون مادرشهرها بکاهند که بتوانند کیفیت بالایی از زندگی را به ساکنان آن ارائه دهند. برای شهرهای جدید تنها جذب

جمعیت کافی نیست، بلکه مهم‌تر از آن، حفظ مهاجرینی است که با هدف ارتقای کیفیت زندگی و برخورداری از امکانات، روستا، شهر و دیار خود را ترک گفته و شهر جدید را انتخاب کرده‌اند. روشن است زمانی که محل سکونت جدید نتواند نیاز آنها را برآورده کند، مهاجرین مجبور به ترک آنجا خواهند شد شهر جدید نمی‌تواند به اهداف خود دست یابد.

در این راستا حرکت به سوی تحقق و ایجاد شهرهای جدید خلاق راهکار اساسی برای حل اینگونه بحران‌ها است. شهر خلاق به عنوان یک روش راهبردی در عرصه تفکر، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های شهری مطرح شده است. با توجه به تغییرات بسیار عمیقی که در محیط شهر در حال وقوع است خلاقیت مسولین، صاحبان مشاغل، ساکنین شهر یک عامل حیاتی در حل بسیاری از مسائل شهر به شمار می‌رود. هم‌چنین این رویکرد به چگونگی ورود خلاقانه شهروندان به عرصه‌های مختلف مواجهه با مسائل مرتبط با شهر می‌پردازد. از جمله ویژگی‌های عمومی شهر خلاق این است که مکانی جذاب برای کار کردن و زندگی شهروندان خود (خصوصاً نسل جوان)، مکانی جذاب برای گردشگران (صنعت توریسم)، توانمند در بخش‌های مختلف اقتصادی (از راه به کارگیری فناوری و مدیریت صحیح آن) و هم‌چنین مرکز جذب بنگاه‌های مختلف نوظهور (خوشه‌ها و مراکز تحقیقاتی به ویژه در زمینه فناوری برتر) است (مختاری ملک‌آبادی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۱۰۶).

داشتن شهر خلاق، نهایت آرزوی هر جامعه مدرنی است. شهر خلاق فضایی است که در آن فعالیت‌های نوین رخ می‌دهد. شهر خلاق در قرن بیست و یکم به معنای شهروندان خلاق است. در این شهر مسئولان شهری خدمات همگانی و زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی را به جدیدترین، کاراترین، بهره‌ورترین و زیباترین روش ممکن ارائه می‌نمایند. شهر خلاق نه تنها فضایی است که در آن خلاقیت رشد می‌کند، بلکه سازماندهی و مدیریت آن به طور خلاقانه طرح ریزی می‌گردد. شهری که بتواند به شکلی خلاقانه استعداد همکاری جمعی را در راستای ارائه خدمات بیش تر به کار گیرد، موفق ترین شهر در این قرن خواهد بود (مرکز پژوهش شورای اسلامی شهر مشهد، ۱۳۸۵).

۱-۳- اهمیت و ضرورت موضوع

ایجاد شهرهای جدید در طول تاریخ به دلایل متعددی از جمله دلایل امنیتی، اقتصادی، جمعیتی و ... متداول بوده است، اما بعد از انقلاب صنعتی شهرهای جدید با سبک و سیاقی متفاوت از قبل احداث شدند. به طور کلی رشد شهرنشینی در جهان و ایران رو به افزایش بوده است و جمعیت جهان در تمامی شهرها به صورت متعادل رشد نکرده است بلکه به طور عمده شهرهای بزرگ با سرعت بیش تری نسبت به شهرهای کوچک رشد کرده‌اند. در ده‌های اخیر، شهرهای بزرگ کشور با مشکلات جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی زیادی مواجه بوده‌اند. یکی از راهکارهای اصلی دولت احداث شهرهای جدید در حوزه نفوذ این شهرها برای کاستن از مشکلات ذکر شده بوده است. به اعتقاد برخی از کارشناسان شهری این شهرها مسیر مشکل و طولانی را در رسیدن به اهداف جمعیتی، ایجاد شهری پویا، متعادل و خودکفا در پی دارند و برای رسیدن به این اهداف نیازمند رویکردهای جدید و کاربردی هستند.

از دهه ۱۹۸۰ توسعه فرهنگی محلی، به مهم ترین بخش از دستور کار شهرها و مناطق کشورهای توسعه یافته دنیا تبدیل شد و به ویژه در بریتانیا، استرالیا، ایالات متحده و کانادا، برنامه ریزی فرهنگی شهرمحور به عنوان مهم ترین خط مشی نوآوری فرهنگی محلی سال های اخیر پدیدار و واژه "شهر خلاق" به یک موتور محرک مدنی تبدیل شد. نظریه شهر خلاق و پیدایش سیاست گذاری های مداخله گر در شهرها با چشم انداز این نظریه، به دلیل توجه مناسب به ابعاد اجتماعی-اقتصادی و جمعیتی از یک سو و ظرفیت های محلی از سوی دیگر در میان سیاست گذاران و متخصصان شهری مورد استقبال گسترده ای واقع شد.

بدیهی است که ضرورت پرداختن به چنین پژوهشی از این روست که سیاست های مداخله در شهرهای جدید نیازمند ورود نگاه جدید در خود هستند و با توجه به تحولات شتابان جهانی و تغییر الگوی توسعه اقتصادی-اجتماعی این روزها، تشریح جایگاه فرهنگ و اقتصاد در این گونه سیاست ها می تواند زمینه ساز اتخاذ سیاست های مناسب تری در این حوزه باشد.

۱-۴-اهداف

با توجه به صورت مسئله، اهداف مطالعه را می توان در دو هدف کلی ارائه نمود، که عبارتند از:

۱. تدقیق اصول و شاخص های برنامه ریزی شهرهای خلاق در شهرهای جدید ایران.
۲. ارائه راهبردهایی که بتواند مارا به سمت ایجاد شهرهای جدید خلاق در ایران هدایت کند.

۱-۵-روشن شناسی و فرآیند مطالعه

پژوهش حاضر از نوع تحقیق های کاربردی محسوب می شود و رویکرد کمی - کیفی دارد. این تحقیق هم چنین از جنبه اهداف درونی از نوع پژوهش توصیفی - تحلیلی است. در چارچوب نظری تحقیق حاضر با استفاده از مطالعات کتابخانه ای، نمونه های داخلی و خارجی مرتبط با شهر خلاق و شهرهای جدید در ابتدا به شناسایی شاخص های شهر خلاق پرداخته شده است، سپس شاخص های شهر خلاق موثر بر شهرهای جدید تدقیق شده است و در نهایت به منظور ارائه راهبردها و سیاست هایی در راستای بهره بردن از رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران تعدادی مصاحبه با مدیران شهرهای جدید تابعه و نخبگان صاحب نظر در این زمینه انجام گرفته است.

۱-۶-سابقه مطالعات در جهان و ایران

در رابطه با شهرهای جدید مطالعاتی صورت گرفته که به نتایج مشابهی منجر شده است، هم چنین منابع شهر خلاق در دنیا، پیوسته در حال رشد است و بسیاری از محققان در این منابع نظری سهیم هستند. در این بخش سعی می شود مهم ترین تحقیقات خارجی و داخلی در زمینه شهر خلاق و شهر جدید و نتایج آن ها آورده شود.

جدول ۱-۱: پیشینه خارجی و داخلی شهر خلاق و پیشینه داخلی شهر جدید

محقق	اثر	یافته‌ها
Landry and Bianchini, 1995	شهر خلاق	شهر خلاق به عنوان عکس العملی در مقابل مسائل شهری در مواجهه با بحران شهری بین المللی که در مرحله گذار به دوره فراصنعتی و اقتصاد جهانی رخ داده است، در نظر گرفته می شود. شهرها به خلاقیت نیاز دارند، نه به خاطر دستیابی به رقابت در صنایع با ارزش افزوده جدید، بلکه برای حل مسائل اجتماعی.
Hall, 2000	شهرها و تمدن	از نظر پتر هال، شهرهای خلاق نوع خاصی از شهرها در تغییر اپی در پی اقتصادی و اجتماعی با طی وسیعی از مهاجران جوان هستند و شهرهای خلاق را شهرهایی با زمینه های فرهنگی و اجتماعی ترکیبی و مختلط می داند که عرصه را برای تعامل بیشتر و تبادل راحت و غیر رسمی اطلاعات بین مردمان خلاق فراهم می کند که به نوبه خود به ایده های جدید و تفکر خلاقانه منجر می شود.
Florida, 2002	طبقه خلاق	در اقتصاد دانش بنیان کنونی، سرمایه انسانی خلاق کلید رشد اقتصادی، شهری و منطقه ای است و این سرمایه انسانی خلاق مکان های خاصی را برای زندگی و کار بر می گزیند. فلوریدا با بررسی های خود به این نتیجه می رسد که مکان هایی که در تکنولوژی، استعداد، تساهل، تسامح و تنوع در بالاترین سطح هستند، مناسب ترین مکان ها برای طبقه خلاق است و طبقه خلاق بیشتر جذب این مکان ها می شوند.
Jacobs, 1961 Jacobs, 1969	اقتصاد شهرها •• مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا	تأکید بر اهمیت شهرهای خلاق برای توسعه اقتصادی اجتماعی و افزایش شانس های خلاقیت شهری با محیط انسان ساخت کلید محیط های شهری خلاق در گرو تنوع هم در زمینه فضایی و هم اجتماعی و اقتصادی است.
Jo foord, 2012	رونق شهر جدید: از شهر خلاق به شهر تکنولوژی در شرق لندن	افزایش سطح تکنولوژی در شهر موجب پیشرفت تکنولوژیکی شهر می گردد.
ربانی خوارسنگانی و همکاران، ۱۳۹۰	بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور، مورد اصفهان	این تحقیق به بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق می پردازد و بر نقش مشارکت فعال و خلاق گروه های قومی، نژادی و مهاجر در شهر و ادغام و ذوب آنان در جامعه میزبان تأکید دارد.
عسگری سوادجانی، ۱۳۹۰	ارزیابی تطبیقی شاخص های شهر خلاق در کلان شهرهای تهران و اصفهان	نتایج این مقایسه ها حاکی از آن است که در شهر تهران بهره مندی ها و تنوع ها، به افزایش طبقه خلاق و جذب بسیاری از نخبگان از سراسر کشور به این شهر منجر شده است.
قربانی و همکاران، ۱۳۹۲	شهرهای خلاق رویکردی فرهنگی در توسعه شهری	پذیرش گروه های مختلف اجتماعی، قومی و فرهنگی، قدرت حل مسائل مختل مدنی، ایجاد محیطی برای جذب افراد خلاق و مبتکر، ایجاد فضایی برای پرورش خلاقیت ها گردد به کارگیری ایده های ساکنان در جهت حل مسائل، رشد اقتصادی و توسعه معرفی کرد.

محقق	اثر	یافته‌ها
حاجی حسینی و همکاران، ۱۳۹۳	نقش نظریه شهر خلاق در پوشش اقتصاد فرهنگی و زندگی شهری	نتایج پژوهش نشان دهنده آن است که جذب نخبگان به خلاقیت، نوآوری و جهش اقتصادی شهرها منجر می‌شود و این امر به پوشش اقتصاد فرهنگی شهرها می‌انجامد. در کانون و تمرکز نظریه شهر خلاق، موضوع‌هایی از قبیل فناوری، استعداد و تسامح و تساهل است.
رفیعیان و شعبانی، ۱۳۹۴	تحلیل شاخص‌های خلاقیت شهری در نظام سکونتگاهی استان مازندران	نتایج نشان می‌دهد قرارگیری شهرها در خوشه‌های متفاوت رابطه معنا داری با توزیع و پراکندگی آن‌ها در استان ندارد اما تمرکز اصلی شهرهای استان به لحاظ توسعه یافتگی از منظر شهر خلاق بر شهرهای مرکزی استان است.
زنگنه و همکاران، ۱۳۹۵	تحلیل قابلیت‌ها و جایگاه شهر تهران از نظر تحقق مفهوم شهر خلاق در مقایسه با سایر شهرهای دنیا	نتایج نشان می‌دهند تهران در اکثر شاخص‌ها در مقایسه با شهرهای خلاق جهانی وضعیت مناسبی ندارد. تهران با بهبود محیط شهری خلاق در راستای پرورش شهروندان خلاق و حفظ و جذب طبقه خلاق و شهروندان خلاق می‌تواند به شهر خلاق بودن نزدیک شود.
زیاری، ۱۳۷۴	نقش شهرهای جدید در روند شهرنشینی منطقه اصفهان	نتیجه این پایان‌نامه نشان می‌دهد که شهرهای جدید اصفهان نتوانسته‌اند تعادل فضایی لازم را در استان و منطقه شهری اصفهان بوجود آورند. در واقع کارکرد شهرهای جدید اصفهان خوابگاهی است.
زبردست و جهان‌شاه لو، ۱۳۸۶	بررسی عملکرد شهر جدید هشتگرد در جذب سرریز جمعیت	یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که هر چند شهر جدید هشتگرد از نظر زمانی از برنامه‌های پیشبینی شده برای آن عقب است اما نقش و عملکرد پیشبینی شده برای آن در جذب سرریز جمعیت کلانشهر تهران و کرج و تأمین مسکن، هر چند با روندی کند در حال تحقق است.
خاکپور و امیری، ۱۳۸۷	سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید	نتیجه بدست آمده از این مقاله نشان می‌دهد که بعد از گذشت دو دهه، طرح ایجاد شهرهای جدید در ایران (بعد از انقلاب) ناموفق بوده است، که مهم‌ترین عامل آن، مشخص نبودن جایگاه حقیقی این شهرها در نظام سلسله مراتب شهری کشور و عملکرد ضعیف آنها می‌باشد، به گونه‌ای که نیاز به تدوین سیاست ملی شهرنشینی در ایران را ضروری می‌نماید.
قرخلو و پناهنده‌خواه، ۱۳۸۸	ارزیابی عملکرد شهرهای جدید در جذب جمعیت کلانشهرها (مطالعه موردی: شهرهای جدید اطراف تهران)	در این مقاله، شهرهای جدید اطراف تهران (هشتگرد، پردیس، پرند و اندیشه) با استفاده از روش «امتیاز استاندارد شده» در مورد جذب جمعیت پیشبینی شده برای آنها در افق زمانی مشخص، ارزیابی و رتبه‌بندی شده‌اند. نتایج بدست آمده از عملکرد این شهرهای جدید نشان‌دهنده عدم موفقیت این شهرها در زمینه جذب جمعیت است. این شهرهای جدید تنها پاسخگوی شرایط خوابگاهی شاغلان شهرهای بزرگ هستند.
مشکینی و همکاران، ۱۳۹۲	ارزیابی میزان تحقق‌پذیری اهداف شهرهای جدید در ایران (مطالعه موردی: شهر جدید صدرا)	از بین عوامل موثر در موفقیت شهر جدید تنها دو عامل حس مکان و دسترسی به خدمات مورد بررسی قرار گرفته‌است و نتایج آماری نشان‌دهنده این مسئله است که شهر جدید صدرا نتوانسته در دستیابی به هر دو مولفه موفق باشد و می‌بایست مد نظر مسئولین قرار گیرد.

فصل دوم: مبانی نظری

۲-۱- معرفی و مفاهیم پایه

باتوجه به این مسئله که سیاست‌های مداخله در شهرهای جدید کشورمان در راستای بازآفرینی شهرهای جدید نسل قبل و ایجاد نسل نوین این شهرها، نیازمند ورود نگاه در خود هستند در پژوهش حاضر ابتدا به تعریف مفاهیم پایه و تدقیق نظریه شهر خلاق پرداخته خواهد شد و سپس جایگاه این نظریه در سیاست شهرهای جدید ایران تبیین خواهد شد.

۲-۱-۱- مفهوم خلاقیت

واژه خلاقیت در لغت نامه دهخدا خلق کردن، آفریدن و بوجود آوردن معنا شده است. خلاقیت در ساده‌ترین سطح به معنای پدیدآوردن چیزی است که قبلاً وجود نداشته است. زندگی پیچیده امروزی ما هر لحظه در حال نوشدن است و خلاقیت و نوآوری ضرورت استمرار زندگی فعال است (بوعلی، مالکی طبس، ۱۳۸۸). ولی برای آن‌که با ابعاد این مفهوم آشنایی بیش‌تری بیابیم، لازم است تا تعریف علمی از آن داشته باشیم. در شهرسازی خلاقیت مفهوم علمی‌تری می‌یابد. استونمن^۱ معتقد است خلاقیت همان ابداع نیست بلکه تولید چیزی از هیچ چیز یا تغییر و راه‌اندازی چیزی است که وجود دارد (ابولقیسی رودسری، ۱۳۹۳، ص ۲۰). خلاقیت به عنوان یک هدایت‌گر اقتصادی برای تولید ثروت و اشتغال، تغییرات تکنولوژیکی، نوآوری تجاری، توسعه پایدار شهرهای جهانی و ارتقا میزان رقابت شهرها و کشورهای جهان ضروری است (the center for cultural policy research, 2004).

در واقع نمی‌توان تعریف دقیقی از خلاقیت ارائه نمود، زیرا همان‌طور که مارکوسن^۲ (۲۰۰۳) می‌گوید، خلاقیت با توجه به طبیعت بی‌نظم و ذهنی آن، مفهومی به شدت فازی است و به سختی قابل اندازه‌گیری و آزمایش است. اما می‌توان ویژگی‌های خلاقیت در عرصه‌های مختلف تلاش بشر را در سه مورد تقسیم‌بندی کرد (UNCTAD, 2013):

- **خلاقیت هنری:** شامل تخیل و ظرفیت و توانایی آفرینش ایده‌های بدیع و روش‌های تازه برای تفسیر جهان در قالب متن، صدا و تصویر

- **خلاقیت علمی:** شامل کنجکاوی و اشتیاق برای تجربه و ایجاد ارتباط جدید برای حل مسائل

- **خلاقیت اقتصادی:** فرآیندی پویا که به نوآوری در فناوری، شیوه‌های کسب و کار، بازاریابی و غیره می‌انجامد و پیوند ترکیبی با دستیابی به مزیت‌های رقابتی در اقتصاد دارد.

خلاقیت دارای ابعاد و ویژگی‌های مختلف است. در روانشناسی و علوم شناختی این مفهوم به خلاقیت فردی و بازنمودهای ذهنی و فرآیندهای پایه و اساس تفکر خلاق اشاره دارد (Afolabi et al, 2006, Kaufman and Sternberg, 2006).

^۱ Stoneman

^۲ Markusen

با این حال توافقی وجود ندارد که آیا خلاقیت یک ویژگی فردی است یا فرآیندی است که از طریق آن ایده‌های اصلی و اساسی تولید می‌گردد. بعد روان‌شناختی خلاقیت شامل ویژگی‌هایی هم‌چون تفکر هم‌گرا و واگرا، تفاوت‌های سنی و جنسی و نقش آموزش در خلاقیت است.

بعد فرهنگی خلاقیت شامل خلاقیت در فرهنگ‌های گوناگون و حالت‌های مختلف از نمایش هنری است. به‌طور کلی به‌نظر می‌رسد خلاقیت توسط تنوع فرهنگی افزایش پیدا می‌کند و تنوع فرهنگی منبعی برای نمایش خلاق است. رابطه بین تنوع و خلاقیت به‌وسیله محققان رشته‌های مختلف از دیدگاه اقتصادی- اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی مورد بررسی قرار گرفته‌است. در این مطالعات خلاقیت از لحاظ ویژگی‌های دموگرافیک (سن، جنس، نژاد و قوم) و جنبه‌های شناختی (دانش، مهارت و توانایی‌ها) به‌منظور توضیح تاثیر مثبت و منفی آن بر عملکرد، نوآوری مورد بررسی قرار گرفته‌است (Bechtoldt, Depreu and Mijsted, 2007, Heming, 2009). خلاقیت از دیدگاه اقتصادی به‌عنوان یک عنصر مهم باز ترکیب عناصر برای تولید تکنولوژی و محصولات جدید و نهایتاً رشد اقتصادی در نظر گرفته می‌شود (Girard et al, 2011).

بعد فیزیکی- فضایی خلاقیت نیز به محیط‌های خلاق یا نوآور، شهر خلاق و کیفیت مکان اشاره دارد. خلاقیت از دیدگاه شهری به‌عنوان فرآیندی جمعی که از یک عرصه خلاق گسترده‌تر شکل گرفته و بوسیله خوشه‌های مکان محور صنایع فرهنگی مشخص می‌گردد، در نظر گرفته می‌شود (Landry, 2012).

۲-۱-۲- جغرافیای خلاقیت

به منظور یافتن تعریف واحد، رودز^۳ تحقیقی جامع انجام داد و به این نتیجه رسید که تعاریف خلاقیت از چهار لایه فرد، فرآیند، محصول و محیط تشکیل شده است (Rhodes, 1961). تورنس^۴ نیز مشاهده کرد خلاقیت از لحاظ فرآیند، محصول، فرد و مکان تعریف شده است.

به طور کلی، ادبیات بسیار گسترده خلاقیت و فرآیند آن بر چهار پایه قرار دارد:

۱. فرآیندی که از طریق آن خلاقیت اتفاق می‌افتد.

۲. محصولی که از طریق این خلاقیت تولید می‌شود.

۳. فردی که این خلاقیت را به وجود می‌آورد.

۴. مکانی که خلاقیت در آن روی می‌دهد.

تعاریف هر یک از ابعاد خلاقیت به شرح زیر است (Törnqvist, 2012):

۱. محصول: اشاره به ابداعات و ایده‌های تازه در هنر، معماری، ادبیات، موسیقی، فلسفه، علوم، مهندسی، تکنولوژی و سایر رشته‌ها دارد.

^۳ Rhodes

^۴ Torrance

۲. فرد یا عامل: افراد نابغه و با خلاقیت بالا همیشه توجهات را به خود جلب می‌کنند. خلاقیت بین گروه‌های مختلف سنی، مشاغل، بین زنان و مردان و بین مردم عادی، مورد مطالعه قرار گرفته‌است. هم‌چنین ادبیات گسترده خلاقیت برای کمک به مردم در جهت شکوفا ساختن توانایی‌های خلاق، آن‌ها، اختصاص داده شده‌است.

۳. فرآیند خلاقیت: شاخه‌های مختلف روانشناسی مطالعات عمیقی درباره فرآیند خلاقیت انجام داده‌اند، فرآیند خلاقیت مقدم بر حل مسئله، یک ابداع یا شکل جدیدی از یک بیان هنری است.

۴. مکان: مکان خلاقیت به محل‌هایی اشاره دارد که مردمان خلاق کار می‌کنند و فرآیندهای خلاقانه در آن به وجود می‌آید. اغلب گفتن این‌که آیا مکان فعلی خواهد توانست به یک مکان پرورش خلاقیت تبدیل گردد، سخت است. یک مکان یا محیط می‌تواند شامل یک منطقه، شهر یا نواحی شهری باشد.

اهمیت مکان یا محیطی که خلاقیت در آن به وقوع می‌پیوندد، طیف وسیعی از مطالعات را به همراه داشته است که همواره بر این سوالات تاکید داشته‌اند، چرا افراد و طبقه خلاق برخی مکان‌ها را به برخی دیگر ترجیح می‌دهند؟ چه چیزی آن‌ها را به این مکان‌ها جذب می‌کند؟ چرا برخی مکان‌ها جذاب‌تر از سایر مکان‌ها برای فعالیت‌های جذاب و جدید هستند؟ و این مکان‌های جذاب و پرورش‌دهنده خلاقیت، افراد و فعالیت‌های خلاق چه ویژگی‌هایی دارند؟

به نوعی می‌توان سرمنشا و فلسفه مفهوم شهر خلاق را توجه نظریه پردازان و محققان این حوزه به بعد مکانی و محیطی خلاقیت یا جغرافیای خلاقیت عنوان کرد.

۲-۱-۳- شهرها و خلاقیت

اکنون این سؤال مطرح می‌شود که چرا خلاقیت در ارتباط با شهرها صحبت می‌شود؟ بخشی از دلایل این موضوع آشکار است. چون از لحاظ تاریخی خلافت همواره نیروی حیاتی و محرک شهرها بوده‌است. شهرها همواره به خلاقیت تحت عنوان بازارکاری تجارت و مراکز تولیدی، هنرمندان، روشنفکران، دانشجویان، مدیران و کارگزاران قدرت نیاز داشته‌اند.

به ویژه مکان‌هایی که نژادها و فرهنگ‌ها مخلوط شده‌اند و تعامل ایده‌های جدید، نهادها و مؤسسات مربوطه وجود دارند. اما دلایل ویژه‌ای برای تفکر در مورد مشکلات شهری امروزی در شرایط خلاقیت و عدم خلاقیت آن وجود دارند. امروزه بسیاری از شهرهای جهان با دوره‌های دشوار گذار رو به رو هستند، صنایع به واسطه ارزش‌های افزوده‌ای که از طریق کاهش تولیدات و برخورداری از دانش جدید برای محصولات، فرآیندها و خدمات استفاده می‌گردد، پنهان هستند. عواملی که یک بار توسعه شهرها، حمل و نقل و مجاورت با مواد خام شکل یافته بودند اهمیت کم‌تری دارند. در حال حاضر مشکلات و معضلات جدید در دستور کار شهرها افزایش یافته است تا حدودی نتیجه فروپاشی ریتم‌های مشترک قدیمی از زندگی و کار، براساس کارخانه و اداره است. در هر دوره‌ای از گذار دست کم این نیاز حاد وجود دارد که فراتر از فرضیات و روش‌های کار به ارث بده شده، عمل و فکر شود.

افرادی مانند فلوریدا (florida, 2002)، کلارک^۵ (clark et al, 2002) و گلاس^۶ (Glasser, 2005) پس از تحقیقات مستمر به این نتیجه رسیدند که کلید ایجاد رشد اقتصادی در نظام سرمایه‌داری معاصر، فراهم نمودن محیط شهری است که بتواند تأثیر جذابی بر روی افراد با استعداد داشته باشد و بتواند آن‌ها را به خود جذب کند. چند فرهنگ گرایی^۷، شبه گمنامی^۸، کافه‌ها، تئاترها و یک فضا و جو دنج و معتبر شهری منجر به تمرکز بالای افراد با استعداد در یک مکان می‌شود و در نتیجه آن بهترین شرایط را برای رشد شهری منطقه‌ای فراهم می‌کند.

۲-۱-۴- خلاقیت شهری

خلاقیت بازتاب‌های زیادی را در مطالعات شهری و منطقه‌ای به دست آورده‌است و مفاهیم جدیدی هم چون "طبقه خلاق"، "صنایع خلاق"، "محیط خلاق" و "شهر خلاق" را به ادبیات برنامه‌ریزی افزوده‌است. خلاقیت شهری می‌تواند به عنوان یک چتر در نظر گرفته شود، مفهومی که ابعاد مختلف خلاقیت از خلاقیت اقتصادی و اجتماعی تا خلاقیت و نوآوری تکنولوژی‌ها را شامل می‌شود. بنابراین خلاقیت شهری به تمام مفاهیم دیگر خلاقیت هم چون طبقه خلاق، صنایع خلاق، محیط خلاق، و شهرخلاق اشاره دارد. با این وجود بیش‌تر بر روی ارتباط درونی بین خلاقیت و فضای شهری تمرکز کرده است. از دیدگاه خلاقیت شهری سوال اساسی این است که چرا برخی مکان‌ها (شهرها و مناطق) برای فعالیت‌های جدید و خلاق نسبت به سایر مکان‌ها جذاب‌تر هستند؟ و عوامل اساسی مکانی برای جذب فعالیت‌های جدید و خلاق کدامند؟ (Girard et al, 2011).

۲-۱-۴-۱- طبقه خلاق

اولین کسی که بحث مناطق و شهرهای خلاق را مطرح کرد، ریچارد فلوریدا^۹ است. او در سال ۲۰۰۲ اولین کتاب خود را با عنوان طبقه خلاق^{۱۰} به چاپ رساند و پس از آن در سال ۲۰۰۵ کتاب دیگری را برای تقویت موضوعش منتشر کرد. در سال ۲۰۰۷ نیز آلن اسکات^{۱۱} با استفاده از ادبیاتی که ریچارد فلوریدا مطرح کرده بود، مباحثی را ارتباط با شهرها و مناطق خلاق مطرح می‌کند. نظرات او بیشتر پیرامون مباحث زیر بود:

چگونه می‌توانیم مزیت‌های رقابتی و ظرفیت‌های موجود در شهرها را به سمت خلاقیت بیشتر پیش ببریم. آیا این امکان وجود دارد؟

^۵ Clark, terry Nichols

^۶ Glaser, Edward

^۷ Multi culturalism

^۸ Quasi-anonymity

شبه گمنامی یکی از ویژگی‌های شهرهای بزرگ است که در آن افراد زیر زره بین ارزش‌ها و هنجارهای خاصی قرار ندارند. به عنوان مثال در یک شهر کوچک که اکثر افراد همدیگر را می‌شناسند، افراد تحت تأثیر ارزش‌ها و هنجارهای محل و دیدگان افراد آشنا قرار دارند ولی وقتی همین فرد به یک شهر بزرگ همچون تهران می‌آید از این حالت خارج می‌گردد و از آزادی عمل بیشتری برخوردار است.

^۹ Richard Florida

^{۱۰} Creative Class

^{۱۱} Alen Scot

چگونه حالا که فهمیدیم مزیت‌های رقابتی و ظرفیت‌های خلاقیت در یک شهر و یا منطقه چیست با استفاده از سیاست‌گذاری‌های منطقه ای آن‌ها را تقویت کنیم؟

کیرچبرگ^{۱۲} خاطر نشان می‌کند، که ظهور طبقه خلاق ریچارد فلوریدا به دلیل تاثیرگذاری کاملی که بر جامعه برنامه‌ریزان داشته‌است را باید به عنوان یک رویداد سرنوشت ساز مورد توجه قرار دهیم .

فلوریدا نگاه خود را به نقش خلاق افراد در عصر خلاقیت سوق می‌دهد. از نظر او هنرمندان هسته‌ی قانونی طبقه‌ی خلاق را تشکیل می‌دهند و مهم‌تر از آنها دانشمندان در کنارشان قرار می‌گیرند. بر این اساس شهرها برای جذب و نگهداشت افراد خلاق با یکدیگر رقابت می‌کنند. بدین ترتیب برای جذب سرمایه‌های انسانی و خلاق ، شهرها و مناطق وابسته به آن باید ویژگی‌های خاص داشته باشند که بتوانند به شهر خلاق تبدیل شوند. غیر از بسترهای دانش (دانشگاه‌ها و ...) صنعت و به ویژه صنایع با فناوری برتر، بسترهای اجتماعی و فرهنگی چون تنوع اجتماعی، مطلوبیت محل زندگی، کیفیت زندگی، برابری اجتماعی، جایگاه مهمی به خود اختصاص داده اند (ربانی خوراسگانی، علی و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۱۶۱).

۲-۴-۱-۲- صنایع خلاق و فرهنگی

ابتدا باید بین واژه «صنایع خلاق»^{۱۳} و «صنایع فرهنگی»^{۱۴} تفکیک قائل شد. واژه صنایع فرهنگی نخستین بار توسط اندیشمندانی مانند تئودور آدورنو^{۱۵} و مکس هورکهایمر^{۱۶} در دهه‌ی ۱۹۴۰ در انتقاد به تجاری سازی انبوه و بازساخت مفاهیم فرهنگی ارائه شد. این واژه بعدها در گستره وسیع تری از بحث، در باب تداخل تجارت و فرهنگ، مزایای اقتصادی هنر به واسطه تحریک جریان گردشگری، اشتغال و ارتقای تصویر شهر به کار برده شد و تا امروز این معنا ادامه دارد (O'Connor, 2007).

از منظر تاریخی، توسعه اقتصادی شهرها ماهیتا دارای وجه فرهنگی هم بوده‌است، اما صنایع فرهنگی ایجادکننده هویت‌های اجتماعی و مکان‌هایی هستند که مدنیت به شیوه‌های نوآورانه در آنها توسعه داده می‌شود (Council for Integral Development Inter-American, 2004). آنچه باید در این میان مورد اشاره قرار گیرد این است که وقتی از فرهنگ تحت عنوان صنایع فرهنگی در برنامه ریزی شهری استفاده می‌گردد به تبع آن، تولیدات چنین صناعی (تولیدات فرهنگی) نیز مجموعاً قابل دسته بندی و تعریف مشخصی هستند؛ این تمایزها به ماهیت، برون داد و اصالت هر کدام از این صنایع باز می‌گردد (Scott, 2000).

درواقع فرهنگ می‌تواند در قالب شیوه‌ای که کلیه امکانات شهری را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد به بروز امتیازات نسبی شهر کمک کند و بر اساس چنین باوری، فرهنگ می‌تواند بر بازآفرینی شهر تأثیر مثبتی داشته باشد.

^{۱۲} Kritchberg

^{۱۳} Creative Industries

^{۱۴} Cultural Industries

^{۱۵} Theodor Adorno

^{۱۶} Max Horkheimer

راهکارهای تحقق رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران

سپس این مفهوم در سال ۱۹۹۵ توسط چارلز لندردی و بیانچی در کتاب شهر خلاق: جعبه ابزاری برای نوآوری شهری توسعه یافت. در سه دهه آخر قرن بیستم با ورود به عصر پسامدرنیسم، شهر بستر مناسبی برای فعالیت های شرکت های فراملیتی و سازمان های جهانی و در نهایت صنایع خلاق گردید. به عبارتی این بار خود شهر مولد گشت نه محلی برای مبادله کالاهای کشاورزی و یا محلی برای استقرار کارخانجات صنعتی. این بار سرمایه انسانی شهر است که پایه ای برای تولید گردید و مهم تر از آن، سرمایه خلاق در پیشرو بودن شهرهای جهان در امر تولید نقش آفرینی کرد.

از میانه ی دهه ی ۱۹۹۰ به بعد، ابتدا در بریتانیا و سپس در آمریکا، مفهوم شهر خلاق به یک پارادایم معمول و یک مدل جدید از گرایش به برنامه ریزی سیاست های شهری تبدیل شده است (Reckwitz, 2009). منطق اصلی این بود که همواره پتانسیل هر منطقه بیش از آن چیزی است که در نگاه اول به نظر می رسد، ولو این که شهرهای معدودی مانند لندن، نیویورک یا آمستردام واقعا خلاق هستند. از این منظر، باید شرایطی برای افراد مهیا شود که بتوانند برای شکوفایی فرصت های مختلفی از کمک به بی خانمان ها گرفته تا خلق ثروت، بیاندیشند، برنامه بریزند و دست به اقدام بزنند.

جان کلام این که، مردم عادی نیز می توانند معجزه بیافرینند، و اگر هر کس تنها ۲ درصد رویاپردازتر از امروز بود، دنیا وضع دیگری داشت. لندری؛ نظریه پرداز شهری، و فلوریدا؛ اقتصاددان، نمایندگان اصلی آنچه می تواند به عنوان مفهوم شهر خلاق تعریف شود، بوده اند. این به شکلی غالب توسط مقامات شهری، برنامه ریزان شهری، تاجران، و هر شخص درگیر در توسعه ی شهری، با هدف بازتعریف شهر؛ به عنوان یک مرکز خلاق، به کار گرفته شده است.

۲-۱-۴-۵- مفهوم شهر خلاق^{۱۹}

ایده ی اقتصاد خلاق که به طور اخص در مورد شهرها نیز به کار رفته، پیدایش مفهوم شهر خلاق را به دنبال داشته است شهر خلاق یک مجتمع شهری را توصیف می کند که فعالیت های فرهنگی بخش های مختلف آن، یکی از مولفه های اقتصاد شهر و کارکرد اجتماعی آن را تشکیل می دهند چنین شهرهایی بر مبنای یک زیر ساخت فرهنگی و اجتماعی محکم بنا می شوند و به واسطه ی تسهیلات و امکانات فرهنگی ممتازشان، مرکز ثقل اشتغال خلاق و سرمایه گذاری ها را به سمت خود جلب می کنند (آصف، ۱۳۸۷، ص ۴۰).

شهر خلاق به صورت متنوع و وسیع بکار گرفته شده است. در یک مفهوم شهرهای خلاق شهرهایی هستند که قادرند راه حل های جدیدی برای مشکلات روزمره شان ارائه دهند. مفهوم دیگر شهرهای خلاق بر تولیدات فرهنگی متمرکز است، یعنی تولید کالاها و خدمات فرهنگی با فعالیت هایی در ارتباط قرار می گیرند که مرکز خلاقیت به حساب می آیند. مفهوم دیگر بر ظرفیت و توانایی شهر بر جذب سرمایه انسانی خلاق تاکید می کند. شهر خلاق شهری است که به دلیل اهمیت زیبا شناختی و توانایی آن برای پرورش قوه ادراک و ارتباطات مورد احترام است، جایی که تنوع فرهنگی غنیمت شمرده شده و بیان خلاقیت در تمام اشکال آن مورد تشویق قرار

^{۱۹} Creative city

می گیرد، مردم می توانند در زندگی روزمره خود از فعالیت های خلاقانه لذت ببرند. هنر به عنوان یکی از ضرورت های آموزشی مطرح است و خلاقیت به عنوان یک مهارت ارزشمند در عصر اطلاعات به رسمیت شناخته می شود و هنر نه تنها به دلیل نقش مهمش در اقتصاد بلکه به دلیل منافع معنوی، فکری و اجتماعی خود با ارزش محسوب می شود (داکسیری، ۱۳۸۹، ۷۶).

در حال حاضر شهر خلاق تبدیل به یک جنبشی جهانی شده است که انعکاس دهنده پارادایم جدید برنامه ریزی در دهه های اخیر است. تعدادی از تعاریف مختلف شهر خلاق از اندیشمندان این حوزه در جدول زیر آورده شده است:

جدول ۲-۱: تعاریف مختلف شهر خلاق

ارائه دهنده تعریف	تعریف
P.Hall,2000, Hall and Raum) (Planer,1998	از نظر پیتر هال شهرهای خلاق نوع خاصی از شهرها در تغییرات پی در پی اقتصادی و اجتماعی با طیف وسیعی از مهاجران جوان هستند. او بعلاوه شهرهای خلاق را جوامعی می داند که عمیقاً درباره آن چه در آینده برای آنها اتفاق خواهد افتاد، نگران و به فکر هستند، او شهرهای خلاق را شهرهایی با زمینه فرهنگی و اجتماعی ترکیبی و مختلط می داند که عرضه را برای تعامل بیش و تبادل راحت و غیر رسمی اطلاعات معین مردمان خلاق، فراهم می کند که به نوبه ای خود منجر به ایده های جدید و تفکر خلاقانه می شود. به طور کلی هال بیان می کند که شهرهای خلاق، مکان تلاطم ها و آشوب های فکری اجتماعی هستند.
(City of toronto,2003)	یک شهر خلاق باید قادر به حفظ تمرکز هنرمندان، افراد خلاق، سازمان های فرهنگی و صنایع خلاق در درون فردهای خویش باشد، شهرهای خلاق مراکز متراکم شهری هستند، که اقتصادشان بوسیله ایده ها و بوسیله افرادی که ایده های جدید بوجود می آورند تضمین می گردد.
(Bradford,2004)	شهرهای خلاق مکان های پویای تجربه و نوآوری هستند، جایی که دیده های جدید شکوفا می شوند و مردم از تمام افراد شهری کنار هم جمع می گردند، روابطشان را برای زندگی، کار و تفریح بهتر سازند. شهر خلاق خانه ای برای تنوع است، استعداد های مختلف ارائه و به رسمیت شناخته می شود.
(Florida,2005)	از نظر ریچارد فلوریدا شهرها نقطه جوش خلاقیت هستند. آنها برای مدتی طولانی وسیله ای برای تحرک، تمرکز و هدایت انرژی انسانی در مسیر خلاق بوده اند. فلوریدا معتقد است، شهری می تواند عنوان شهر خلاق به خود گیرد که بتواند بالاترین ظرفیت جذب طبقه خلاق را داشته باشد. در این میان از نظر فلوریدا شهری می تواند به این عنوان دست یابد که عوامل استعداد، ظرفیت تحمل پذیری و مداراگری و تکنولوژی را به طور هم زمان در بالاترین سطح داشته باشد.
(Kalandides et al,2007)	مفهوم شهر خلاق به فرآیندهای کل نگر و فرآیندهای تفکر خلاق اشاره دارد که می تواند برای طیف وسیعی از مشکلات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی به کار گرفته شود.

ارائه دهنده تعریف	تعریف
(Cook and Lazzeretti,2008)	شهر خلاق مکانی با هنرها و فرهنگ شکوفا، جلوه‌ای خلاق و متنوع، فراگیری، هنری و تخیلی است. محل هنرها و فرهنگ فراگیر و متنوع است. عرصه نوآوری اقتصادی، استعداد خلاق و صنایع خلاق است.
(UNCTAD,2008)	شهر خلاق مجتمعی شهری است، جایی که فعالیت‌های فرهنگی از همه نوع یک جز اساسی و جدایی ناپذیر عملکرد اقتصادی و اجتماعی شهر است.
(Baycan-levent,2010)	در شهرهای خلاق بیشتر استراتژی‌ها با تقویت هنر و بافت فرهنگی، میراث فرهنگی و تاریخی، صنعت رسانه و سرگرمی سروکار دارد و خدمات تجاری خلاق منشا نوآوری در اقتصاد خلاق است. هم‌چنین رقابتی برای جذب، حفظ و پرورش طبقه خلاق وجود دارد و عواملی که منجر به این امر می‌شود، از قبیل کیفیت مکتن از اهمیت بالایی برخوردار است.
(Girard et al,2011)	شهر خلاق را می‌توان مکانی دانست که در آن نسبت بالایی از افراد خلاق وجود دارد، صنایع خلاق بخش‌های پیش‌رو در اقتصاد شهری هستند و محیطی خلاق زیرساخت‌های نرم و سخت فراهم می‌شود.
(Landry,2012)	چارلز لندری معتقد است، شهر خلاق یک روش جدید در برنامه‌ریزی شهری است که چگونگی این‌که مردم بتوانند، فکر، برنامه‌ریزی و عمل خلاقانه در شهرها داشته باشند را توضیح می‌دهد و نشان می‌دهد که ما چگونه می‌توانیم شهرهایمان را از طریق بهره‌گیری از تفکرات و استعداد‌های مردم، سرزنده و زیست‌پذیر سازیم.

در حال حاضر مدل شهر خلاق یک مدل مسلط است و اینکه این مدل مفهوم سازی شهر امروز را تغییر داده است. بنابراین طبق نظر لندری، هدف از تحقق چنین شهری این است که به شهر، به عنوان یک اثر هنری نگریسته شود که در آن شهروندان با تعامل و مشارکت باعث دگرگونی و زیست‌پذیری محیط با ایجاد نوآوری و خلاقیت در شهر می‌شوند. این کار نیاز به مواردی چون خلاقیت در مهندسی، مددکاری اجتماعی، برنامه‌ریزی، مدیریت بحران و متخصصین در زمینه‌های معماری، مسکن، فناوری اطلاعات، روان‌شناسی محیطی، باستان‌شناسی، علوم طبیعی، محیط زیست، هنرمندان و مهم‌تر از همه مردم عادی به عنوان شهروندان دارد تا زمینه‌های شکل‌گیری شهر خلاق را فراهم سازند.

۲-۲- نظریات و دیدگاه‌های شهر خلاق

۲-۲-۱- دیدگاه پیتر هال

پیتر هال اشاره می‌کند که مناطقی که ایده‌های جدید را تولید و تحمل می‌کنند و به‌طور پیوسته تغییرات اقتصادی و تکنولوژیکی ناشی از ابداع و اختراع را قبول می‌کنند، شرط لازم یک اقتصاد پایدار با یک فناوری برتر را فراهم می‌کنند. صنایع با تکنولوژی برتر در شهرهای خلاق جمع می‌گردند، جایی که خلاقیت و ایده‌های جدید از آن نشأت می‌گیرند (Songmei, 2005).

پیتر هال بیان می‌کند که خلاقیت از برخورد های فرهنگی و بی‌ثباتی های ساختاری و عدم اطمینان درباره آینده به وجود می‌آید. در کتاب شهرها و تمدن، (۲۰۰۰) پیتر هال ۲۱ شهر خلاق در تاریخ را مورد مطالعه قرار می‌دهد، شهرهایی هم‌چون آتن در پنج قرن قبل از میلاد، فلورانس در قرن چهاردهم، لندن در زمان شکسپیر، وین در قرن هیجدهم، پاریس بین سال‌های ۱۸۷۰ و ۱۹۱۰ و برلین در سال ۱۹۲۰. او استدلال می‌کند شهرهای خلاق نوع خاصی از شهرها در تغییرات پی‌درپی اقتصادی و اجتماعی با طیف وسیعی از مهاجران جوان هستند. او بعلاوه شهرهای خلاق را به‌عنوان "جوامعی که درباره خودشان نگران هستند، جوامعی که در مسیر از دست دادن امور مسلم قدیمی خود هستند اما عمیقاً درباره آنچه در آینده برای آن‌ها اتفاق خواهد افتاد، نگران هستند" می‌داند.

شهرهای خلاق با زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی ترکیبی و مختلط، عرصه را برای تعامل بیشتر و تبادل راحت و غیررسمی اطلاعات بین مردمان خلاق را فراهم می‌کند که به نوبه ای خود منجر به ایده‌های جدید و تفکر خلاقانه می‌شود.

۲-۲-۲- دیدگاه جین جیکوبز

دیدگاه مشابهی با دیدگاه پتر هال توسط جین جیکوبز در پارادایم تنوع شهرها^{۲۰} ارائه شده است. در کتاب اقتصاد شهرها (۱۹۶۹) و کتاب شهرها و ثروت ملل (۱۹۸۴)، جیکوبز استدلال می‌کند که تنوع ساکنان محلی، ساکنان را به تعامل و ارتباط بیشتر تحریک می‌کند که خود این به شکل‌گیری ایده‌های جدید کمک می‌کند. او بعلاوه بیان می‌کند که رشد تابعی از ترکیب فعالیت‌های شهری و ابداع نتیجه ترکیب چنین ایده‌های به‌ظاهر نامربوطی است. همچنین جیکوبز بر نقش شهرها در جذب و تحرک افراد خلاق و دارای توانایی تاکید می‌کند و به این نتیجه می‌رسد که ایجاد رشد اقتصادی در شهرها از طریق جذب افراد خلاق صورت می‌گیرد.

۲-۲-۳- دیدگاه‌های چارلز لندی و ریچارد فلوریدا درباره شهرهای خلاق

ریچارد فلوریدا، نظریه‌پرداز مطالعات شهری متولد ۱۹۵۷ در نوارک نیوجرسی است و چارلز لندری متولد ۱۹۸۴ و اولین کسی که مفهوم شهر خلاق را به کار بست. این افراد به‌عنوان نظریه‌پردازان اصلی شهر خلاق در نظر گرفته می‌شوند، اگرچه افراد زیادی در این زمینه کار کرده‌اند ولی این دو نفر به‌عنوان نمایندگان برجسته این مفهوم شناخته می‌شوند.

هم فلوریدا و هم لندری تعدادی کتاب در این زمینه نوشته‌اند و کارهایشان را بر اساس این ایده بنیان گذاشتند که خلاقیت نقش مهمی در شهر و آینده آن‌ها بازی می‌کند. به‌طوریکه تفاوت لندری و فلوریدا در نوع بینش آنها به موضوع است.

^{۲۰} Cities Diversity Paradigm

چارلز لندری معتقد است شهر خلاق نوعی روش جدید در برنامه ریزی شهری است که چگونگی اینکه مردم بتوانند فکر، برنامه ریزی و عمل خلاقانه در شهرها داشته باشند را، توضیح می دهد و نشان می دهد چگونه می توانیم شهرهایمان را از طریق بهره گیری از تفکرات و استعداد های مردم، سرزنده و زیست پذیر سازیم (Landry, 2012). لندری معتقد است تفکر فرهنگی جدید و استفاده از خلاقیت برای حل مشکلات شهری ضروری است. او در مقدمه کتاب شهر خلاق اشاره می کند که ما شهرها را به عنوان محل های ترس، جرم، آلودگی و پستی در نظر گرفته ایم و این را فراموش کرده ایم که شهرها خالقان ثروتمندی هستند که شکوفایی و کامیابی ملل را رقم می زنند. او بیان می کند شهرها فرصت ها و تعاملاتی ایجاد می کنند که می توانند مشکلات خودشان را حل کنند و کیفیت زندگی را در کل منطقه بهبود بخشند. از نظر وی، شهرها به خلاقیت نیاز دارند نه به خاطر دستیابی به رقابت در صنایع با ارزش افزوده جدید، بلکه برای حل مسائل اجتماعی (Coletta, 2008). در حالی که لندری بر اینکه شهرها چگونه می توانند برای دنیا خلاق و آفریننده باشند، تأکید می کند، فلوریدا بر ارزش اقتصادی خلاقیت انسانی و بر روی اینکه چگونه شهرها می توانند برای خلاق ترین شهر جهان بودن رقابت کنند، تأکید می کند.

نظریه فلوریدا نقش مهمی در شکل گیری ادبیات نظری شهر خلاق دارد و در حالت کلی به دو بخش تقسیم می شود:

الف. نقش سرمایه انسانی خلاق در رشد شهری و منطقه ای: فلوریدا معتقد است در حال حاضر، رشد اقتصادی شهرها و مناطق در دست طبقه خلاق^{۲۱} است. او اشاره می کند که مکان های دارای تعداد بیشتر افراد مستعد، سریع تر رشد می کنند و می توانند استعدادهای بیشتری جذب کنند. فلوریدا از مفهوم سرمایه انسانی به طبقه خلاق می رسد. خصلت برجسته طبقه خلاق این است که اعضایش در کاری فعالیت دارند که انواع خلاقیت به معنای جدید ایجاد می کنند.

ب. فلوریدا بخش دوم نظریه خود به این صورت آغاز می کند: چرا افراد خلاق یا اعضای طبقه خلاق در بعضی مکان ها تجمع پیدا می کنند؟ چرا آن ها بعضی شهرها را بر بعضی دیگر ترجیح می دهند؟ فلوریدا کلید فهم جغرافیای جدید خلاقیت و تأثیر آن بر نتایج اقتصادی را در (3T تکنولوژی،^{۲۲} استعداد و توانایی^{۲۳}، تساهل و تسامح و ظرفیت تحمل پذیری^{۲۴}) می یابد. او بیان می کند اعضای طبقه خلاق در مکان هایی که دارای هر سه این عوامل هستند، ریشه پیدا می کنند. هر مکانی برای جذب افراد خلاق و ایجاد ابداع و رشد اقتصادی باید هر سه این ها را با هم داشته باشد (فلوریدا، ۱۳۹۰ به نقل از فتوحی مهربانی، ۱۳۹۵).

^{۲۱} creative class

^{۲۲} Technology

^{۲۳} Talent

^{۲۴} Tolerance

۲-۳- اقتصاد و شهر خلاق

سایر کلیدواژه‌های موجود در ورای مفهوم شهر خلاق، به جز چارچوب عمده‌ی اقتصادی که مامن خلاقیت و فرهنگ است، ارتقای رشد، رشد طبقه‌ی خلاق و هم‌چنین رشد اقتصادی و رقابت میان شهرها می‌باشد. تضمین رشد اقتصادی به وسیله‌ی ساختارهایی که طبقه‌ی خلاق را جذب می‌کنند، یکی از دستورالعمل‌های اصلی مفهوم شهر خلاق است. بنابراین رشد در مفهوم شهر خلاق در بطن یک بافت اقتصادی جای دارد. بافتی که رفاه یک شهر و جامعه را صرفاً مدیون واژگان اقتصادی می‌داند. هم‌چنین نظریه‌ی سرمایه‌ی خلاق ریچارد فلوریدا این علیت را شرح می‌دهد که افراد خلاق، رشد اقتصادی منطقه‌ای را قدرت می‌بخشند و مکان‌هایی را ترجیح می‌دهند که نوآور، پر طمطراق و تحمل‌پذیر^{۲۵} باشند (Florida, 2005).

با وجود این، وی توضیح می‌دهد که نوعی اطمینان از سرمایه‌ی انسانی به عنوان مهارت لازمه جهت رشد اقتصادی هستند. برای وی، مهارت‌ها و ایده‌ها کالاهای اصلی اقتصادی هستند و به ایده‌های اقتصاددانی به نام رومر مربوط می‌شوند که آن را «نظریه‌ی جدید رشد» می‌نامد. به علاوه، اعضای طبقه‌ی خلاق گرایش دارند تا در جوامع خلاق تجمع یابند و سپس شبکه‌ای برای خود به وجود آورند. اینکه نیروی مردم و بهره‌وری، مهارت‌های خلاقانه و استعدادها را خوشه بندی می‌کند، دارای یک قدرت مالی بزرگ است که مکان را به یک عنصر کلیدی اقتصاد جهانی تبدیل می‌کند. مکانی که ما برای زندگی انتخاب می‌کنیم، هر حالتی از هستی یا زندگی ما را تحت تأثیر قرار می‌دهد و انتخاب محل زندگی را به یک تصمیم حیاتی تبدیل می‌کند. شایسته‌ی یادآوری است که این یک انتخاب است که به هر کسی داده نشده و به «آزادی و ابزارهای اقتصادی انتخاب» بستگی دارد. هم‌چنین این در چیزی انعکاس می‌یابد که ریچارد فلوریدا آن را «جهان نوک تیز»^{۲۶} می‌نامد که در تقسیم‌بندی از چهار نوع مکان تجلی دارد. برای وی، رأس این سلسله مراتب جهانی جایگاه تعداد اندکی «شهرهای فوق ستاره»^{۲۷} است که از قدرت جذب مهارت‌ها و نوآوری‌ها برخوردارند. گروه دوم مکان‌هایی هستند که محل تولید کالاها و خدمات هستند و غالباً از کانون‌های نوآوری حمایت می‌کنند. کلان شهرهای جهان در حال توسعه، با دارا بودن جمعیت انبوه و نداشتن ارتباط عمومی با اقتصاد جهانی، گروه سوم فلوریدا را تشکیل می‌دهند. گروه آخر نیز نواحی بزرگ روستایی هستند که در حوزه‌ی فعالیت اقتصادی، جمعیت و ارتباطات پویا اندکی دارند. در این جهان نوک تیز، آن‌هایی که در داخل دره‌ها محصورند، مستقیماً به قله‌ها نگاه می‌کنند و ناملايمات رشد در ثروت، فرصت و شیوه‌ی زندگی پیش روی شان قرار دارد.

همچنین لندری به تغییرات در سلسله مراتب جهانی شهرها اشاره می‌کند که در آن برخی مکان‌ها صعود و بعضی نیز نزول می‌کنند. این یک راهبرد اصلی در ورای عقیده‌ی شهر خلاق است که به رشد اقتصادی و رفاه

^{۲۵} Tolerant

^{۲۶} Spiky world

^{۲۷} Superstar Cities

یک شهر در راستای توانایی‌اش برای جذب فعالیت‌های پرارزش (مانند مهارت فرهنگی و هنری) و صدور فعالیت‌های کم‌هزینه مربوط می‌شود.

هم فلوریدا و هم لندری بر اهمیت ارزیابی و تفکر دوباره‌ی شهرها، نقش آن‌ها و موقعیت یابی آن‌ها (در سطح منطقه‌ای، ملی و جهانی) تأکید می‌کنند. این نشان دهنده‌ی یک ضرورت خاص است که در بطن مفهوم شهر خلاق توسعه یافته است؛ یک شهر به آن دلیل نیاز به خلاق شدن دارد تا برای سایر شهرها مزایایی از طریق رشدی اقتصادی که به بار می‌آورد، در بر داشته باشد. رشد یا جذب و بسط طبقه‌ی خلاق می‌تواند کلید بقای چنین شهری باشد. در این رابطه پک به نقل از دهر می‌نویسد:

«شعار یا خلاق باش یا بمیر، ضرورت جدید شهری است»، در این راستا شهرها باید طبقه‌ی خلاق جدید با واحدهای همسایگی شیک، حس هنری و یک جو صمیمی انسانی را جذب کنند در غیر این صورت، راه دیترویت را در پیش خواهند گرفت (pack.2005).

همان‌طور که ملاحظه گردید، چند عقیده‌ی کلیدی در خصوص مفهوم شهر خلاق به منظور درک بافتی که شهرها امروزه در آن نگرسته می‌شوند، تشریح شد. خلاقیت و فرهنگ در بطن یک بافت اصلی اقتصادی قرار داده شدند، چنانچه آن‌ها طبقه‌ی مطلوب خلاق را جذب می‌کنند. بر این اساس، ایدئولوژی رشد رقابت شهرها در سطح جهانی و ایده‌ی بنیادی نوآزادی خواهی مختصراً شرح داده شد. می‌توان با نتیجه‌گیری از این مباحث اذعان داشت که در حال حاضر مدل شهر خلاق یک مدل مسلط است و اینکه این مدل مفهوم سازی شهر امروز را تغییر داده است.

۲-۴- ارکان شهر خلاق

مردم، بنگاه‌های اقتصادی، فضاها، پیوندها و چشم انداز پنج رکن اصلی شهرهای خلاق می‌باشند که توجه به این ارکان برای ایجاد و توسعه شهرهای خلاق در آینده حیاتی است:

مردم: در شهر خلاق باید شرایط و فعالیت‌هایی مدنظر قرار گیرند که به ظهور هنرمندان آینده منجر شوند، به موفقیت کارکنان خلاق در کلیه بخش‌های اقتصادی بیانجامد، باعث شوند مصرف‌کنندگان خواهان کالای فرهنگی باشند و محیطی جذاب برای افراد خلاق ایجاد شود. آموزش عمومی قوی و دست‌یابی به فعالیت‌های فرهنگی نقش حیاتی را در شکل‌گیری افراد خلاق بازی کنند و منجر به پیشبرد التزام‌ها و مشارکت‌های اجتماعی شوند.

بنگاه‌های اقتصادی: خلاقیت اغلب به ایجاد فرصت‌های اجتماعی می‌انجامد و کارآفرینان فرهنگی، کسب و کارهای خلاق را شروع می‌کنند و آن‌ها را رشد می‌دهند. تجاری‌سازی ایده‌های نوآورانه و خلاق مسبب اشتغال زائی و تولید ثروت در شهرهای خلاق است. در شهرهای خلاق، فراوانی استعداد‌های خلاق پیشران اصلی صنایع خلاق و اقتصاد منطقه است.

فضا: یک ارتباط قوی بین فضا و خلاقیت وجود دارد. افراد خلاق نیاز به فضایی برای زندگی، کار، الهام بخشی و نمایش کارهای خود دارند. فضاهای یک شهر اعم از طبیعی و مصنوعی، باعث برانگیختگی، انطباق و بیان خلاقیت ساکنین خود می‌شوند (محمدی و مجیدفر، ۱۳۸۹، ۱۸).

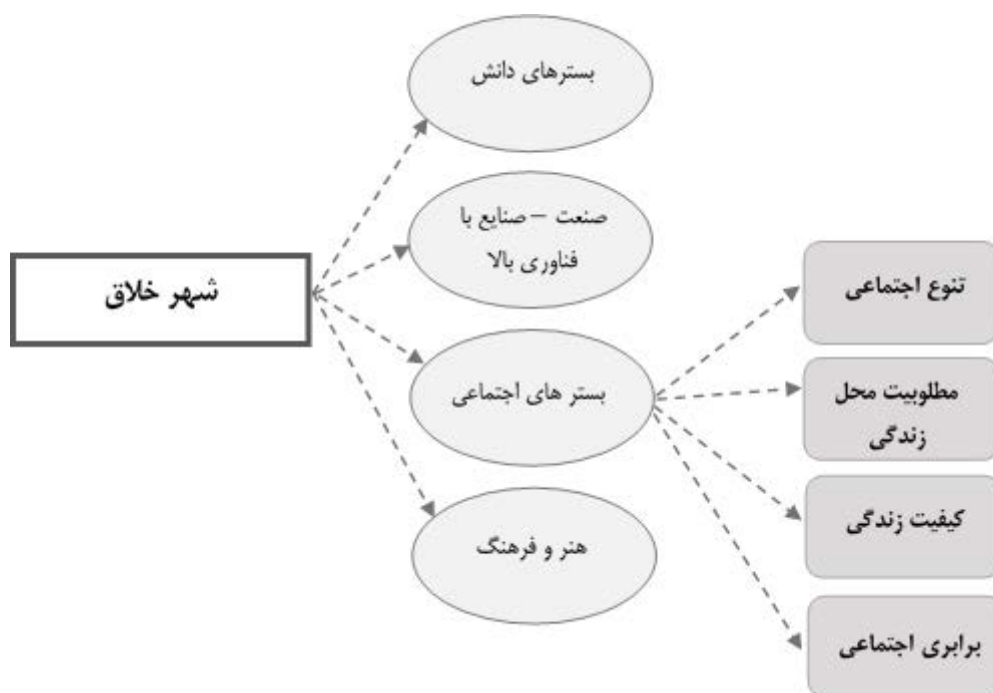
پیوندها و ارتباطات: یک محیط شهری که به دنبال برانگیختن و پشتیبانی از خلاقیت است باید بتواند بسیاری از اقدامات مجزا را نیز به هم پیوند دهد. این پیوندها اغلب اوقات توسط سازمان‌هایی رهبری می‌شوند و توسعه می‌یابند که مأموریت و چشم‌اندازشان خلاقیت است. پشتیبانی از این پیوندها نیز توسط سازمان‌های واسطی صورت می‌پذیرد که فعالیت‌های مجزا را سازماندهی و از منابع موجود به نحو مؤثر استفاده می‌کنند.

چشم‌انداز و آوازه: در شهرهای خلاق، بیان و اظهار یک چشم‌انداز قوی و خلاقانه باعث رشد استعدادها خواهد شد و پشتیبانی از خلاقیت را به صورت گسترده‌ای در شهر هدایت کرده و نظم می‌بخشد. این چشم‌انداز داستان شهر را در سراسر جهان بازگو می‌کند، آوازه آن را در جهان خلق می‌کند و به پیشبرد گردشگری، صادرات و سرمایه‌گذاری در شهر می‌انجامد (محمدی و مجیدفر، ۱۳۸۹، ۱۸).

۲-۵- زیرساخت‌های شهر خلاق

زیرساخت‌های شهر خلاق متأثر از شبکه‌ای از تولیدکنندگان منطقه‌ای، بازار نیروی کار محلی یعنی کارگران دانش و کارگران خلاق که در یک منطقه استقرار دارند و می‌توانند در شکل‌گیری توسعه خلاقیت در شهر و منطقه اثر گذار باشند، و رقابت و همکاری بین مجموعه‌ای از شهرها که بتوانند عنصر خلاقیت را به منطقه و شهر تزریق کنند، خواهد بود. مباحث مطرح در این زمینه بیش‌تر مربوط به مناطق کلانشهری و شهرهای بزرگ است و هرچه قدر که از شهرهای بزرگ‌تر دور می‌شویم بحث مربوط به خلاقیت، بیش‌تر به عناصر سنتی تا عناصر جدید ارتباط پیدا می‌کند، اما امروزه عناصر سنتی مانند، جواهرآلات با وجود سنتی بودن می‌تواند به عنوان یک صنعت خلاقیت آفرین تأثیر خود را بر شکل‌گیری شهر خلاق بگذارد (Musturd.2001).

شکل ۲-۱: زیرساخت‌های شهر خلاق

ماخذ: رسولزاده، ۱۳۸۹

همچنین از جمله ویژگی های عمومی هر شهر خلاق این است که مکانی جذاب برای کار کردن و زندگی شهروندان خود (به خصوص برای نسل جوان)، مکانی جذاب برای گردشگران (صنعت توریسم)، توانمند در شکوفایی بخش های مختلف اقتصادی (از راه به کارگیری تکنولوژی و مدیریت صحیح آن) و همچنین مرکز جذب بنگاه های مختلف اقتصادی نوظهور (خوشه ها و مراکز تحقیقاتی به ویژه در زمینه فناوری های پیشرفته)^{۲۸} باشد (ابراهیمی، ۱۳۸۷، ص ۴).

جدول ۲-۲: متغیرهای تاثیرگذار بر خلاقیت در یک شهر

متغیر	شاخص ها
ثروت	سرانه تولید ناخالص شهری، برابری قدرت خرید
رشد اقتصادی	درصد افزایش تولید ناخالص شهری
نوآوری	هزینه تحقق و توسعه به عنوان (GRP) (داده) ثبت اختراعات بر حسب یک میلیون نفر
ذوب فرهنگی	درصد افراد خارجی در جمعیت
استعداد	درصد نیروی کار با تحصیلات عالی
خدمات متمرکز بر دانش	درصد مشاغل موجود در بخش خدمات دانش محور در کل نیروی کار
شهرنشینی	تراکم جمعیت

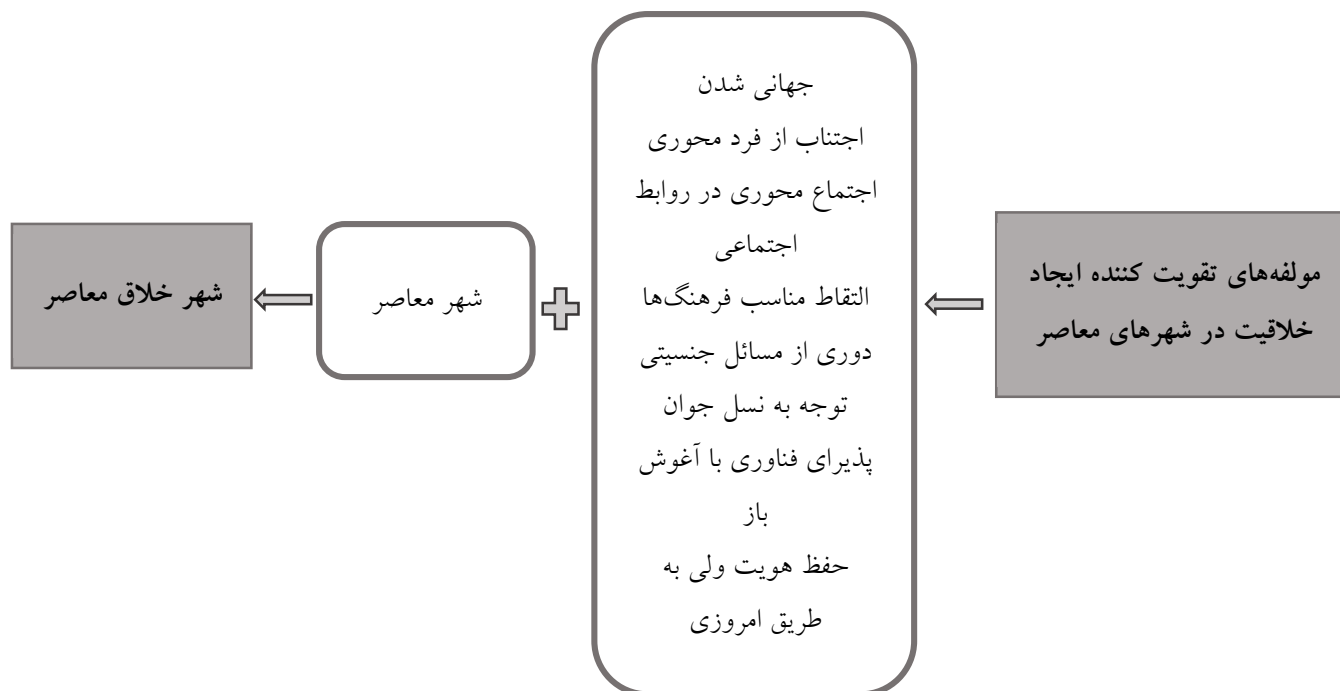
ماخذ: رحیمی و همکاران، ۱۳۹۲

^{۲۸} High-Tech

۲-۶- مولفه‌های خلاقیت شهری

ریچارد فلوریدا مؤلفه‌های اصلی خلاقیت شهری را شامل سه مؤلفه می‌داند که به وسیله آن می‌توان گفت یک شهر تا چه حد خلاق است. این سه مؤلفه عبارتند از استعداد، فناوری و بردباری. در بین سه زمینه خود فلوریدا برای بردباری اهمیت بیشتری قائل است. در واقع یکی از چالش‌های شهر خلاق ساخت یک اجتماع جذاب برای مردم است. مکانی که به مانند بستری خلاق باشد و همه سطوح کار و تفریح را دارا باشد. در واقع محیطی پیش‌بینی شده که قابلیت و بردباری پذیرش تنوع را داشته باشد و هم چنین تسهیلات و انتخاب‌های شیوه زندگی متنوعی که مردم می‌خواهند را نیز ایجاد نماید (Cotter, 2008). در واقع متغیرهای شهر خلاق عبارت است از فناوری، استعداد و سطح تحمل که در بین طبقه خلاق بسیار پراهمیت و بارزتر می‌باشند. اگرچه این سه متغیر به تنهایی منجر به خلاقیت نمی‌شود، ولی آن‌ها به عنوان عامل‌های جذب‌کننده و شکل‌دهنده به شهر و قراردهنده آن به سمت شهر خلاق عمل می‌کنند.

شکل ۲-۲: عوامل ایجاد خلاقیت محوری در شهر

ماخذ: ابراهیمی، ۱۳۸۹

از جمله مهم‌ترین مولفه‌های تأثیرگذار و زمینه ساز در پیدایش شهرهای خلاق می‌توان به مواردی چون "گسترش فرایند جهانی شدن، دوری از فرد محوری و بسوی اجتماع محوری رفتن روابط شهری، اشاعه همانندگرایی فرهنگی، فراملی و فراسرزمینی شدن اقتصاد کشورها، محوریت اقتصاد خدمات محور، کمرنگ شدن مرزها و افزایش مشارکت زنان در فعالیت‌های شهری اشاره کرد (Till, 2005).

۲-۷- ضرورت شکل‌گیری شهر خلاق

ایده شهر خلاق یک نظریه کاملاً مثبت گراست و بر این موضوع تأکید دارد که هر نوع رابطه‌ای بین شهروندان با سازمان‌ها بایستی کاملاً دو جانبه‌ی مبتنی بر رفع مشکلات شهری و ارتقای کیفیت زندگی است. نظریه شهر خلاق سعی دارد تا کیفیاتی را که تصویر ذهنی از یک شهر را برای شهروندان زیباتر می‌سازد تقویت نماید (غریب و حسین پور، ۱۳۹۱، ۱۱). حرکت به سمت ایجاد و تحقق شهر خلاق به دلایل جایگاه شهر به عنوان محل شکل‌گیری بسترهای جامعه دانایی، اهمیت و محور بودن شهرها در توسعه اقتصادی (اقتصاد دانایی)، جایگاه و اهمیت شهر به عنوان یکی از الزامات اساسی تشکیل خوشه‌های علم و فناوری و نقش و جایگاه شهرها در جذب، استفاده و حفظ سرمایه‌های انسانی خلاق (طبقه‌ی خلاق) بسیار ضروری و مهم می‌نماید (ربانی و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۶۰).

۲-۸- شاخص های شهر خلاق

روش های مختلفی برای تعیین شاخص های خلاقیت وجود دارد که بر اساس این شاخص ها و محاسبات انجام شده، می توان میزان خلاقیت یک ناحیه یا شهر را تعیین کرد.

هدف اصلی این شاخص ها تعیین میزان خلاقیت یک ناحیه جغرافیایی و به ویژه یک شهر است. روش ها و متغیرهای متفاوت و مختلفی وجود دارد که با توجه به شرایط هر شهر و همچنین اطلاعات قابل دسترس می توان برای آن یکی از این مدل ها را انتخاب و میزان شاخص خلاقیت در هر شهر را محاسبه نمود. مهم ترین شاخص های شهر خلاق که تاکنون ارائه شده به ترتیب در جدول زیر آمده است. در این جدول علاوه بر اینکه تمامی شاخص های مطرح شده در زمینه شهر خلاق آورده شده است تمامی ابعاد و موضوعاتی این شاخص ها بر آنها تاکید دارند نیز آورده شده است.

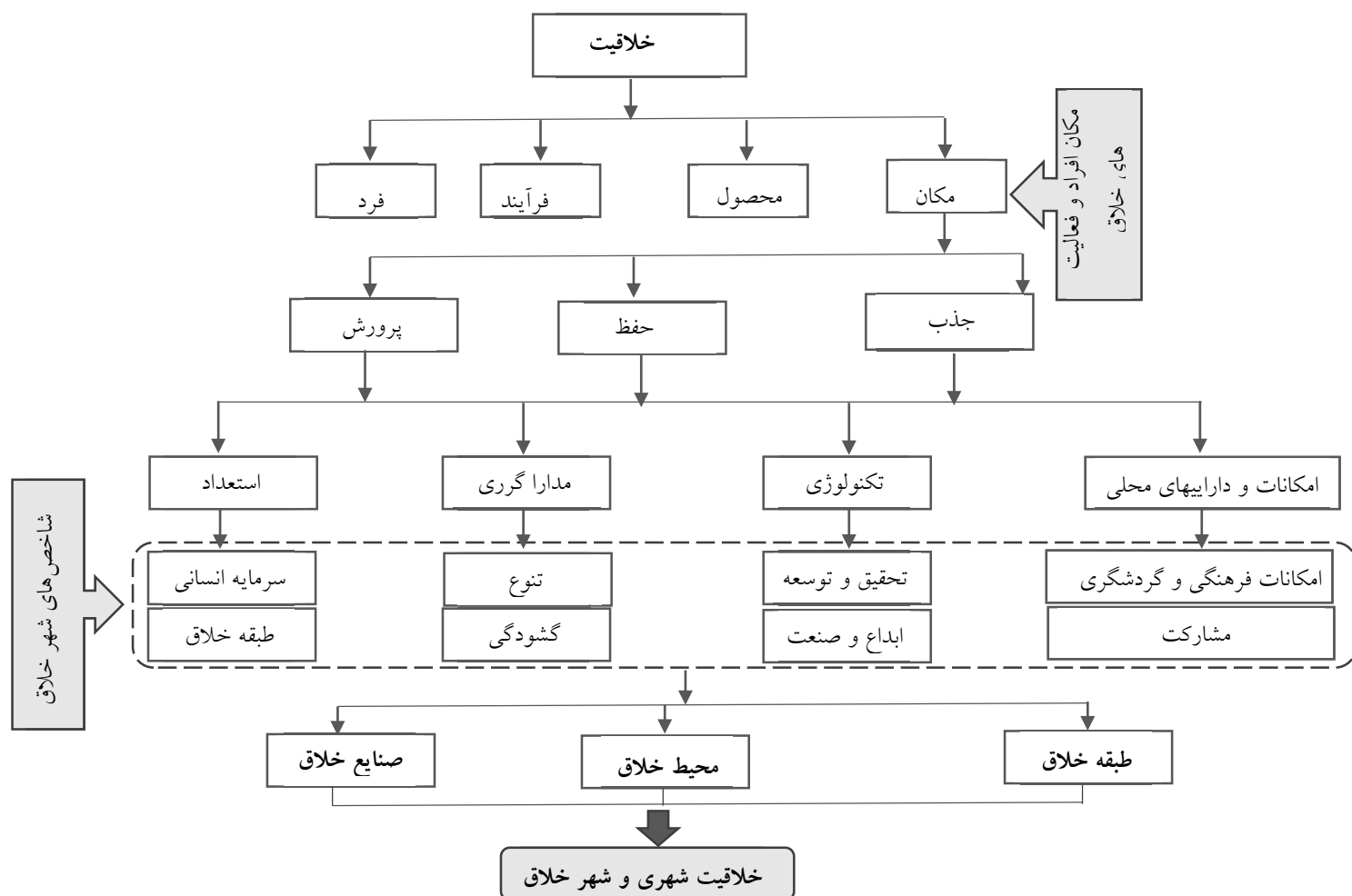
جدول ۲-۳ شاخص های بین المللی مطرح شده در زمینه شهر خلاق و ابعاد آن

شاخص های شهر خلاق	ابعاد و موضوعات مطرح شده در تمامی شاخص ها
۱. شاخص خلاقیت و فرهنگ (Culture and Creativity Index)	۱. فرهنگ، فراغت و توریسم
۲. شاخص شهر خلاق فلوریدا (Florida Creative city Index)	۲. تولید و اشتغال خلاق
۳. شاخص شهر خلاق وانولو (Vanolo Creative index)	۳. فناوری، چند فرهنگ گرایی، تسامح و تساهل، وجود محیط فرهنگی تکثرگرا، محیط های اجتماعی باز از نظر فرهنگی و افزایش فرصت های تعاملات اجتماعی
۴. شاخص شهر خلاق اروپا (European Creative City Index)	۴. سرمایه فرهنگی و مشارکت
۵. شاخص خلاقیت چک (Czech Creativity Index)	۵. مکان، منابع و تجهیزات
۶. شاخص خلاقیت شارپی (Sharpie Creativity Index)	۶. زیست پذیری و امکانات
۷. شاخص جوامع خلاق (Creative Communities Index)	۷. حمل و نقل و دسترسی
۸. شاخص انرژی خلاق (Creative Vitality Index)	۸. جهانی شدن، شبکه ها و مبادله
۹. شاخص خلاقیت اروپا (European Creativity Index)	۹. گشودگی، تحمل پذیری و تنوع
۱۰. شاخص خلاقیت هنگ کنگ (Hong Kong Creativity Index)	۱۰. سرمایه انسانی، استعداد و آموزش
۱۱. شاخص شهر خلاق لندری (Landry Creativity Index)	۱۱. سرمایه اجتماعی، مشارکت و حمایت
۱۲. شاخص خلاقیت بالتیمور (Baltimore Creativity Index)	۱۲. حکومت و قوانین
۱۳. شاخص شهر خلاق (Creative City Index)	۱۳. فعالیت های تجاری و اقتصاد
۱۴. شاخص خلاقیت جهانی (Global creativity Index)	۱۴. کارآفرینی
	۱۵. ابداع و تحقیق و توسعه
	۱۶. تکنولوژی و فناوری اطلاعات و ارتباطات
	۱۷. محیط زیست و اکولوژی

ماخذ: Hartley, Potts, MacDonald 2012

شاخص‌هایی مطرح شده، شاخص‌های بین‌المللی شهر خلاق هستند و از جمع‌بندی مبانی‌های نظری پیشین به‌دست آمده‌اند که در واقع می‌توانند نشان دهند که آیا جامعه به‌گونه‌ای فعال مردم را تشویق می‌کند تا به‌شیوه‌ای خلاق و نوآورانه در جامعه ابراز وجود کنند؟ شاخص‌های ذکر شده تمامی ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی را در بر می‌گیرند اما با توجه به هدف این پژوهش نیاز به تدقیق شاخص‌ها است. در ادامه پس از بررسی تجارب جهانی و نیز ویژگی‌های شهرهای جدید ایران، به ارائه چارچوبی برای تحقق رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران پرداخته می‌شود.

۲-۹- ارائه مدل مفهومی رویکرد شهر خلاق

فصل سوم: تجارب

۳-۱- مقدمه

امروزه ما می‌توانیم در مورد خلاقیت و شهرهای خلاق مطالب زیادی را بیان کنیم، اما با نگاهی به گذشته یعنی دهه ۸۰ میلادی هنگامی که این جریان آغاز شد می‌بینیم که ایده‌های بسیاری هم‌چون توجه به مقوله فرهنگ جهان شهرها، هنر، برنامه‌ریزی فرهنگی، منابع فرهنگی و صنایع فرهنگی مورد بحث واقع شده‌است. خلاقیت به عنوان یک شاخص بسیار وسیع هنگامی به صورت عمومی مطرح می‌شود که در حیطه تخصصی خود قرار گیرد و این تخصصی شدن بحث شهر خلاق در اواسط سال ۱۹۶۰ اتفاق افتاد.

پس از تبیین مبانی نظری و پایه‌های تئوریک در ارتباط با شهر خلاق، پرداختن به چند نمونه موردی که از دیدگاه‌های مختلف به این موضوع پرداخته‌اند ضروری به نظر می‌رسد.

۳-۲- تجارب شهر خلاق در جهان

نظریه "ملت خلاق استرالیا" در سال ۱۹۹۲ توسط "پاول کیتینگ"^{۲۹} آغاز شد و به عنوان سیاست فرهنگی کشور در نظر گرفته شد. در انگلستان نیز به همین منوال نشریه ای توسط "کن رابینسون"^{۳۰} با ایده اتحاد ملی، آموزش و اقتصاد از طرف دولت منتشر شد که عنوان آن "آینده همه ما: خلاقیت، هنر، آموزش" بوده و خلاقیت را در یک برنامه سیاسی دقیق قرار داده‌اند. در آن هنگام صنایع فرهنگی به صنایع خلاق تبدیل شدند و پس از آن اقتصاد خلاق بر اساس خلاقیت در سال ۲۰۰۲ ارتقا یافت. انتشار نوشته پرفسور ریچارد فلوریدا با عنوان "رشد اقتصاد خلاق جامعه" به این جهش کمک زیادی نمود و از آن هنگام تحقیقات و کنفرانس‌های سالانه زیادی با موضوع شهر خلاق در سرتاسر جهان برگزار شده‌است. در منابع مختلف از دره سیلیکون^{۳۱} در کالیفرنیا، آستین^{۳۲} و سیاتل^{۳۳} در آمریکا، بنگلور^{۳۴} در هند، و دابلین^{۳۵} در ایرلند، به عنوان شهرها و مناطقی که طبقه خلاق بر توسعه آنها تاثیرگذارده‌است نام برده می‌شود. علاوه بر این برخی از شهرها هم‌چون لندن، نیویورک و آمستردام ذاتا شهرهای خلاق هستند، بدین معنا که ایجاد و توسعه این شهرها بر مبنای افکار و ایده‌های نو و خلاق پایه‌ریزی شده‌است (اکبری مطلق، ۱۳۹۱).

در ارتباط با این موضوع، یونسکو در سال ۲۰۰۴ برنامه شهرهای خلاق را با هدف ایجاد شبکه‌ای به هم پیوسته از شهرهایی که در هفت موضوع ادبیات، سینما، موسیقی، هنرهای مردمی، طراحی شهری، اغذیه و هنرهای رسانه‌ای فعال و تاثیرگذار هستند اجرا می‌کند. به گفته این سازمان، این شبکه به توسعه توانایی‌های اقتصادی و تنوع فرهنگی شهرهای مختلف جهان کمک می‌کند. تاکنون برلین آلمان و بوینس آیرس آرژانتین به

^{۲۹} Paul Keating

^{۳۰} Ken Robinson

^{۳۱} Silicon valey

^{۳۲} Austin

^{۳۳} Seatel

^{۳۴} Bangalore

^{۳۵} Dublin

عنوان شهرهای خلاق در زمینه طراحی، سانتافو مکزیک و آسوان مصر شهرهای هنرهای مردمی (فولکلور) و پویایان کلمبیا به عنوان شهر اغذیه در فهرست شهرهای خلاق یونسکو ثبت شده اند

۳-۲-۱- آمستردام

آمستردام نیز شهری است که به عنوان شهر خلاق و دانش محور کاملاً مناسب به نظر می‌رسد و شایسته دریافت این عنوان بوده است. این شهر محیط خوبی را برای رشد کنونی بخش های اقتصادی فراهم کرده است. رویکرد سیاسی دولت محلی در آمستردام، و دیگر شهرهای بزرگ اروپا متمرکز بر مشارکت همه اقشار اجتماعی می باشد و هدف ایشان تهیه امکانات پایه زندگی و تامین حداقل رفاه برای عموم شهروندان می باشد. پس می توان گفت یکی دلایل توجه به این رویکرد ایجاد مشاغل و مسکن پایدار و مناسب برای اقشار ضعیف اجتماع بوده است (Musturd, 2001)

شکل ۳-۱: موزه دریایی

آمستردام

شکل ۳-۲: موزه ملی، بزرگترین موزه هنر در هلند

صنایع خلاق شهر آمستردام طی ده های گذشته به طور چشمگیری رشد کرده اند، و این شهر هم اکنون به عنوان سرمایه خلاق هلند شناخته می شود. این شهر منطقه درونی و تعدادی مکان های مشخص را برای اقتصاد خلاق در نظر گرفته است. تنوع و تراکم آسمان خراش ها، امکانات فرهنگی و افراد خلاق چنان در این شهر فراوان اند که یک زون خلاق متوالی و بزرگ را در این شهر تشکیل داده اند. هم چنین آمستردام به خاطر سنت تسامح و تساهل، آزادی و تنوع اجتماعی مشهور است. وجود این منبع اصلی توسعه شهر خلاق در این شهر به منطقه درونی و تاریخی اش بازمی گردد (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۲).

در زمینه کسب و کارهای خلاق در این شهر جدول ۳-۱ بیانگر تعداد افراد مشغول در کسب و کارهای خلاق می باشد.

جدول ۳-۱: شاغلین بخش کسب و کارهای خلاق در آمستردام به تفکیک زیر بخش‌ها

بخش فعالیتی	درصد شاغلین بخش نسبت به کل شاغلین
بخش تبلیغات	۳
معماری و مهندسی فنی	۱
تولید نرم‌افزار، بازی‌های رایانه‌ای و نشر الکترونیک	۲
طراحی مد	۰,۲
تجارت عتیقه‌ها و آثار هنری	۰,۱
موسیقی و هنرهای نمایشی	۱
رسانه و سرگرمی	۱
عکاسی، تولید فیلم و ویدئو موسیقی	۰,۶
رادیو تلویزیون	۱

ماخذ: رحیمی و دیگران، ۱۳۹۲

شهر آمستردام دارای ویژگی‌هایی است که این شهر را به عنوان شهر دانش و فرهنگ خلاق مطرح کرده است. در خصوص برخی ویژگی‌های شهر، آمستردام به عنوان شهر دانش و فرهنگ خلاق، خصائص ذیل ارائه می‌شود:

- پیشینه تاریخی
- طرح ساختاری مناسب
- پروفیل اقتصادی صحیح
- زیرساخت‌های حمل و نقل عمومی و خصوصی
- تأمین نیازهای خدماتی مصرف کننده و تولید کننده
- ارتباط با سایر نقاط جهان از طریق مخابرات^{۳۶} و دیگر ارتباطات

با توجه به اینکه آمستردام این ویژگی‌ها را داراست می‌تواند عنوان شهر دانش و فرهنگ خلاق را احراز کند. البته به این نکته که تغییر در بازار مسکن یکی از شرایط ضروری برای ایجاد ظرفیت نگهداشت مناسب است، اشاره می‌شود. در این ارتباط طبق معیارهایی که پیرامون آن بحث می‌شود، آمستردام بیش‌تر از بقیه شهرهای اروپایی هم‌چون مونیخ، بارسلونا و پاریس، قابلیت تبدیل به شهر خلاق را دارد؛ تعدادی از این قابلیت‌ها عبارتند از:

^{۳۶} Telecommunication

- محیط زیست خوب که به نظر می‌رسد برای رشد اقتصادی مناسب باشد.
- سرمایه اجتماعی بالا در شهر.
- فشار مداوم از سوی خانوارهای قوی به سمت خانوارهای ضعیف برای ارتقا.
- مهاجرت بین‌المللی که جهت خلاقیت ضروری است.

میدان دام مرکز تاریخی شهر آمستردام می‌باشد که در طرح احیای میدان، به مرکزی پیاده تبدیل شده است که با حمل و نقل عمومی قوی و ایستگاه‌های مترو دسترسی به آن تقویت شده است. این میدان توانسته با بالفعل نمودن ظرفیت‌های خود محل مناسبی برای رویدادهای معاصر باشد و جشن‌ها، مراسم فرهنگی و ... همگی عواملی هستند که طبقات مختلف به ویژه هنرمندان، دانشجویان را به حضور در میدان تقویت می‌کند. میدان دام توانسته است به عنوان یک مرکز شهری فرهنگ مینا و خلاق باشد.

شکل ۳-۳: میدان دام، یکی از قدیمی ترین میدان های آمستردام

با عنایت به تحولات آمستردام در زمینه های اقتصادی و توضیح جایگزینی کارخانه ها به وسیله صنایع جدید فرهنگی و خدماتی، بنابراین آمستردام در شرایط ویژه‌ای است که آن را به دوران طلایی خود نزدیک می‌کند (رفعیان، ۱۳۸۹).

۳-۲-۲- شهرهای خلاق کانادا

در کانادا برای دستیابی به شهری خلاق، ضمن معرفی شرایطی که خلاقیت را پرورش می‌دهد، از دیدگاه برنامه‌ریزی برای فرهنگ شهری به برخی سازوکارها، فرایندها و منابعی پرداخته می‌شود که ایده را به نوآوری مبدل می‌سازد. این فرایندها در شهرها و جوامع محلی در سراسر کانادا به کار گرفته شده‌اند. هدف، بررسی عملکردهای توسعه فرهنگی و پیشنهاد چشم‌اندازی است که در آن هنرمندان و سازمان‌های فرهنگی برای ساخت شهرهای خلاق در مرکز قرار می‌گیرند.

بحث محوریت توسعه فرهنگی در ساخت شهر خلاق، در اوایل و اواسط دهه ۱۹۹۰ در شهرهای ونکوور و تورنتو کانادا آغاز شد. در حالی که توجه به خلاقیت و ابتکار به ویژه در ایالات متحده آمریکا و انگلستان ناشی از

رقابت اقتصادی یا نگرانی‌ها برای باززنده سازی است، چشم انداز زود هنگام ونکوور و تورنتو، موضوع هنر و ابعاد فرهنگی را در این مقوله برجسته کرده است. در گزارش "به سوی شهر خلاق"^{۳۷} ونکوور که در سال ۱۹۹۳ تهیه شده است، چشم انداز زیر مطرح است:

شهر خلاق جایی است که احترام هنر، به دلیل اهمیت زیبایی شناختی آن و توانایش برای پرورش قوه ادراک و ارتباطات است؛ جایی که تنوع فرهنگی غنیمت شمرده شده و بیان خلاقیت به هر شکلی مورد تشویق قرار می‌گیرد، افراد می‌توانند در زندگی روزمره خود از فعالیت‌های خلاق بهره ببرند، هنرها به عنوان یکی از ضرورت‌های آموزشی مطرح هستند و خلاقیت به عنوان مهارتی قیمتی در عصر اطلاعات شناخته می‌شود و هنرها نه تنها به دلیل نقش مهم‌شان در اقتصاد بلکه به دلیل منافع روحی، عقلانی و اجتماعی خود با ارزش محسوب می‌شوند. این نگرش به شهر خلاق در ونکوور، به عامل تسریع کننده بروز ابتکارهای هنری در این شهر در اوایل دهه نود و طنینی در فرایندهای برنامه‌ریزی شهری در ونکوور مبدل شد. به طور مشابه شورای کلانشهر تورنتو نیز در اواسط دهه ۱۹۹۰ سندی منتشر ساخت که دیدگاهی کلی نگر به شهر خلاق داشت. اسناد مهم فرهنگی امروز این دو شهر در خصوص شهر خلاق، برگرفته از این پیشینه است. بسیاری شهرهای دیگر از جمله اوتاوا و هالیفاکس نیز در حال کار روی این موضوع هستند (Duxbury, 2004).

۳-۲-۱- ونکوور

شهر ونکوور به حمایت دیر هنگام خود از فرهنگ، به عنوان یکی از عناصر مهم توسعه شهری، معروف است. متعهد بودن شهر به برنامه‌ریزی فرهنگی به دهه ۱۹۶۰ باز می‌گردد که در قالب برنامه‌ریزی در زمینه اجتماعی انجام شد و به عنوان فلسفه اصلی برای تلاش‌ها در زمینه توسعه فرهنگی آن باقی ماند.

شکل ۳-۵: ساختمان کره‌ای شکل موزه علم

شکل ۳-۴: محله قدیمی Gastown و ساعت بخار

^{۳۷} Toward Creative City

ونکوور طرح‌ها و سیاست‌های فرهنگی گسترده‌ای دارد که شورایی (که اهداف فرهنگی را تصویب می‌کند) آن را هدایت می‌کند. این اهداف عبارتند از: تضمین آینده شهر در قالب شهری خلاق، باز و قابل دستیابی برای هنرمندان، برای طیف گسترده‌تری از موضوعات فرهنگی و برای گسترده‌ترین مشارکت مردم (فرزین پاک، ۱۳۹۱). اهداف فرهنگی شهر که در سال ۱۹۸۷ در شورای شهر به تصویب رسیده است و توسعه کلی سیاست فرهنگی شهر را نیز هدایت می‌کند، شامل موارد زیر است:

- ارتقای سطح بالایی از خلاقیت و برتری در زندگی فرهنگی
- ایجاد تنوع در زندگی هنری جامعه محلی، هر دو جامعه حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای، جامعه سنتی و مبتکر، جامعه تثبیت شده و الهام بخش
- تشویق به کارآمدی مالی و مدیریتی در عملکرد سازمان‌های فرهنگی
- تضمین وجود تسهیلات لازم برای خلق و ارائه هنر در ونکوور
- اطمینان از اینکه ساکنان شهر و بازدیدکنندگان از آن (شامل شهروندان مسن، جوانان، افراد کم درآمد، اعضای اقلیت‌های قومی و دیگر گروه‌های خاص) فرصت لذت بردن و مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی را داشته باشند.

برای دستیابی به این اهداف، این شهر رویکردی جامع اما رشد یابنده در ارتباط با توسعه و برنامه‌ریزی فرهنگی را دنبال می‌کند. این موضوع به شهر کمک می‌کند تا ضمن بهره‌گیری از فرصت‌ها، با استفاده از ابزار موجود به چالش‌های پیش روی نوآوری‌ها نیز پاسخ دهد. سازوکارهای به کارگرفته شده متفاوت و یکی از دیگری بر پایه دیگری ساخته شده‌اند که نتیجه آن مجموعه‌ای از سیاست‌ها، طرح‌ها، برنامه‌ها و عملکردهای بهم مرتبط هستند. در این رویکرد ونکوور دو اصل را مد نظر داشته است:

۱. یکپارچگی خواست‌های برنامه‌ریزی فرهنگی در همه فرایندهای برنامه‌ریزی شهری
۲. همکاری با سازمان‌های فرهنگی غیر انتفاعی برای اشاعه و بهبود خدمات و فعالیت‌های فرهنگی و هنری در سطح شهر.

ونکوور طیف گسترده‌ای از حمایت‌ها و فرصت‌ها را برای دخیل کردن خلاقیت شهروندان خود و قدرت بخشی به توانایی جوامع فرهنگی برای فراهم آوردن خدمات فرهنگی برای ساکنان و بازدیدکنندگان، فراهم می‌آورد. حمایت چندوجهی از هنر و فرهنگ در بسیاری از کانال‌هایی که شهر ارائه می‌کند، بازتاب دارد. این موارد شامل برنامه، سیاست و کار برنامه‌ریزی دفتر امور فرهنگی و نیز خدمات، هماهنگی، سیاست‌ها و برنامه‌های ارائه شده از طریق طیفی از سایر دپارتمان‌ها و کمیته‌ها است. کارکنان امور فرهنگی در کلیه فرایندهای برنامه‌ریزی شهر شرکت دارند تا از برآورده شدن نیازهای فرهنگی و اجتماعی ساکنان فعلی و جدید شهر اطمینان حاصل شده و سرزندگی شهر تقویت شود.

این شهر در توسعه محله‌های اصلی، برای ایجاد پیوند میان فرهنگ و همه طرح‌ها، از همان ابتدای طرح و برای تضمین فراهم آوردن امکانات فرهنگی محله به مطلوب‌ترین شکل ممکن کار می‌کند. نتیجه این فعالیت‌ها و

ابتکارات، توجه درخور به کیفیت طراحی شهری است. برنامه ریزان شهری، معماران، توسعه‌دهندگان و عموم مردم به این موضوع توجه دارند و این موضوع به شکل‌گیری مناسب محله‌های متراکم جدید در هسته مرکزی شهر و خیابان‌هایی با چشم انداز جذاب در سراسر شهر کمک می‌کند.

۳-۲-۲-تورنتو

امروزه شهرهایی هم‌چون تورنتو که جزء شهرهای جهانی محسوب می‌شود اقداماتی را برای رسیدن به شهر خلاق آغاز کرده اند. هم‌اکنون شهر جهانی تورنتو برنامه‌ای راهبردی در ۱۴ گام برای خود تهیه کرده که از سال ۲۰۰۶ در حال اجراست (شورت و یونگ، ۱۳۸۹).

شکل ۳-۶: برج CN سمبل شهر تورنتو

شهر پیشین تورنتو و بسیاری از شهرداری‌های نواحی، به مدتی طولانی و با رویکردها، راهبردها، ابزار و برنامه‌های متنوعی، در توسعه فرهنگی دخیل بودند. در فوریه سال ۲۰۰۰، پس از یکپارچه شدن این نواحی در قالب کلانشهر تورنتو، شورای شهر، هدایت بخش فرهنگی جدید را برای تهیه طرحی فرهنگی برای کمک به توسعه فرهنگی شهر در ۱۰ سال آینده بر عهده گرفت. این شورا دو هدف اصلی برای طرح فرهنگی در نظر گرفت:

۱. تعریف جایگاهی برای تورنتو به عنوان پایتخت فرهنگی بین‌المللی.

۲. تعریف نقش فرهنگ در مرکز توسعه اقتصادی و اجتماعی شهر.

در آوریل سال ۲۰۰۱، سند کاری اولیه‌ای با عنوان "شهر خلاق" به عنوان چارچوبی برای بحث و بررسی به شورای شهر ارائه شد که در آن به نیاز تورنتو برای استفاده از هنر، فرهنگ، و دارایی‌های میراثی به منظور قرارگیری در جایگاه شهری خلاق که می‌تواند پایتخت فرهنگی بین‌المللی باشد، پرداخته بود. این سند با دوره‌ای از مشاوره جامعه محلی همراه شد. در نوامبر سال ۲۰۰۲ شورا، طرح رسمی ۳۰ ساله دیگری تنظیم کرد که مطابق با اهداف آن هنر، فرهنگ و میراث برای جذب و حفظ تازه‌واردان تحصیل‌کرده و فعال به شهر کمک کرده و اقتصاد این شهر را به یکی از قویترین‌ها در دنیا بدل می‌کرد. ایده این طرح تبدیل هنر، فرهنگ و میراث به قلب و روح آینده تورنتو بود (Duxbury, 2004).

طرح فرهنگی برای شهر خلاق، اشکال کلی شهر خلاق را توصیف می کند، خطوط اصلی چالش های چندوجهی که با آن روبرو هستیم را ترسیم کرده و به موقعیت رقابتی شهر در مقابل سایر شهرها (در کانادا و در سطح بین المللی) اشاره دارد. این طرح سرفصل های نقاط قوت و ضعف تورنتو را مطرح کرده و اقداماتی را برای تقویت دارایی ها و رفع مشکلات ارائه می کند. تأکید بر سطح بالاتر سرمایه گذاری در این طرح شاخص است. مولفه های اصلی دخیل شدن فعلی شهر در توسعه فرهنگی تشریح شده و طیف وسیعی از پیشنهادها برای فعالیت های بیشتر چه کوچک و چه بزرگ تنظیم شده است. این موارد بر پایه عملکردهای جاری بنا شده و به نیازهای در حال ظهور برنامه ریزی و جوامع محلی پرداخته و ایده های جدید معرفی کرده است.

این طرح بر ابعاد هنری، فرهنگی و میراثی شهر، در زمین های وسیع تر از تنوع فرهنگی این شهر توجه داشته و خلاقیت را در مفهوم گسترده تری مورد بررسی قرار می دهد. مطابق این طرح، لازم است هر طرحی "در ابتدا به حمایت و تقویت از زندگی کاری افراد خلاق بپردازد؛ زیرا که آنها قلب تجربه فرهنگ در تورنتو هستند." هم چنین در این طرح، در بوم شناسی فرهنگ در شهر تورنتو، ارتباطات بسیاری میان هنرهای غیرانتفاعی و تجاری مورد شناسایی قرار گرفته است و تبادل دو طرفه ای برای جابجایی استعدادها میان این دو ادامه دارد. تمرکز اولیه شهر در این طرح بر بخش غیرانتفاعی و توانایی آن برای خدمت رسانی به جامعه ای بزرگتر است. در سراسر این طرح، ایجاد شراکت میان بخش فرهنگی، تجارت و سازمان های جوامع محلی برای تحقق پیشنهادهای طرح، مورد تأکید قرار گرفته است. به طور همزمان، توجه خاص و جهت گیری منابع ویژه به سوی پروژه های بزرگ، نگرانی جوامع فرهنگی شهر را که استفاده از منابع کمیاب به این روش را مورد سوال قرار می دهند، برانگیخته و اولویت ها و چالش های مختلفی را در کل جامعه ایجاد کرده است.

منطقه شهری تورنتو نزدیک به یک چهارم اشتغال ملی در صنایع خلاق (براساس سرشماری سال ۲۰۰۱ نزدیک به ۵۵۰۰۰۰ نفر در صنایع خلاق کانادا مشغول هستند). را به خود اختصاص داده است. ۲۵۰۰۰ نفر در بخش طراحی مشتمل بر معماری، معماری چشم انداز، داخلی، صنعتی، گرافیک و طراحی مد مشغول هستند، که بزرگترین نیروی کار طراحی کانادا را تشکیل می دهد.

بیش از ۱۱۰۰۰ نفر در بخش هنرهای نمایشی و ۲۰۰ شرکت در بخش هنرهای نمایشی وجود دارد. اجرا و نمایش برنامه های متعدد در تئاتر، موزه و سایر مکان ها در سراسر شهر تورنتو پدیده ای نمایان است. به تقریب سالیانه دو میلیون بزرگسال به تئاتر و ۱۶۰ باشگاه شهر می روند. موزه سلطنتی انتاریو سالیانه بین ۷۵۰۰۰۰ تا ۱ میلیون نفر بازدید کننده داشته است. همین طور گالری هنری انتاریو بیش از ۶۵۰۰۰۰ بازدید کننده داشته است. افزون بر این منطقه مادر شهری تورنتو مکان تعداد زیادی از نهادهای آموزشی است که در زمینه بخش های خلاق آموزش ها و دستورالعمل های پیشرفته ای ارائه می دهند. از جمله این نهادهای آموزشی می توان به کالج هنر و معماری انتاریو، دانشگاه تورنتو، دانشگاه یورک و دانشگاه رایسون و غیره می توان اشاره نمود.

براساس نتایج آخرین سرشماری در سال ۲۰۰۱، بیش از ۱۳۳۰۰۰ نفر در صنایع خلاق منطقه شهری تورنتو مشغول اند که به تقریب دو سوم اشتغال خلاق در منطقه می باشد. صنایع خلاق ۹ درصد کل نیروی کار تورنتو

را شامل می‌شود، در بین آن‌ها بیش‌ترین شاغلان مربوط به معماری و خدمات مرتبط با آن، نشر و تبلیغات هستند (Creative Capital Gains, An Action plan for Toronto, 2011).

سیاست‌ها و راهبردهایی در راستای تبدیل شهر تورنتو به یک شهر خلاق ارائه شده که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- اطمینان از این موضوع که تمام جوانان به اندیشیدن خلاق تشویق شده‌اند.
  - تشویق کارآفرینان و موسسات مالی به ریسک و فراهم کردن زمینه این کار برای آن‌ها
  - تشویق شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران به تفکر خلاق
  - طراحی و ایجاد فضایی جهت کار و زندگی خلاق مطلوب و پایدار
  - فراهم کردن زیرساخت‌های سازمانی جهت ارتباط میان فعالیت‌های خلاق موجود و منابع
- (Program on globalization and Regional Innovation System University of Toronto, 2006).

شکل ۳-۸: قلعه کازالوما، یکی از موزه‌های معروف

شکل ۳-۷: منطقه Distillery یک منطقه تاریخی بازسازی شده

شکل ۳-۹: موزه رویال اونتاریو، یکی از اولین موزه‌های کانادا، مجموعه‌ای فوق العاده از نمایشگاه‌های بزرگ جهان را در خود جای داده است.

۳-۲-۳- بارسلونا

بارسلونا پایتخت ایالت کاتالونیا، دارای ۱۶۰۰۰۰۰ نفر جمعیت است. به ترتیب ۶۴،۴ و ۱۰،۱ درصد جمعیت ایالت کاتالونیا و اسپانیا را در خود جای داده است.

بارسلونا از فعالیت‌های دانش‌محور و خلاق حمایت جدی به عمل آورده است. چنانچه ۲۸،۷ درصد کسب و کارها ۵۲،۹ درصد کارمندان شهر در صنایع دانش‌محور کار می‌کنند. بارسلونا رنکینگ جهانی خود در زمینه تحقیق را بهبود بخشیده چنانچه در سال ۲۰۱۱ به پنجمین شهر برتر اروپا و دوازدهمین شهر برتر جهان از نظر تولیدات علمی رسیده است. سه دانشگاه بارسلونا و دانشگاه خود مختار بارسلونا در بین ۲۵۵ دانشگاه برتر جهان قرار گرفته‌اند.

فعالیت‌های خلاق بیش از ۱۰ درصد کارمندان شرکت‌های شهر بارسلونا با حدود ۹۰۰۰۰ شغل و ۷۸۰۰ کسب و کار را شامل می‌شود. بارسلونا ۴۵ درصد کسب و کارهای خلاق و ۵۲ درصد شغل‌های خلاق کاتالونیا را در بر گرفته است.

جدول ۳-۲: فعالیت‌های خلاق و میزان خلاقیت در هر بخش

صنعت	تعداد شاغلین بخش	درصد از کل شاغلین
فعالیت‌های مرتبط با میراث	۲۴۲۴	۰،۲۷
معماری و مهندسی	۱۱۸۳۹	۱،۳۳
هنرهای گرافیکی	۳۷۹۳	۰،۴۳
سینما، ویدئو و موسیقی	۳۲۸۴	۰،۳۷
طراحی و عکاسی	۶۲۵۷	۰،۷
نشر	۱۰۴۲۱	۱،۱۷
هنرهای بصری	۴۴۵۳	۰،۵
توسعه و تحقیق خلاقانه	۸۴۳۴	۰،۹۵
مد	۲۱۶۹	۰،۲۴
تبلیغات	۱۳۱۳۰	۱،۴۸
رادیو و تلویزیون	۱۳۶۰	۰،۱۵
نرم‌افزار، بازی‌های رایانه‌ای و نشر الکترونیک	۲۱۲۴۴	۲،۳۹

ماخذ: Balaguer, 2005

در مجموع عمده‌ترین خوشه‌های صنعت خلاق در شهر بارسلونا عبارتند از: نشر و چندرسانه‌ای: پایتخت نشر اسپانیا دارای ۲۰۰۰ کارمند در نشر کتاب و مجله، و طراحی گرافیک با ۱۰۰۰ شرکت می‌باشد.

- فیلم و فعالیت‌های سمعی و بصری، ۵۰ درصد تولیدات اسپانیا را در بر می‌گیرد.
- هنرهای جدید بین‌المللی: مشتمل بر بیش از ۱۰۰ گالری و ۱۴۷۵ هنرمند و شرکت حرفه‌ای می‌باشد.
- طراحی صنعتی و معماری: با بیش از ۱۰۰ گالری و ۱۴۷۵ هنرمند و شرکت حرفه‌ای می‌باشد.
- هنرهای زنده (موسیقی، تئاتر، رقص): ۸۰ درصد بودجه هنرهای منطقه‌ای به موسیقی اختصاص یافته‌است.
- کتابخانه عمومی و تخصصی شامل ۶ آرشیو موزه‌ها، ۲۰۵ سینما و ۴۹ تئاتر (Balaguer, 2005).
شهر بارسلونا در بخش‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، طراحی حرفه‌ای، هنر و سرگرمی ۱۷۵۰۰۰ کارمند و بقیه منطقه مادرشهر ۲۱۳۰۰۰ کارمند دارد، که در مجموع ۳۸۸۰۰۰ نفر در کل منطقه مادرشهر می‌شود.
تعداد کارهای مربوط به نشر و تولید فرهنگ سنتی به‌خصوص در منسوجات در سال‌های اخیر رو به کاهش می‌باشد. از سوی دیگر بخش الکترونیک به‌خصوص معماری، برنامه‌ریزی، هنر و سرگرمی طی پنج سال اخیر رشد قابل توجهی داشته‌است. رشد شرکت‌های حرفه‌ای در طراحی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، هنر و طراحان نشان‌دهنده رشد کارآفرینان کوچک مقیاس و خود اشتغالی است. بیش از ۴۵۰۰۰ نفر فقط در بخش فناوری اطلاعات کار می‌کنند. شهر بارسلونا تمرکز بالایی از اشتغال خلاق در مقایسه با سایر مادر شهرها و مراکز استانی دارد.

به‌طور کلی براساس مطالعات انجام شده در شهر بارسلونا ۵ درصد از شاغلین این شهر در صنایع فرهنگی و اطلاعاتی (ICT)، ۲٫۶ درصد در بخش خدمات حرفه‌ای، ۰٫۹ درصد در بخش هنر و سرگرمی ۱۹٫۶۵ درصد در بخش دانش‌محور مشغول فعالیت هستند (Lasune and Baro, 2006).

شکل ۳-۱۰: موزه هنر ملی کاتالونیا

(این موزه پنج مجموعه بزرگ دارد؛ مجموعه هنر رومانسک این موزه بزرگترین و قدیمی‌ترین مجموعه در اروپاست)

در بارسلونا، تعدادی از عناصر کلیدی وجود دارد که این شهر را به عنوان یک مرکز عمده‌ی خلاق نمایان کرده است. بارسلونا به عنوان یکی از بزرگترین اجتماعات دانشگاهی در اروپا، میزبان بسیاری از مراکز تحقیق و توسعه (R&D) و فناوری و یک شبکه‌ی پارک علم و فناوری است که جایگاه شرکت‌هایی بوده که بر روی فناوری و گستره‌های مهندسی کار می‌کنند. در این شهر، زیرساخت‌های ارتباط از راه دور از کیفیت بسیار بالایی برخوردار است. سرمایه‌ی انسانی نخبه و با شایستگی بالا جذب شهر گردیده و به دلیل بالا بودن استانداردهای زندگی که ارائه می‌دهد، در آن شهر پایدار ساکن می‌شوند. شرکت‌های منطقه‌ای که بر روی صنایع فناورانه‌ی بالا و متوسط رو به بالا، کار می‌کنند و نیز آن صنایعی که خدمات دانایی محور ارائه می‌دهند، ۲۸,۵۵ درصد از کل کشور اسپانیا را به خود اختصاص داده است. همان‌طور که گفته شد بارسلونا و ناحیه‌ی شهری آن، سازندگان تجهیزات الکترونیک و دفاتر شرکت‌های برجسته‌ای که نقش مهمی را در توسعه و به کارگیری ICT در اسپانیا بازی می‌کنند را به خود جلب کرده است. شهر، مانند الگویی در اسپانیا است. زیرا از ناحیه‌ی ۲۲ بارسلونا که ناحیه‌ی تعالی فناوری و نوآوری است تا شبکه‌ی گسترده شرکت‌های خدماتی برجسته که ریشه در مقوله‌ی کارآفرینی و سابقه‌ی طولانی در آموزش و کسب و کار در ارتباطات راه دور دارند، در این شهر خودنمایی می‌کنند. بارسلونا، دانشگاه‌های پر اعتبار، مراکز پژوهشی با جدیدترین تکنولوژی‌ها، آزمایشگاه‌های تحقیق و توسعه (R&D) و نهادهای میانجی که مشوق توسعه‌ی پروژه‌های فناوری جهت جذب پروژه‌های پیشاهنگ جدید در صنعت دیجیتال از طریق انتقال دانایی هستند را در خود جا داده است. این شهر، به خوبی از اهداف اولین طرح راهبردی کسب و کار شهری برآمده است و هم اکنون طرح دوم را توسعه داده است. به صورت ویژه، مواردی که مدنظر قرار گرفته‌اند شامل (شیرازی زاده، ۱۳۹۱):

- آموزش، تربیت و آماده سازی سرمایه‌ی انسانی؛ پیوند میان پژوهش و مراکز آموزشی و بخش‌های تولیدی
- جهانی سازی رقابت و نوآوری
- کاربرد فزاینده‌ی طراحی راهبردی کلان شهرهای پویا با ویژگی سیستم‌های همکاری میان بخش خصوصی دولتی، رهبری و دولت محلی
- تمرکز بر راهبردهای وابسته به خلاقیت

مفهوم شهر خلاق از ویژگی برجسته‌ی این شهر در گزینش‌های راهبردی آن است. شهر دانایی بارسلونا یک برند پر انعکاس است و آشکار است که مسئولین شهر و شهروندان به آن می‌بالند.

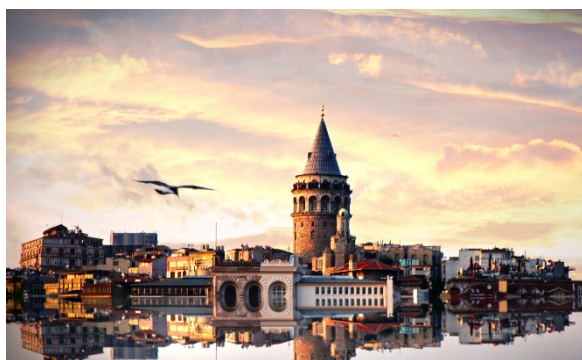
۳-۲-۴- استانبول (پایتخت فرهنگی اروپا)

استانبول شهری است که اتحادیه اروپا برای یک دوره یک‌ساله مطابق تقویم میلادی انتخاب می‌کند و این شهر این فرصت را پیدا می‌کند که توسعه فرهنگ و زندگی فرهنگی‌اش را به عموم مردم عرضه کند. اهدافی که استانبول به عنوان پایتخت فرهنگی اروپا دنبال می‌کند به قرار زیر است:

- تبدیل شدن به شهری که در آن میراث فرهنگی با سایر حوزه‌های هنری و فرهنگی با روش‌های خلاقانه گره بخورد.
- توسعه زیرساخت‌های لازم برای بارور نمودن انرژی‌های جدید خاص از رویارویی فرهنگ و هنر
- غنی‌سازی بیش‌تر جوامع از طریق تولید انرژی‌های خلاقانه
- در دسترس قرار دان و گسترش به‌کارگیری هنر در سطح شهر

شکل ۳-۱۲: اسکله استانبول

شکل ۳-۱۱: برج گالاتا

مراحل تبدیل شده استانبول به پایتخت فرهنگی اروپا شامل موارد زیر است:

- گام ۱- تصویب قطع‌نامه اتحادیه اروپا در سال ۱۹۹۹ مبتنی بر عضویت شهرهای کشورهای اروپایی غیر عضو اتحادیه اروپا در ECOC
- گام ۲- پایه‌ریزی گروهی موسوم به "Enterprise Group" در ۷ جولای ۲۰۰۰ از داوطلبان جامعه مدنی، با هدف برداشتن گام‌هایی به‌سوی کاندید شدن استانبول به‌عنوان پایتخت فرهنگی اروپا
- گام ۳- ملاقات با مقام‌های دولتی و دستگاه‌های اجرایی، شهردار، اعضای شورای شهر، وزیر امور خارجه و اقتصاد و دارایی، نماینده ترکیه در اتحادیه اروپا و جلب نظر مساعد ایشان نسبت به برنامه (جولای ۲۰۰۰ تا اکتبر ۲۰۰۱)
- گام ۴- انتخاب مدیر بنیاد فرهنگ و هنر استانبول به‌عنوان هماهنگ کننده پروژه (سوم اکتبر ۲۰۰۱).
- گام ۵- مهیا شدن پیش‌نویس پرونده درخواست کاندید شدن شهر استانبول (اکتبر ۲۰۰۲)
- گام ۶- معرفی پروژه به دولت محلی، شهرداری، سازمان‌های مردمی، دانشگاه‌ها و هماهنگی با نماینده اتحادیه اروپا و وزارت گردشگری و میراث فرهنگی، امور خارجه، کشور و دارایی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی توسط متخصصین در استانبول و سایر پایتخت‌های فرهنگی (اکتبر ۲۰۰۳ تا آوریل ۲۰۰۵).
- گام ۷- پایه‌ریزی کمیته مشورتی و کمیته اجرایی و تدوین تقویم کاری (۶ آوریل ۲۰۰۵).
- گام ۸- تشکیل پرونده درخواست (می ۲۰۰۵)
- گام ۹- شرکت اعضای Enterprise Group در پارلمان اروپا برای معرفی استانبول (۲۲ فوریه ۲۰۰۶)

گام ۱۰- کاندید شدن استانبول به عنوان پایتخت فرهنگی اروپا (۱۱ آوریل ۲۰۰۶) (شادی عزیز، ۱۳۹۱).

از آنجا که استانبول، پایتخت فرهنگی، مالی و صنعتی ترکیه می باشد، دارای امتیازات فراوانی است و اهمیت این شهر برای این کشور هر روز افزون تر می شود. ویژگی های این شهر در قالب طبیعتی بی نظیر و میراث تاریخی متعدد، آن را بسیار جذاب ساخته و به واقع ظرفیت خلاقیت شهر از تاریخ آن مشتق می شود. زندگی چند فرهنگی آن، ارزش مهم دیگری به آن می بخشد. در این شهر هیچ مرزی برای تازه واردان وجود ندارد. افزون بر این، زندگی در استانبول هرگز متوقف نمی شود. نکته مهم دیگر، زندگی مردمی از گروه های اقتصادی اجتماعی مختلف کشور ترکیه در این شهر است. از طرفی معایبی نیز برای این شهر متصور است. دولت مرکزی و مسئولان محلی در تلاش اند تا اتمسفر شهر را به ترتیبی تغییر دهند که شهر را در عرصه جهانی به بازار عرضه کنند. اما راهبرد بازاریابی تعریف شده، سیاست برنامه ریزی مشخص یا شراکت (گروه خاصی) برای این مهم وجود ندارد. چارچوب قانونی حمایت کننده از اقتصاد خلاق یکی دیگر از نقاط ضعف در این زمینه است. به این ترتیب کمبود راهبردی مناسب برای شهر، توسعه اقتصاد خلاق را با مشکل روبرو کرده است.

صنایع فرهنگی و راهبردهای فرهنگی به عناصر مهمی در سیاست های شهری مبدل شده اند و ایجاد الگوهای مصرفی متنوع هدف مقامات محلی است. با افزایش اهمیت اقتصاد سمبولیک، سیاست های ایجاد تصویری برای ارتقای مکان، برای دولت ها اجتناب ناپذیر شده است. هدف اصلی این رویکرد ایجاد شهری جذاب برای سرمایه گذاران و بازدید کنندگان است.

از جمله این تصاویر برگزاری رویدادهای بین المللی ورزشی و نمایشگاهی، خانه های موسیقی و فستیوال ها هستند. این نواحی، باید های جذب گردشگر می باشند. برای نمونه، موزه ها پلی میان نیاز حکومت های شهری برای مرئی شدن پروژه های فرهنگی مطلوب بوده و باعث افزایش آگاهی و حضور مردم می شوند. استانبول از این فعالیت ها بهره گرفته است. تعداد گالری های هنری و موزه ها افزایش یافته؛ بیش از هر زمان دیگر به دو زبانه بودن موزه ها اهمیت داده شده و شمار مشارکت کنندگان افزایش پیدا کرده است؛ امروزه بهای کارهای هنری بیشتر شده و تعداد رویدادهای بین المللی نیز فزونی یافته است. فعالیت های فرهنگی نخبه گرایانه این پتانسیل را دارد که شکاف میان فضا و جامعه را افزایش دهد؛ این شکاف می تواند عاملی برای ارائه یک تصویر نامطلوب و پروژه هایی ناپایدار باشد. همچنین تقلید از پروژه های معماری موفق کشورهای خارجی همچون نمونه پل گالاتا^{۳۸} ممکن است منجر به مشکلات هویتی شود. به این ترتیب بهترین سیاست برای تصویر استانبول، بهبود بخشی و معرفی مولفه های تصویر موجود است.

به طور کلی برای دستیابی به اقتصادی خلاق لازم است، حکومت محلی و مرکزی، ساختار اقتصادی جدیدی را تعریف کنند که متفاوت از شیوه های سنتی است. تمرکز بر تحقیق در زمینه اقتصاد خلاق و عناصر تشکیل دهنده آن گامی است که بایستی بدین منظور برداشته شود (Kurtarir, Cengize, 2005).

^{۳۸} Galata Bridge

۳-۲-۵- شهر خلاق یوکوهاما (بازآفرینی خلاق)

در خلال دیکتاتوری نظامی تاکوگاوا شوگونیت^{۳۹} برای بیش از ۲۵۰ سال ژاپن به طور کامل از دنیای پیرامون خود جدا شده بود.

در سال ۲۰۰۹، پس از گذشت بیش از ۱۵۰ سال از زمانی که کشور برای اولین بار تجارت خارجی در بندر یوکوهاما را آغاز کرد، شهر یوکوهاما به مناسبت سالگرد این رویداد، طرح‌های توسعه شهری ابتکاری زیادی را با عنوان مبتکرانه‌ی "شهر خلاق یوکوهاما" به اجرا گذارد. در طول دهه گذشته این پروژه نوسازی شهری با هدایت چند نهاد دولت محلی از جمله "مرکز خلاقیت یوکوهاما"^{۴۰} "یوکوهاما را به عنوان بندری تاریخی" که تنها ۴۰ دقیقه از توکیو فاصله دارد و خانه‌ای است برای برخی از جالب‌ترین رویدادهای فرهنگی و انجمن‌های هنری جوان) معرفی کرده‌است.

شکل ۳-۱۳: بندر یوکوهاما

در حالی که پیش از این جاذبه فرهنگی یوکوهاما با "موزه هنر یوکوهاما"، تئاترها و سالن‌های کنسرت متعدد آن شناخته می‌شد؛ اما به عنوان شهری با خلاقیت قابل توجه شناخته نشده بود و با حمایتی از سوی هنرمندان جوان همراه نبود.

آنچه از ابتدا در دستورکار پروژه "شهر خلاق یوکوهاما" قرار داشت، عبارت بود از افزایش فعالیت‌های مرتبط با هنرهای محلی، جذب گردشگر و صنایع خلاق، بهره‌برداری از منابع موجود فرهنگی شهر، ترویج برهمکنش اجتماعی در فضاهای شهری و محافظت از میراث معماری شهر از طریق یافتن راه‌هایی برای باززنده‌سازی ساختمان‌های تاریخی. مهم‌ترین عنصری که از حاصل کار این پروژه در دست اجرا بود، ایجاد بنک آرت (بانک هنر)^{۴۱} یا سازمان هنرهای معاصر و مدرسه‌ای بود که در سال ۲۰۰۴ با حمایت دولت محلی در دو ساختمان

^{۳۹} Takugawa Shogunate

^{۴۰} Yokohama Creativity Center

^{۴۱} BankART 1929

متروکه بانک شهر افتتاح شد. در زمان حاضر این مجموعه صاحب مرکز دیگری است که در گذشته انبار بزرگ شرکت کشتیرانی ان.یو.کا (NUK) ژاپن بوده و چندین شعبه دیگر آن در جای جای شهر به چشم می‌خورند. کاماکورا سومیکو^{۴۲}، کمک استاد دانشگاه هنر توکیو و یکی از مشاوران مراحل اولیه "شهر خلاق یوکوهاما" در یکی از سخنرانی‌های خود در سال ۲۰۱۰ اعلام کرد، تأسیس بنک آرت بیشتر از آنکه به منظور تشویق به قدردانی از هنر باشد، با هدف بهبود کیفیت کلی زندگی در شهر و جذابتر کردن آن برای بازدیدکنندگان انجام شده‌است.

وی معتقد است: شعار غرورآمیز "هنر برای هنر" که در اواخر قرن نوزدهم ظهور یافت، تمایل رایج برای وجود تفکیک و تمایز در آداب و رسوم اجتماعی را بایگانی کرد. در گذشته از هنر انتظار نمی‌رفت نقشی اجتماعی ایفا کند یا ارزش دیگری غیر از ارزش ذاتی داشته باشد. از طرف دیگر همواره امید [هنر دوستان] این بود که هنر و فرهنگ نقش فعال‌تری در جامعه بازی کنند و جامعه هنردوست‌تر باشد.

بنک آرت به جای آنکه به عنوان عنصری مجزا از زندگی روزمره باشد، بر یکپارچگی هنرهای معاصر با انجمن‌های محلی و عامه جامعه تمرکز کرد. برخی از اجراهای اولیه ایشان شامل "غذا و هنر معاصر" و "هنر و بلائیای طبیعی"، علاقه این مجموعه به متحد کردن عناصری از همه جوانب زندگی با هنر معاصر را آشکار کرد. نقطه قوت دیگری که در طراحی این مجموعه وجود دارد، فضای قهوه‌خانه ساختمان در طبقه همکف است که برنامه موثری از رویدادها را به نمایش می‌گذارد و ضمن آنکه نوشیدنی‌ها در آن بسیار ارزان عرضه می‌شوند، برای آنکه اطمینان حاصل شود، علاوه بر گردشگران به ساکنان بومی شهر نیز خدمت‌رسانی می‌کند؛ درهای این فضا تا پاسی از شب به روی همگان باز هستند.

شکل ۳-۱۴: بانک هنر در یوکوهاما

^{۴۲} Kamakura Sumiko

در کنار این پروژه مهم، از دیگر نقاط جالب در یوکوهاما می توان به سوییت های استیپ اسلوپ^{۴۳} (شیب تند) با فضایی جدید و جالب که اقامتگاه هایی را به بسیاری از هنرمندان ارائه می کند و زایم^{۴۴} که در ساختمانی تاریخی و تغییر کاربری داده شده در مرکز شهر نقش میزبان برای کارگاه ها، نمایشگاه ها، سخنرانی ها و دیگر رویدادهای فرهنگی را ایفا می کند، اشاره کرد.

در طول چند سال اخیر ووین پاهوین^{۴۵} آپارتمان خود را با مجموعه ی کلکسیونش، ماهی یک بار به روی عموم باز می کند و برای هنرمندان مختلف هر بار امکان "یک روز اقامت" را مهیا می سازد. در این اقامت، هنرمندان می توانند هر آنچه می خواهند با فضای داخلی انجام دهند؛ با تأکید بر خوردن، نوشیدن و برهمکنش اجتماعی، سالن پذیرایی او تبدیل به پاتوقی برای انجمن محلی هنر شده است.

در عین حال شهر یوکوهاما به تازگی پروژه نوسازی شهری عظیمی را در محله بدنام بازار سیاه و منطقه شهری چراغ قرمز کوغانچو^{۴۶} آغاز کرده که اکنون به طور کامل تبدیل به خوشه ای از اتاق های ارزان قیمت برای هنرمندان و فضاهای نمایش خانه و مانند آنها گشته است. در این منطقه هم چنین محل دوست داشتنی شیشوشیتسو^{۴۷} (به معنای کیوسک گوش کردن) قرار دارد. این محل قهوه خانه ای است که در آن بازدیدکنندگان آزادند تا از کلکسیونی شامل ده هزار آلبوم موسیقی استفاده کرده و از اجراهای زنده ای که به طور منظم در این محل به نمایش گذاشته می شود، لذت ببرند.

برگزاری سومین همایش سه سالانه یوکوهاما که در شش ماهه دوم سال ۲۰۰۹ اتفاق افتاد و هم چنین میزبانی فعلی شهر برای یک فستیوال بزرگ دیگر، تأییدی است بر مهارت منحصر به فرد مردم یوکوهاما در برانگیختن نوآوری در استفاده از فضاهای شهری موجود خود بنک آرت ۱۹۲۹ و پروژه های مشابه، محل هایی فراهم آورده اند که از طریق آنها فستیوال هنر و رسانه با نمایشگاه های ماهواره ای مختلفی که در منطقه پیش گفته کوغانچو و حتی در خانه خرس قطبی در باغ وحش شهر موجود است، ارتباط گرفته و این رویدادها را به عموم منتقل می کنند. این پروژه الهام گرفته از ایده چارلز لندری در کتاب "شهر خلاق" است که معتقد است، شهرهای متوسط برای استفاده از دارایی های فرهنگی خود به منظور ایجاد فرصت های جدید، امکان بهتری نسبت به کلانشهرها دارند. یوکوهاما که برای سال ها به عنوان خوابگاه توکیو شناخته می شد، از دارایی های موجود به شکلی هوشمندانه و نوآورانه برای تثبیت خود به عنوان یکی از نقاط مرکزی اصلی برای هنر معاصر بهره گرفته است (Sasaki, 2010).

۳-۳- مشکلات شهرهای ایران برای تبدیل شدن به شهرهای خلاق

در ایران نیز در طول دهه اخیر رقابت بین شهرها برای احیای اقتصادی و جذب طبقه خلاق آغاز شده است. شهرهای اصفهان، شیراز و رشت از جمله آغازگران این دیدگاه در ایران بوده اند. در جست و جوی سابقه شهرهای

^{۴۳} Steep Slope Studios

^{۴۴} ZAIM

^{۴۵} Voin Pahoin

^{۴۶} Koganecho

^{۴۷} Shichoshitsu

کشورمان اسنادی مربوط به نامه‌ی کمیسیون بین‌المللی یونسکو به استانداری فارس را می‌توان مشاهده نمود که در آن درخواست شده مقدمات معرفی شیراز به سازمان علمی، آموزشی و فرهنگی سازمان ملل، یونسکو فراهم شود. اگرچه این مهم هنوز محقق نشده است. اما پس از آن شاهد موفقیت دو شهر اصفهان و رشت در این زمینه بوده ایم. شهر اصفهان توانست به عنوان نخستین شهر ایرانی، شهر خلاق صنایع دستی و هنرهای مردمی لقب گیرد و پس از آن شهر رشت نیز توانست در سال ۲۰۱۵ به عنوان شهر خلاق غذا در یونسکو به ثبت جهانی برسد. اقدامی که لازم است محدود به داشتن این عنوان نگردد و در همه ابعاد و با شکل‌گیری طبقه خلاق و مراکز خلاق شهری همراه گردد.

شکل ۳-۱۵: نمایی از شهر اصفهان

شکل ۳-۱۶: میدان شهرداری رشت

توجه به نکاتی که مانع شکل‌گیری شهرها و مناطق خلاق هستند و تلاش در جهت برطرف نمودن آنها و تبدیل نقاط ضعف به نقاط قوت جهت دستیابی به توسعه پایدار شهری امری ضروری است. اصلی‌ترین مانع در حوزه جذب و پرورش استعدادهای خلاق نبود تضمین مناسب برای بازگشت سرمایه است که رفع این مشکل از طریق افزایش آگاهی عمومی و حمایت گسترده از استعدادهای نو امکان‌پذیر می‌باشد. با توجه به گسترش و

پیشرفت روز افزون علم و فناوری لازم است مبحثی به نام شهر خلاق در برنامه های شهری گنجانده شود تا از این طریق توجه به نوآوری و محوریت دانش در جامعه طراحان و برنامه ریزان شهری نهادینه گردد. اجرای طرح های برگرفته شده از ایده شهر خلاق، نیازمند حمایت سیاسی و مدیریتی به دست سیاست گذاران شهری است. امروزه استعدادها، انگیزه ها، تمایلات، رویاها و خلاقیت شهروندان به تدریج جای مزیت های سنتی شهرها مانند موقعیت مکانی، منابع طبیعی و نزدیکی به بازارها را می گیرد. خلاقیت افرادی که در شهرها زندگی می کنند یا مدیریت شهری را برعهده دارند، متضمن موفقیت آن شهر در دنیای آینده است (شهابیان و رهگذر، ۱۳۹۱، ۷۲). شهرهای ما با الگوی شهر خلاق فاصله زیادی دارند. البته تلاش هایی در این رابطه شده ولی کافی نبوده است. بنابراین در ایران یکی از موانعی که ما در شهرهایمان با آن مواجه هستیم، تفکر مهندسی داشتن مدیران شهری ماست مدیریت شهری در کشور ما عمدتاً سعی می کند شهر را تمیز کند، فضای سبز ایجاد کند، مبلمان شهری بسازد و نورپردازی کند، اما باید در نظر داشت که این کارها به تنهایی نمی تواند ظرفیت های نهفته در محیط را آزاد کرده و به محیط شهری، خلاقیت ببخشد. این ظرفیت ها را در قالب یک گفتگوی دو طرفه با مردم و در طی زمان می شود، آزاد کرد.

برای خلاق شدن باید تنوع آرا و علایق در شهر از طرف مدیران و سیاست گذاران شهری به رسمیت شناخته شود. شهر خلاق باید بتواند اهداف و نیازهای گروه های مختلف در یک شهر را برآورده کند؛ که این نوع ابتکارات نیازمند وجود اراده سیاسی و حمایت مدیریت شهری است. یعنی اگر سیاست گذاران و مدیران شهری از ایده شهر خلاق و شهر سبز پشتیبانی نکنند و برای این ایده ها بودجه اختصاص ندهند، این تفکرات قابلیت اجرا نمی یابد.

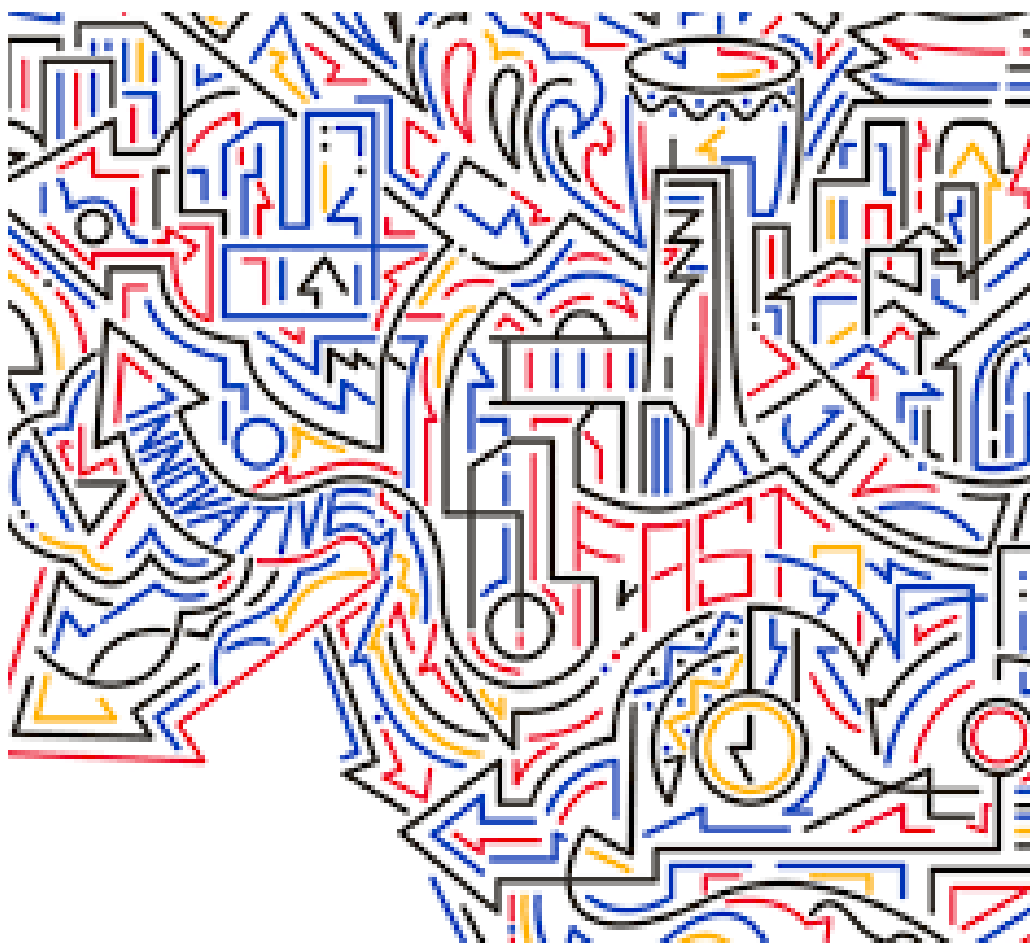
۴-۳- جمع بندی

بیشتر ادبیاتی که در زمینه های شهر خلاق و نوآور به نگارش درآمده اند، علاوه بر نقش خلاقیت در رشد و شکل دهی شهر، به این نکته نیز تاکید دارند که با حذف محدودیت ها و موانع فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و ... خلاقیت تبدیل به نیروی محرکه رشد و توسعه اقتصادی شهرها، مناطق و ملت ها خواهد شد. برای اینکه شهری تبدیل به شهر خلاق شود نیاز به یکسری ملاک ها است که اگر این ملاک ها و زمینه ها فراهم نشود هیچ شهری در زمره ی خلاقیت قرار نمی گیرد. لازم به ذکر است که اگر چه تجاربی در زمینه رویکرد شهر خلاق در ارتباط با شهرهای جدید موجود نیست اما با بهره گیری از آموزه های شهرهای خلاق امکان پیاده کردن این رویکرد در شهرهای جدید فراهم می شود. در ادامه جدول ۳-۳ بررسی ویژگی های شهرهای خلاق جهان و آموزه های قابل بکارگیری در شهرهای جدید کشورمان پرداخته است.

جدول ۳-۳: جمع‌بندی از ویژگی‌های شهرهای خلاق موفق و ارتقا خلاقیت در شهرهای ایران

مقوله‌های شهری خلاق	تجربیات جهانی	آموزه‌های قابل بکارگیری برای شهرهای جدید
- حضور طبقه ی خلاق - تنوع قومی و فرهنگی - مهاجرپذیری مناسب - صنایع رسانه ای و فرهنگی قوی - وجود اماکن فرهنگی هنری و تاریخی - سرمایه گذاری در فناوری برتر - سرمایه گذاری‌های خلاق - نظام یکپارچه مدیریتی با رویکرد مشارکت محور - گذر از حکومت به حکمرانی خوب شهری - تعامل دولت و ملت - داشتن محیط مطبوع و لذت بخش برای جذب طبقه‌ی خلاق - استفاده بیشتر از صنایع خلاق به جای صنایع سنگین و آلوده کننده، - طراحی مناسب فضای شهری - بسترهای خلاق(دانشگاه خلاق، مدارس خلاق و...) - دستیابی به اقتصاد فناورانه	- مشارکت همه اقشار اجتماعی - تهیه امکانات پایه زندگی و تامین حداقل رفاه برای عموم شهروندان - رشد صنایع خلاق - ایجاد مشاغل و مسکن پایدار برای اقشار ضعیف - جایگزینی کارخانه‌ها بوسیله صنایع فرهنگی و خدماتی - وجود سنت تسامح و تساهل، آزادی و تنوع اجتماعی به دلیل منطقه درونی و تاریخی آمستردام	- طراحی شهری مناسب بر مبنای مشارکت شهروندی - حمایت از نوآوری و پژوهش - حمایت از مدیریت شهری جوان - بالابردن کیفیت محیطی برای جذب و نگهداشت نخبگان - توجه به ایده های خلاقانه‌ی همه‌ی شهروندان - تقویت نقش دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی مختلف در تحریک خلاقیت شهروندان - کارآفرینی و ایجاد اشتغال برای همه - ایجاد همگرایی بیشتر بین متخصصین جامعه و مسئولین - پرورش متخصصین رشته‌های مختلف - افزایش فعالیت‌های فرهنگی - تقویت بسترهای لازم جهت ارتقا صنعت توریسم - حفاظت محیط زیست در بستر یک نظام تولیدی
	- آموزش، تربیت و آماده سازی سرمایه‌ی انسانی - حمایت از فعالیت‌های دانش‌محور خلاق - جهانی سازی رقابت و نوآوری - کاربرد فزاینده‌ی طراحی راهبردی کلان شهرهای پویا با ویژگی سیستم‌های همکاری میان بخش خصوصی دولتی، رهبری و دولت محلی - تمرکز بر راهبردهای وابسته به خلاقیت	
	- ارتقا سطح بالایی از خلاقیت و برتری در زندگی فرهنگی - تشویق به کارآمدی مالی و مدیریتی در عملکرد سازمان‌های فرهنگی - افزایش فرصت‌های لذت بردن و مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی - بین تمامی اقشار و گروه‌های اجتماعی - یکپارچگی خواست‌های فرهنگی همکاری با سازمان‌های فرهنگی و هنری غیرانتفاعی - ایجاد محلات متراکم در مرکز شهر - ایجاد فضاهای شهری متنوع و جذاب	
	- تمرکز بر شهر امن و جذاب که غرور، احساسات و حس تعلق را برمی‌انگیزد - حفاظت و بهبود منابع فرهنگی، تاریخی و طبیعی خلق منطقه بزرگ فرهنگی - ایجاد هویت قوی - رشد صنایع خلاق - پیوند با دانشگاه‌ها و کالج‌های سرتاسر شهر - برگزاری فستیوال‌ها و رویدادهای مهم فرهنگی و هنری	
استانبول	- تبدیل شدن به شهری که در آن میراث فرهنگی با سایر حوزه‌های هنری و فرهنگی با روش‌های خلاقانه گره بخورد. - توسعه زیرساخت‌های لازم برای بارور نمودن انرژی‌های جدید خاص از رویارویی فرهنگ و هنر - غنی‌سازی بیش‌تر جوامع از طریق تولید انرژی‌های خلاقانه - گسترش به‌کارگیری هنر در سطح شهر	
	- افزایش فعالیت‌های مرتبط با هنرهای محلی - جذب گردشگر و صنایع خلاق - بهره‌برداری از منابع فرهنگی شهر - ترویج برهمکنش اجتماعی در فضای شهری - محافظت از میراث معماری شهر از طریق باز زنده سازی ساختمان‌های تاریخی - احداث مکانهایی برای ترویج، بروز و نمایش فرهنگ و هنر - مانند بانک هنر ژاپن	

فصل چهارم : تحلیل جایگاه شهرهای جدید ایران در مسیر دستیابی به جایگاه شهر خلاق

۴-۱- تعریف، طبقه‌بندی و بررسی ویژگی‌های شهرهای جدید در ایران

شهرهای جدید، سکونتگاه‌های نوپا و فاقد هسته اولیه قبلی می‌باشند که بر اساس برنامه ساختاری از پیش فکر شده ایجاد شده‌اند (نریمانی، ۱۳۸۳، ص ۲۴۱). احداث شهرهای جدید حرکتی جدید نیست و سابقه تاریخی طولانی را چه در شرق و چه در غرب پشت سر دارد. در شهرنشینی و تمدن بشر فرایند این پدیده را می‌توان در اواخر دوره باستان یا در قرون وسطی نیز ملاحظه کرد (میریان، ۱۳۸۳، ص ۲۲۷). اولین تجربه شهرهای جدید در همسایگی ایران یعنی بین‌النهرین صورت گرفته‌است (پیران، ۱۳۸۵، ص ۱۱۳). نظریه رسمی ایجاد شهرهای جدید اقماری را اولین بار لئوناردو داوینچی برای جلوگیری از ازدیاد جمعیت و رفع مشکلات شهری میلان پیشنهاد کرده بود (مزینی، ۱۳۷۳، ص ۲۶۰).

شهرنشینی در ایران از انقلاب مشروطیت به این سو و همگام با ورود درآمدهای نفتی به اقتصاد ملی و پیدایش نهاد دولت در مدیریت کشور رو به گسترش نهاد و روند شهرنشینی از آن پس به پیروی از روند افزایش جمعیت و گسترش جوامع شهری به کلانشهرنشینی ملی و قطبی شدن انجامید. تهران به‌عنوان کلانشهر ملی و نیز چند مادرشهر منطقه‌ای، بیش از ظرفیت‌های واقعیشان، در همه ابعاد رشد کردند. نتایج و پیامدهای این وضعیت، تهی شدن جمعیت در پیرامون و تمرکز رشد جمعیت در مرکز است که در نهایت شبکه و نظام شهری شکسته و عدم تعادل فضایی را پدید آورده است. لذا تاکنون اندیشه‌های گوناگونی از قبیل انتقال پایتخت، ساخت شهرهای جدید در دوره پیش از انقلاب و بنیانگذاری شهرهای جدید در سال‌های پس از انقلاب، بهترین تدبیر برای هدایت شهرنشینی و ساماندهی زندگی شهری بوده است (زیاری، ۱۳۸۵، ص ۱۰۰).

بنابراین در سال ۱۳۸۶ احداث شهرهای جدید به تصویب مجلس رسید. ۲۸ شهر جدید مصوب و غیر مصوب در برنامه شرکت عمران به‌عنوان متولی احداث شهرهای جدید قرار گرفت که قرار بود در اطراف مادرشهرها مکانیابی شوند. بر اساس اطلاعات بدست آمده از وزارت مسکن و شهرسازی در اسفند ۱۳۷۴، تا سال ۱۳۹۵ احداث هفده شهر جدید با آستانه جمعیتی مشخص به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری کشور رسیده است (شرکت عمران شهرهای جدید، ۱۳۸۹).

شهرهای جدید بر اساس وسعت، فاصله، جمعیت، نوع و سطح فعالیت‌های اقتصادی در چندین الگو طبقه‌بندی می‌شوند: ۱. شهرهای جدید مستقل ۲. شهرهای جدید اقماری ۳. شهرهای جدید پیوسته
شهرهای جدید اقماری اجتماعات برنامه‌ریزی شده‌ای هستند که در درون حوزه کلانشهرها پیوندهای عملکردی مستحکمی را با شهرمادر حفظ می‌کنند (زیاری، ۱۳۸۲، ص ۵).

البته طبقه‌بندی دیگری نیز وجود دارد که شهرهای جدید را می‌توان از لحاظ نقش و کارکرد به سه دسته کلی تقسیم کرد: ۱. شهرهای سازمانی - صنعتی ۲. شهرهای اقماری و خوابگاهی ۳. شهرهای جدید با هویت مستقل.
با گذشت نزدیک به یک قرن تجربه احداث شهرهای جدید در نقاط مختلف جهان، برخی از این شهرها در رسیدن به هدف خود موفق و برخی دیگر ناموفق بوده‌اند. مهم‌ترین موانع و چالش‌های بنیادی سیاست شهرهای جدید در تجربه نسل اول شهرهای جدید در ایران که این شهرها را طی دو دهه اخیر با تاخیر در

تحقق اهداف خود و یا حتی انحراف از دستیابی به کیفیت محیطی برنامه ریزی شده مواجه کرده است بدین شرح هستند:

- عدم ثبات سیاست‌های شهرسازی و تغییر مستمر رویکردها در حوزه مسکن و شهرسازی
- تغییر شرایط و تقلیل نرخ رشد جمعیت کشور و نقاط شهری نسبت به دهه های ۶۰ و ۷۰
- عدم تحقق سیاست‌ها و برنامه‌های زیربنایی و صنعتی و خدماتی سایر بخش‌ها
- عدم ارائه خدمات به موقع از سوی سازمان‌ها و ارگان‌های مسئول در ایجاد زیرساخت‌ها و خدمات روبنایی
- وابستگی به منابع مالی حاصل از فروش اراضی به توسعه شهر
- گسترش کالبدی شهرهای موجود و افزایش جمعیت فراتر از حدود و آستانه‌های تعیین شده در طرح‌های فرادست قبلی
- ضعف نظارت و کنترل توسعه شهرهای موجود در چارچوب اهداف و برنامه‌های مصوب
- عدم همکاری بایسته دستگاه‌های خدمات رسان در تامین خدمات روبنایی و زیر بنایی در شهرهای جدید
- تعارضات و تداخلات حقوقی و مدیریتی و خلاءهای قانونی و طولانی شدن فرایند تدوین و تصویب قوانین و مقررات مسایل و پیچیدگی‌های اجرایی آن
- آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از چالش‌های هویتی ساکنان در مراحل آغازین اسکان بدلیل تنوع اجتماعی و قومی و سبک زندگی در شهرهای جدید که به ویژه با توسعه مسکن مهر تشدید شده است.
- محدودیت منابع درآمدی شهرهای جدید در مقاطع رکود اقتصادی برای تامین هزینه‌های ساخت شهرهای جدید
- ممنوعیت قانونی هزینه کرد شهرهای جدید در ایجاد تاسیسات و خدمات شهرهای جدید و عدم احتساب هزینه‌های انجام شده به عنوان مالیات با وجود صراحت ماده ۵ قانون ایجاد شهرهای جدید
- عدم بهره‌گیری از روش های تامین مالی نوین در شهرهای جدید و محدودیت‌های سرمایه گذاری خارجی در شرایط تحریم و...
- ابهام در تسریع مقررات و قوانین عمومی شهرسازی و شهرداری در شهرهای جدید
- دوگانگی در مدیریت شهری پس از استقرار شهرداری ها (لزوم تغییر در آستانه جمعیتی جهت استقرار شهرداری (۱۰هزار نفر)

علاوه بر چالش‌های مطرح شده، دورنما و فرصت‌های شهرهای جدید ایران به شرح زیر هستند:

- اگرچه هویت همچون تجارب دیگر جهانی، کماکان مساله جدی شهرهای جدید ایران محسوب می شود اما نباید فراموش نمود که هویت یک باره شکل نگرفته و نیازمند گذشت زمان توام با بستر سازی برای شکل گیری هویت است که این امر می باید توسط متولیان توسعه شهرهای جدید به جد پیگیری شود.

- حمل و نقل انبوه و سریع بین شهر جدید و شهر مادر مساله ای جدی است که برنامه های یکپارچه سازی حمل و نقل و توسعه شهری در وزارت راه و شهرسازی در این حوزه فرصت اساسی ایجاد می نماید.

- موضوع کمبود خدمات روبنایی و تفریحی مساله جدی در شهرهای جدید محسوب می شود. البته در این حوزه مساله صرفه های ناشی از مقیاس و تجمع تاکنون مطرح بوده است. فرصت بسیار مهمی که در این مقطع پیش روست مربوط به رسیدن تقریباً ۷ شهر به حدود جمعیتی ۱۰۰ هزار نفر است که ارایه و شکل گیری بسیاری از خدمات را اقتصادی می نماید.

- مدل اجرایی شهرهای جدید مبتنی بر فروش زمین و تامین خدمات و شروع شهر بدون هزینه کرد اولیه در حوزه خدمات و زیرساخت ها بوده است که بی شک مدل مناسبی نیست و باید از مدل های نوین تامین مالی بهره برد.

- ناهماهنگی سیاستی در حوزه توسعه شهری یکی از چالش های جدی است که به نظر می رسد ثبات سیاستی نظام شهرسازی کشور می تواند به توفیق شهرهای جدید بسیار یاری رساند.

- موضوع مکان یابی و تمرکز بر اراضی دولتی مساله ای جدی است که باید راهکاری برای برون رفت از آن با در نظر گرفتن ملاحظات قانونی و نیز اقتصادی و مالی اندیشیده شود.

در شرایط کنونی شهرهای جدید ایران بعد از گذشت سه دهه و تکمیل بخش مهمی از عملیات اجرایی شهرها و شتاب جمعیت پذیری ناشی از اجرای طرح مسکن مهر، در یک مقطع تاریخی مهم قرار دارند که بازاندیشی پیرامون آینده توسعه شهرهای جدید را ضروری می سازد. به ویژه آنکه چالش هایی همچون فقدان طرح های کالبدی ملی منطقه ای مصوب و به هنگام یا عدم همسویی و هم آوایی سیاست های کلان شهرسازی کشور، ضرورت تغییر نگرش مدیریتی و بینش شهرسازی در مورد شهرهای جدید بیش از گذشته حس می شود. از آنجا که بخش مهمی از عدم توفیق و دستیابی به اهداف شهرهای جدید نسل اول به جنبه های مدیریتی و ابعاد نهادی- حقوقی همچون فقدان حمایت ها و پشتوانه های اداری- مدیریتی و سیاسی- اجرایی کافی در سطوح کلان و میانی مدیریت کشور و عدم تعریف مشخص در نظام تقسیمات سیاسی اداری بر می گردد؛ لزوم اتخاذ راهبرد مناسب و سیاست های مرتبط با آن به منظور تغییر نگاه مقطعی، موردی و ابزاری به شهرهای جدید و تبدیل سیاست شهرهای جدید به عنوان بخشی از سیاست ملی رشد شهری و شهرنشینی ضروری است.

با توجه به ضرورت تحول در رویکردهای توسعه شهرهای جدید و گذار از کمیت به کیفیت در این شهرها، در راستای سیاست های کلان شهرسازی کشور، بهره گیری از رویکرد نوین شهر خلاق می تواند زمینه ساز ارتقاء کیفی شهرهای جدید نسل نخست و نیز عملیاتی نمودن در شهرهای جدید نسل نوین ایران باشد.

۲-۴- رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید

شهرهای جدید در کشور ما در سال‌های اخیر درگیر چالش‌هایی شده‌اند که این مسئله سبب ایجاد تحول در رویکردهای توسعه شهرهای جدید و گذار از کمیت به کیفیت در این شهرها را ضروری می‌کند. به همین جهت شهرهای جدید نیازمند پرداختن به رویکردهای نوین در شهرسازی فعلی جهان هستند که یکی از این رویکردها تحقق شهرهای خلاق، کارآفرین و دانش بنیان است.

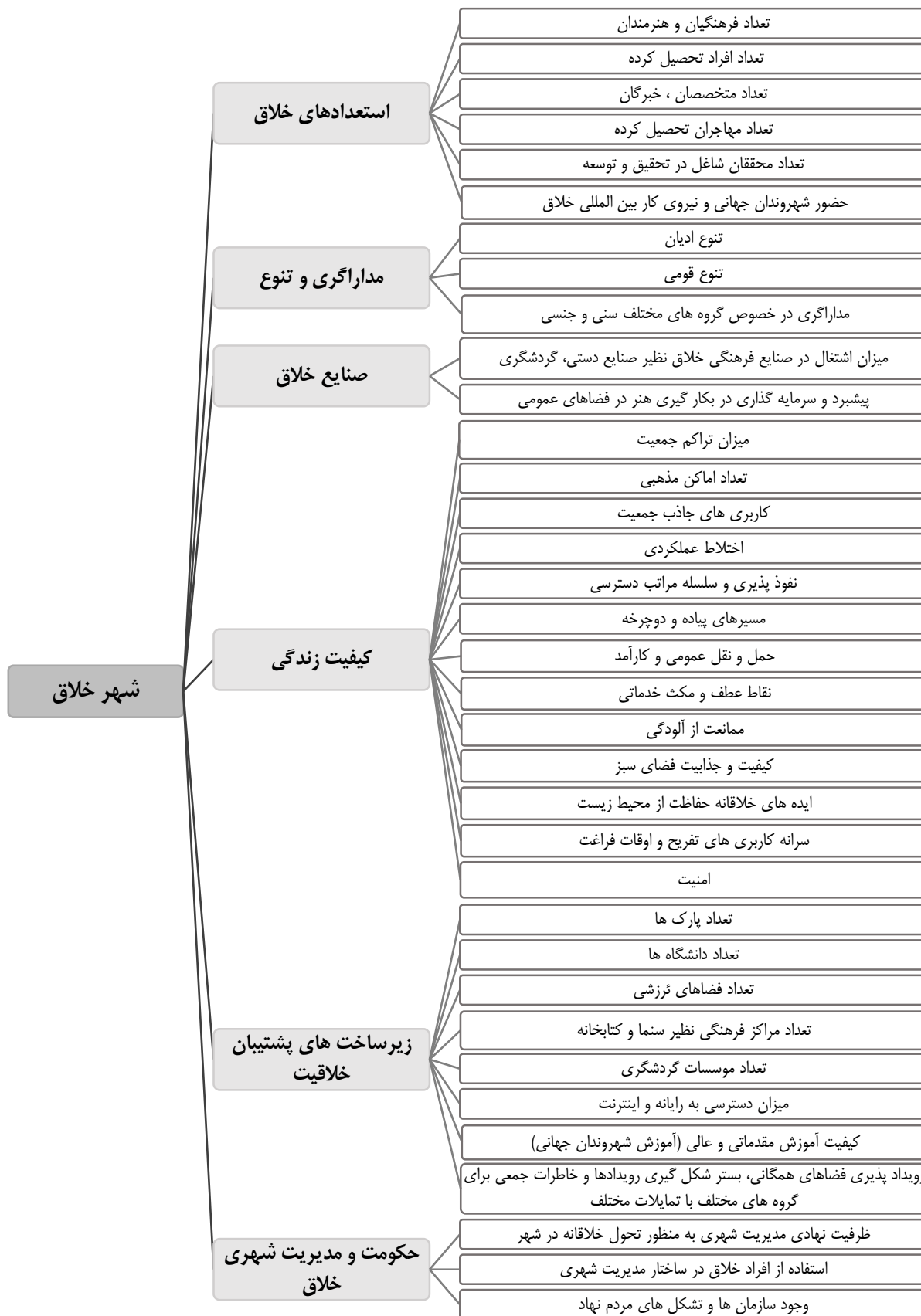
نظریه شهر خلاق که چارچوب تحولات اجتماعی- اقتصادی عصر حاضر جهانی شدن را در محتوای اصلی خود دارا است، از سویی توجه ویژه به سرمایه‌های انسانی و اجتماعی دارد و از سوی دیگر در قالب پرداختن به ویژگی‌های مکانی، هدف ایجاد رقابت اقتصادی، انسجام اجتماعی و تنوع فرهنگی در دستیابی به تصویری یکتا از شهر را دنبال می‌کند. لذا پرداختن به ظرفیت‌های این نظریه در می‌تواند به ارتقای کیفیات محیطی بیشتر منجر گردد و چشم اندازهای جدیدی را پیش روی سیاست‌گذاران این عرصه در کشورمان قرار دهد.

الگوی شهر خلاق، پارادایم برنامه‌ریزی در زمانه‌ای است که جهانی شدن وجوه مختلف زندگی بشری از مهم‌ترین مشخصه‌های آن به‌شمار می‌رود و شاهد اهمیت روزافزون خلاقیت و نوآوری در اقتصاد و البته ضرورت پارادوکسیکال مکان و فضاهای خاص و نشان‌مند هستیم. در این الگو تلاش بر این است که از علم، مهندسی پیشرفته، تکنولوژی و خصوصا تکنولوژی‌های ارتباطی و الکترونیکی، هنر، طراحی و رسانه برای ساخت مکان‌های خلاق، ترکیبی و هوشمند^{۴۸} بهره برده شود. در واقع الگوی شهر خلاق به دنبال ساخت مکان‌هایی است که بتواند گروه‌ها و طبقات خلاق را به خود جذب و از آن نگهداری کند.

۳-۴- ساختار شاخص‌های شهر خلاق در شهرهای جدید

با توجه به اینکه بحث شاخص‌های شهر خلاق یکی از مهم‌ترین بخش‌های این تحقیق است، شاخص‌های بین‌المللی شهر خلاق که در مبانی نظری آورده شد و مورد بررسی قرار گرفت تا زمینه برای ایجاد شاخصی متناسب در راستای اهداف پژوهش حاضر فراهم گردد. ضمن بررسی این شاخص‌ها و توجه به این مسئله که برخی از این شاخص‌های بین‌المللی در شرایط کشور ما قابل اندازه‌گیری نیستند و هم‌چنین وضعیت شهرهای جدید در ایران، به منظور ادامه روند پژوهش شاخص‌های شهر خلاق در ارتباط با شهرهای جدید تدقیق شده‌اند و در نمودار زیر ارائه شده‌اند. بدیهی است که تحقق این شاخص‌ها در شهرهای جدید ایران موضوعی آنی و دستوری نیست و نیاز به گذشت زمان و برنامه ریزی دقیق دارد.

^{۴۸} Intelligent and fusion place

فصل پنجم: توصیه های سیاستی منطبق با وضع موجود شهرهای جدید ایران

۵-۱- ترسیم مسیر استراتژیک در راستای امکان‌سنجی پیاده‌سازی اصول شهر خلاق در شهرهای جدید

اهمیت شهرهای جدید را به عنوان فرصتی که به مثابه نوعی آزمایشگاه برنامه‌ریزی شهری ایجاد کرده‌اند، نمی‌توان نادیده گرفت. این اهمیت را می‌توان در زمینه‌های مهار توسعه، زمان‌بندی توسعه، امکان برنامه‌ریزی، مقیاس توسعه، اجرای سیاست‌های سرمایه‌گذاری، تأمین تسهیلات زیربنایی بسیار کارآمد و با وسعت زیاد در مقایسه با نواحی موجود شهری و امکان فرایینی تجربه‌های عظیم توسعه شهری بیان کرد. از این رو به‌کارگیری رویکردهای متاخر نظیر شهرخلاق و مطرح کردن اهداف، راهبردها، برنامه‌ها در دوره‌های مطالعاتی و اجرا در این زمینه اهمیت زیادی دارد. این راهبردها موجب بهبود شرایط فعلی شهرهای جدید و زمینه‌ساز ایجاد نسل نوین این شهرها می‌شود.

در این بخش پیش‌از مطرح کردن چشم‌انداز، اهداف و راهبردهای پژوهش ابتدا به‌منظور ترسیم مسیر استراتژیک در راستای هدف پژوهش با توجه به مبانی نظری پیشین و مصاحبه‌های صورت گرفته با متخصصین به بررسی الزامات برنامه‌ریزی که بر اساس آموزه‌های نظری و تجربی برگرفته از شهرهای خلاق، دارایی‌ها و محدودیت‌های شهرهای جدید و برنامه‌های توسعه اسناد فرادست تدوین شده‌است، پرداخته می‌شود.

شکل ۵-۱: الزامات برنامه‌ریزی شهرهای جدید ایران بر مبنای رویکرد شهر خلاق

اصول نظری و تجربی شهرهای خلاق	• توسعه مشارکت تمامی گروه‌ها و اقشار اجتماعی و تجهیز فضاهای عمومی منطقه به این منظور • حمایت از نوآوری و پژوهش و توسعه فضاهای مناسب برای فعالیت گروههای خلاق • بالا بردن کیفیت محیطی منطقه برای جذب و نگهداشت نخبگان • تسهیل ارتباط پذیری شهروندان و طبقه خلاق با دانشگاهها و مراکز آموزشی و فرهنگی • ایجاد همگرایی بیشتر بین متخصصین جامعه و مسئولین • بستر سازی برای تضمین بقای شهر و بالا بردن تاب آوری منطقه • تجعیز زیرساختهای پذیرش گردشگر و حضور طبقه خلاق • توسعه زیرساختهای مرتبط با شهر هوشمند با توجه به تقاضای طبقه خلاق برای دسترسی به این زیر ساخت ها
اصول نظری و تجربی شهرهای خلاق در شهرهای جدید ایران	☐ تسهیل حضورپذیری طبقه‌خلاق در شهرهای جدید از طریق توسعه زیرساخت‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، توسعه فضاهای نوین، چالش برانگیز و کمتر تجربه شده ☐ بالا بردن کیفیت محیطی برای جذب و نگهداشت طبقه خلاق و گردشگر ☐ حفاظت از منابع طبیعی، ذخیره‌گاه‌های زیست محیطی و اراضی کشاورزی ☐ ارتقاء ارتباط‌پذیری و اتصال پذیری کالبدی و عملکردی با مادرشهر ☐ توسعه زیرساخت‌های شهرهای هوشمند ☐ طراحی و برنامه‌ریزی مبتنی بر حمل و نقل عمومی و پیاده‌مداری ☐ شمول پذیری اجتماعی و شکل گیری تدریجی هویت در شهرهای جدید ☐ مدیریت چند سطحی و تفوق و هم رایي نهادی ☐ اتکا به بخش خصوصی و روش های نوین تامین مالی ☐ تنوع اقتصادی و عملکردی تاکید بر حفظ اراضی ارزشمند طبیعی با ایجاد شهرهای جدید برخورداری شهرهای جدید از بنیان قانونی ویژه تاکید طرح کالبدی ملی بر ایجاد شهرهای جدید توجه به استراتژیهای کلان کشور مبتنی بر توسعه پهنه های مرزی و سواحل جنوب (خلیج فارس و دریای عمان) شکل گیری قطب های توسعه صنعتی و کشاورزی در مناطق مختلف و نیاز به سکونتگاه های جدید مانند منطقه انرژی پارس جنوبی و پارس شمالی در بوشهر – توسعه کشاورزی در خوزستان و ....
محدودیت های شهرهای جدید ایران	• وابستگی به منابع مالی حاصل از فروش اراضی برای توسعه شهر • عدم توجه به درآمد و سطح اقتصادی جامعه هدف • ماهیت خوابگاهی بر پایه اقتصاد خدمات محلی و در ارتباط با پهنه صنعتی مجاور • عدم شناخت و بهره گیری از موبینتهای نسبی منطقه‌ای در تدوین ساختار اشتغال و فضای کسب و کار شهرها • تأخیر در تحقق اهداف جمعیتی • پایین بودن کیفیت زندگی شهری • نبود مکانیسمی برای اخذ و یکگرد دیدگاه شهروندان ، نخبگان ، مسئولان و سایر کنشگران مؤثر در ایجاد و توسعه شهرهای جدید • وجود رویکرد پروژه محور به جای اجتماع محوری • نبود مطالعات اجتماعی و فرهنگی به منظور شناخت ظرفیت‌های اجتماعی و فرهنگی در جهت تحقیق پایداری اجتماعی و افزایش کیفیت زندگی شهرها • مدیریت دوگانه شهر جدید بعد از استقرار شهرداری • ضعف نظارت و کنترل بر ضوابط و ساخت و سازها و کنترل تخلفات شهرسازی و ساختمانی و .... پس از تشکیل شهرداری‌ها • انسان محور نبودن طراحی ها و وابستگی به خودرو • معماری و طراحی فاقد ارزش و هویت در طرحهای مسکن مهر • نقص و کمبود زیرساخت ها و خدمات • عدم استفاده از فناوری های نوین در برنامه ریزی، طراحی و ساخت • فقدان برنامه جامع‌تأسیسات آوری شهری در شهرهای جدید • تهدید و تخریب روز افزون اراضی کشاورزی و عرصه‌های حساس اکولوژیک
تنش و مأموریت های شهرهای جدید در اسناد فرا دست	

۲-۵- ارائه چشم انداز

چشم انداز شهر، بیان و ایده آلی است که جامعه امید دارد در آینده به آن نایل آید. چنین چشم اندازی باید میان کل جامعه مشترک باشد. به بیانی دیگر چشم انداز تصویری از مقصد نهایی برنامه است. در این پژوهش با توجه به چشم انداز مطرح شده از شرکت عمران شهرهای جدید و همچنین نتایج مصاحبه ها و پژوهش ها که تحت عنوان الزامات برنامه ریزی پیش از این گفته شد، به ارائه چشم اندازی در راستای تحقق رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران پرداخته می شود.

۵-۲-۱- بیانیه چشم انداز

شهرهای جدید ایران:

در افق این چشم انداز، پاسخی به مسایل مختلف نظام شهری کشور بوده و به همین سبب به لحاظ اقتصادی دانش پایه، هوشمند، خلاق، نوآور و دارای زنجیره ای از فعالیت ها و صنایع فرهنگی و خلاق هستند و توانسته اند همواره جاذب شهروندان جهانی و طبقات خلاق و بین المللی باشند. این شهرها پیشرو در ایجاد و بهبود فرهنگ شهروندی و مشارکت اجتماعی بوده و تحقق شاخص های حق به شهر برای تمامی شهروندان را به همراه داشته است. هم چنین از شرایط مناسب و پایدار محیطی، کالبدی مقاوم و تاب آور در برابر حوادث طبیعی و انسان ساخت و عملکردها و سیستم های حمل و نقلی متنوع و پویا برای سکونت و فعالیت برخوردار هستند. ساختارهای منعطف و یکپارچه مدیریت شهری و نظام برنامه ریزی کارآمد این شهرها سبب مشارکت تمامی شهروندان و افراد ذینفع و تحقق شاخص های حکمروایی خوب شهری شده است.

در ادامه به منظور نیل به چشم انداز مورد نظر، اهداف مشخص می شود و براساس این اهداف، راهبردهای برنامه ریزی اتخاذ می شوند.

۵-۳- تدوین اهداف و ارائه راهبردها و سیاست های شهرهای جدید ایران در راستای رویکرد شهر خلاق

با توجه به الزامات برنامه ریزی و چشم انداز شهرهای جدید ایران و به عنوان اساسی ترین راهکار به تعیین اهداف کلان، راهبردها و سیاست ها پرداخته می شود. در واقع این راهبردها و سیاست ها، پایه و اساس تنظیم برنامه ی تحقق رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران را تشکیل می دهند و قصد آن ها، پیش بردن شهرهای جدید در مسیر نیل به اهداف کلان است. از این رو جداول ذیل راهبردها، سیاست ها مربوط به هر هدف، استخراج شده از چشم انداز را نشان می دهد.

جدول ۵-۱: اهداف، راهبردها و سیاست‌های شهرهای جدید خلاق

اهداف	راهبردها	سیاست‌ها
تحقق حضورپذیری، جذب و نگهداشت طبقه خلاق	توسعه زیرساخت‌ها و فعالیت‌های نوین، خلاقانه و کمتر تجربه شده متناسب با تقاضای جامعه هدف	پشتیبانی و حمایت از تشکیل مکان‌های تفریحی و ورزشی سالم، مراکز بازی‌های کامپیوتری و کافی‌نت‌ها
		ایجاد کارگاه‌های علمی، هنری برای فراهم کردن زمینه بروز خلاقیت شهروندان و همگرایی افراد خلاق
		ایجاد امکان برقراری ارتباط مردم با طبقه خلاق و متخصصان حرفه‌ای در حیطه-های مختلف خلاقیت در فضاهای عمومی چند منظوره
		تهیه، ابلاغ و اجرای آیین نامه‌های مرتبط با جذب و حمایت از نخبگان علمی، هنری، ورزشی در شهرهای جدید
		برگزاری نمایشگاه‌های آثار علمی و هنری طبقه خلاق
		پیش‌بینی فضای تبلیغاتی خلاقانه و فرهنگی در جهت افزایش آگاهی عمومی
برندسازی شهرهای جدید در ارتباط با اهداف ایجاد و توسعه آن‌ها		بهره‌گیری از شیوه‌های معماری و شهرسازی نوین و خلاقانه در ساخت و سازهای جدید
		ایجاد نسل نو شهرهای جدید با عملکردهای متفاوت موضوعی (تفریحی، تحقیقاتی، سلامت و ...)
		توسعه و ارتقای عرصه‌های عمومی و تقویت نشانه‌های هویتی
		برگزاری رویدادها و مراسم‌ها جهت معرفی و برجسته کردن ویژگی‌های این شهرها
تنوع و پویایی اقتصادی، کارکردی و عملکردی در راستای کارآفرینی و رقابت‌پذیری شهری	جلب مشارکت بخش خصوصی ایجاد همسویی و یکپارچه سازی برنامه‌های توسعه اقتصادی و کاربری زمین در شهرهای جدید و شهرک‌ها	ایجاد زیرساختهای مطلوب مورد انتظار سرمایه گذاران
		اولویت دهی به بخش خصوصی در ایجاد و عملیات عمرانی شهرهای جدید
		باز خوانی نقش و عملکردهای اقتصادی نسل نخست شهرهای جدید ایران

اهداف	راهبردها	سیاست‌ها
	تسهیل شکل‌گیری خوشه‌های کسب و کار خلاق	گسترش برنامه‌های فرهنگی و تفریحی در شهرها به منظور ایجاد اشتغال
		امکان‌سنجی پذیرش نقش‌های اقتصادی برتر در نسل نوین شهرهای جدید ایران و استقرار فضاهای مربوطه (فن بازار، پارک‌های علم و فناوری، پارک‌های موضوعی، ...)
		تسهیل فرآیندهای جذب سرمایه‌گذاری و توسعه اشتغال در شهرهای جدید
		برگزاری نمایشگاه‌های آثار هنری و موسیقی در مراکز علمی محدوده
		تدوین و اجرای برنامه‌های کارآفرینی شهری و آموزش نیروی انسانی محلی
تجهیز شهرها به فعالیت‌ها و فضاهای مناسب عمومی برای حضور طبقات گوناگون اجتماعی	ارتقا تاب‌آوری و بهسازی کالبدی و زیرساختی شهرها	جبران کمبود خدمات تفریحی و آموزشی و درمانی، بهداشتی و ورزشی از طریق تمرکز آنها در محورها و کانون‌های خدماتی
		ایجاد پهنه‌ها و راسته‌های شاخص فرهنگی، تفریحی با تاکید بر خلق فضای رویدادها مبتنی بر حرکت پیاده
		ارزیابی تاب‌آوری و در صورت ضرورت مقاوم‌سازی و افزایش ایمنی و استیاری در تاسیسات و ابنیه مسکونی و عمومی
		طراحی و برنامه‌ریزی مراکزمتنوع، سبز، امن و دلپذیر با کاربری‌های مختلط نزدیک به مراکز حمل و نقل
		نظارت بر هماهنگی نماهای ابنیه جدید با ابنیه پیرامون
تحقق کیفیت مطلوب و پایدار محیطی، کالبدی و زیرساختی	پالایش محیط زیست در برابر آلودگی‌های محیطی	تدوین و اجرای برنامه تاب‌آوری شهری برای شهرهای جدید
		افزودن به سطوح فضای سبز عمومی و پارک‌ها و پروراندن باغچه‌ها توسط انجمن‌های محلی
		بکارگیری تکنولوژی‌های مناسب و خلاقانه نظیر دوچرخه سواری در راستای کاهش آلودگی محیط

اهداف	راهبردها	سیاست‌ها
	توسعه زیرساخت‌های مرتبط با شهر هوشمند	بکارگیری از روش‌های نوین برنامه‌ریزی و طراحی دوستدار محیط زیست و شیوه‌های منجر به تحقق سطح بالای زیست پذیری کاهش استفاده از حمل و نقل شخصی از طریق گسترش حمل‌ونقل عمومی کارآمد افزایش دسترسی به فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و توسعه کیفیت اینترنت ایجاد فضاهای خلاق مبتنی بر فناوری‌های هوشمند نوین افزایش توانایی‌های جامعه بومی در استفاده از فناوری‌های هوشمند نوین
		شناسایی محورهای مناسب برای تبدیل شدن به مسیرهای ویژه پیاده به صورت دائمی یا زمانی که در روزهای تعطیل یا ساعات افت فعالیت‌های تجاری در شب می‌توان از آنها استفاده کرد. یکپارچگی حمل و نقل درون با برون شهر فعال نمودن ظرفیت توسعه مبتنی بر حمل و نقل انبوه بر (TOD) اعمال مشوق‌ها در خصوص سیستم‌های سازگار با محیط زیست و غیر آلاینده
		تشکیل کمیته‌هایی در بدنه مدیریت شهری جهت همکاری و ارتباط با مردم جلب همدلی و حساس نمودن مردم نسبت به حفظ ارزش‌ها و بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی آنان استفاده از پتانسیل مدیریت شهری و شورای شهر و ایجاد انگیزه‌های مشارکت اجتماعی و اقتصادی و تدوین معیارها و ابزار نظارت و تقویت نقش مراکز علمی و تحقیقاتی
		آموزش و آگاه‌سازی عمومی در ارتباط با استفاده بهتر از پتانسیل‌ها و امکانات شهری برنامه ریزی و اقدام در خصوص رفع شکاف و گسست اجتماعی مجموعه‌های مسکن مهر از سایر محلات حفظ و تقویت مکان‌های عمومی و رویدادهای واجد ارزش جمعی
انسجام نهادی و شمول پذیری اجتماعی ضمن بازیابی هویت شهرهای جدید	مشارکت تمامی اقشار جامعه در فرآیندهای توسعه ارتقای هویت و فرهنگ در شهرهای جدید به منظور تحقق شهری فراگیر و توسعه اجتماع محلی	راهکارهای تحقق رویکرد شهر خلاق در شهرهای جدید ایران

اهداف	راهبردها	سیاست‌ها
		تعیین و تشخیص عناصر هویتی شهر جدید با توجه به بستر اجتماعی و ویژگی‌های اجتماعات اطراف
		به کارگیری نمادهای ملی و فرهنگی در شهر در جهت ارتقای حس تعلق مکانی و ایجاد هویت شهری در میان ساکنان
		الزامی نمودن انجام مطالعات ارزیابی اجتماعی و فرهنگی در ارتباط با پروژه‌های متوسط و بزرگ در شهرهای جدید
	تقویت مدیریت شهری و توافق نهادی میان سازمان‌های مسئول توسعه	زمینه سازی برای ایجاد و گسترش تشکل‌ها و سازمان‌های غیر دولتی (NGO) برای مشارکت در اداره امور شهرهای جدید
		ایجاد یک هماهنگی و اجرایی شهر خلاق متشکل از کلیه سازمان‌های دست اندر کار اعم از شهرداری و شرکت عمران شهرهای جدید به منظور هدایت اقدامات اجرایی
		اجرای برنامه باز آفرینی شهرهای جدید نسل اول با رویکرد ارتقاء کیفی شهرها
		تدارک پشتوانه‌های قانونی، اجرایی و نیروی انسانی لازم در مدیریت علمی شهرهای جدید

۴-۵- جمع بندی

آنچه مسلم است، با گذشت بیش از دو دهه از احداث شهرهای جدید ایران و صرف هزینه‌های گزاف در این راه و بررسی عملکردی، حاکی از عملکرد ضعیف این شهرها است. که مهم‌ترین عامل آن عدم وجود نگاه کلان آمایشی در مکان‌یابی شهرهای جدید و مشخص نبودن جایگاه حقیقی این شهرها در نظام سلسله مراتبی شهری کشور است. هم‌چنین نسل نخستین شهرهای جدید و شهرک‌های کشور، اساساً بر موضوع اسکان جمعیت مازاد کلانشهرها تمرکز داشته‌اند و از این رو، عمدتاً ماهیتی خوابگاهی یافته‌اند. این در حالی است که این شهرها می‌توانند در صورت مکانیابی علمی و پیش‌بینی توانان سکونت، اشتغال و نقش‌های تخصصی برای شهر به منظور تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت به سرزمین موثر باشند. لذا به منظور حیات بخشی مجدد به این شهرها و ایجاد نسل جدید آن‌ها، ضرورت بهره بردن از رویکرد شهر خلاق را ایجاب می‌کند که به‌طور مفصل در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت و سیاست‌هایی در این زمینه ارائه شد.

لازم به ذکر است تحقق سیاست‌های ارائه شده مستلزم فراهم نمودن ابزارهای مناسب و کارآمد است و به همین منظور نیازمند تغییرات و اصلاحات نهادی و قانونی هستیم که در ادامه در جدول ۵-۲ به آن‌ها اشاره شده است.

جدول ۵-۲: شرح تحقق پذیری

- آموزش و ظرفیت سازی علمی و عملی مسئولین شهرداری شهرهای جدید و شرکت عمران جهت اجرایی کردن رویکرد شهر خلاق با کسب دانش و آگاهی در این زمینه. - بکارگیری افراد خلاق و دارای تحصیلات مرتبط با مسائل شهری در ساختار شرکت عمران شهر و نیز مدیریت شهری. - توافق میان نهادهای مسئول در ارتباط با رسیدن به یک چشم‌انداز مشترک در ارتباط با شهرهای جدید خلاق. - ایجاد فرصت برای شکل گیری و فعالیت سازمان‌های مردم نهاد و NGOها برای مشارکت در زمینه تحقق رویکرد شهر خلاق .	اصلاحات نهادی
- تدوین آیین‌نامه اجرایی برای در نظر گرفتن مشوق‌ها و تنبیهات مشخص در خصوص ساخت و ساز جدید. - رفع تعارضات میان نهادهای مدیریت شهری از طریق تفکیک و شفاف سازی وظایف میان شهرداری و نهادهای مسئول. - تصویب قوانینی به منظور پایش مستمر طرح‌های پیشین به جای مطرح کردن طرح‌های توسعه جدید.	اصلاحات قانونی

۵-۵- پیشنهادات مطالعات تکمیلی

نتایج استنباط شده در پژوهش حاضر می‌تواند زمینه‌ساز آغاز مطالعات بعدی باشد که به عنوان تکمیل‌کننده این مطالعه در زمان دیگری انجام شود. مطالعات بعدی که با استناد به پژوهش حاضر انجام می‌شود می‌تواند افق‌های نوینی و تازه‌ای را برای سایر محققین فراهم سازد. مهم‌ترین پژوهش‌های تکمیلی که می‌تواند در آینده انجام شود، به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

- 0 ارزیابی خلاقیت محلات، نواحی و مناطق شهری در شهرهای جدید با کاربرست شاخص‌های عینی و ذهنی به صورت یکپارچه
- 0 بررسی وجوه اجتماعی تحقق خلاقیت در شهرهای جدید
- 0 شناسایی قطب‌های خلاقیت در نواحی کلانشهری
- 0 بررسی وجوه توسعه گردشگری خلاق در شهرهای جدید

فهرست منابع

منابع فارسی

۱. ابراهیمی، مهران (۱۳۸۷). نشست شهر خلاق : مفاهیم، سیاست ها، مطالعه موردی از شهرهای موفق و ناموفق، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران. فرهنگسرای نیاوران. تهران
۲. ابراهیمی، احدنژاد (۱۳۸۹). تعاملات اجتماعی، راهبردی بسوی ارتقاء سطح کیفی شهر خلاق اسلامی، نخستین همایش ملی شهرهای خلاق و توسعه پایدار اصفهان. شهرهای خلاق و مشکلات اجتماعی. اصفهان
۳. ابوالقسی، الهه (۱۳۹۳). برنامه ریزی شهر با رویکرد شهر خلاق در شهرهای کوچک و میانی مطالعه موردی شهر رودسر. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
۴. اشتری، حسن، مهدنژاد، حافظ (۱۳۹۳). شهر خلاق، ۷۵
۵. اکبری مطلق، مصطفی (۱۳۹۲). بررسی ابعاد نظریه شهر خلاق و تاثیر آن بر توسعه شهری پایدار با تاکید بر تجارب جهانی، همایش ملی شهرسازی و توسعه شهری پایدار، بوکان ۲۶ اردیبهشت
۶. پیران، پرویز (۱۳۸۵). شهرهای جدید، بی تاریخ و بدون فرهنگ : مسئله هویت یابی، مجموعه مقالات هویت شهرهای جدید، انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید، ۱۱۷-۱۱۲
۷. جیکوبز، جین (۱۳۸۶). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی (ترجمه حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی)، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
۸. حبیبی، سیدمحسن (۱۳۷۹). جامعه مدنی و حیات شهری. نشریه هنرهای زیبا. شماره ۷.
۹. داکسبری، ناسی (۱۳۸۹). شهرهای خلاق کانادا (ترجمه شهرزاد فرزین پاک). مجله شهرداری ها، شماره ۱۰۰
۱۰. دلاور، علی (۱۳۸۴). مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، تهران: رشد.
۱۱. ذاکر حقیقی، کیانوش (۱۳۹۶). رویکردهای نوین پایدار شهری در شهرهای جدید، مجموعه کتاب شهرهای جدید، تهران: مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی شرکت عمران شهر جدید.
۱۲. رحیمی، محمد، مردعلی، محسن، داهای، الهام، فاتح زاده، عبدالرسول (۱۳۹۲). شهرخلاق (مبانی نظری و شاخص ها)، نشریه دانش شهر، شماره ۱۹۶، ۳۸-۹
۱۳. ربانی خوارسگانی، علی، رسول، ربانی (۱۳۹۰). بررسی نقش تنوع اجتماعی در شهرهای خلاق و نوآور مطالعه موردی اصفهان، جغرافیا و توسعه، ۹، شماره ۲۱
۱۴. رضاییان قره گزولو، علی، قادری، اسماعیل، میرعباسی، رمضان (۱۳۹۱). برنامه ریزی شهر خلاق، تهران: انتشارات آذرخش.
۱۵. رفیعیان، محسن (۱۳۸۹). درآمدی بر مناطق و شهرهای خلاق، شهرداری ها، ۱۱، شماره ۱۰، ۴۲-۱۵
- زیادلو، فروزان (۱۳۸۳). نگاهی به مدیریت شهرهای جدید، فرهنگی جدید در شهرنشینی، مجموعه مقالات ارائه شده در کنفرانس بین المللی توسعه شهری و شهرهای جدید، اصفهان : انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید، ۸۵-۹۱

۱۶. زیاری، کرامت الله (۱۳۸۲). برنامه‌ریزی شهرهای جدید، تهران: انتشارات سمت
۱۷. سعیدی، هادی (۱۳۹۱). شهر خلاق. نشریه شهردار/ریها، سال یازدهم. شماره ۱۰۰، ۵-۱۱
۱۸. شهابیان، پویان، رهگذر، عرفانه (۱۳۹۱). پیوند محیط با شهر خلاق، مجله منظر، شماره ۱۹، ۶۸-۷۳
۱۹. شورت، جان، کیم جونگ هون، رنه (۱۳۸۹). شهرها و نظام های اقتصادی (ترجمه ابوالفضل مشکینی، فرهاد پروین، علیرضا عنامی، حافظ مهد نژاد). تهران: انتشارات و مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی وزارت مسکن و شهرسازی
۲۰. صادقی فسایی، سهیلا، عرفان منش، ایمان (۱۳۹۳). مبانی روش شناختی پژوهش اسنادی در علوم اجتماعی، فصلنامه‌ی راهبرد فرهنگ، شماره ۲۹
۲۱. عزیزی، شادی، دولت آبادی، فیروز (۱۳۹۱). نشست شهر خلاق، شهرهای پسا صنعتی و نقش طبقه خلاق در توسعه شهری، تهران: شهرداری تهران
۲۲. غریب، امید، حسین پور، علی (۱۳۹۱). بررسی شاخص‌های شکل‌گیری شهر خلاق (مطالعه موردی مشهد). دومین کنفرانس ملی کارآفرینی، دانشگاه فردوسی مشهد.
۲۳. محمدی، کمال، مجیدفر، فرزانه (۱۳۸۹). دوران شهرهای خلاق، مجله شهرداری ها، شماره ۷
۲۴. مشکینی، ابوالفضل، سلیمانی، محمد، عزیزی، حسین، زارعی، معصومه، زارع پیشه، نرگس (۱۳۹۲). ارزیابی میزان تحقق‌پذیری اهداف شهرهای جدید در ایران (مطالعه موردی: شهر جدید صدرا)، فصل‌نامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری، سال اول، ۱، ۴۱-۲۹.
۲۵. مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد (۱۳۸۵). شهر خلاق
۲۶. مختاری ملک‌آبادی، رضا، سقایی، محسن، ایمان، فاطمه (۱۳۹۳). سطح‌بندی مناطق پانزده‌گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی، ۵، ۱۰۵-۱۲۰.
۲۷. معیدفر، سعید (۱۳۹۶). سرمایه اجتماعی، هویت و فرهنگ شهری در شهرهای جدید، مجموعه کتاب شهرهای جدید، تهران: مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی شرکت عمران شهر جدید.
۲۸. نریمانی، مسعود (۱۳۸۳). فرآیند شکل‌گیری و عوامل تاثیرگذار در شهرهای جدید ایران، شهرهای جدید فرهنگ جدید در شهرنشینی، مجموعه مقالات ارائه شده در کنفرانس بین‌المللی توسعه شهری و شهرهای جدید، تهران: انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید، ۲۴۸-۲۴۰.

منابع انگلیسی

1. Afolabi, M. O., Dionne, S., & Lewis, H (2006). Are we there yet? A review of creativity methodologies, interdisciplinary innovation and imagination in engineering education. In *Ithaca, NY: Cornell University*.
2. Bradford, Neil (2004). Creative city: Structured Policy Dialouge Report.
3. Bowen, H. P, Moesen, W, & Sleuwaegen, L (2008). A Composite Index of the Creative Economy. *Review of Business and Economics*, 4, 375–397.
4. Clark, T. N., Lloyd, R., Wong, K. K., & Jain, P (2002). Amenities drive urban growth. *Journal of Urban Affairs*, 24(5), 493–515.
5. Cooke, P. And Lazzaretti, L., Creative Cities, Cultural Clusters and Local Economic Development, Cheltenham, UK; Northampton, MA:
6. Coletta, C (2008). Fostering the creative city. *CEOs for Cities Http://www. Ceosforcities. Org/files/Fostering the Creative City Wallace. Pdf*.
7. Councillor, Michael(2011). Creative Capital Gains An Action Plan for Toronto
8. Correia, C. M., & da Silva Costa, J (2014). Measuring Creativity in the EU Member States. *Investigaciones Regionales*, 30, 7–26.
9. Costa, J. Seixas and A. Roldão. (2009).” FROM ‘CREATIVE CITIES’ TO ‘URBAN
10. CREATIVITY’? SPACE, CREATIVITY AND GOVERNANCE IN THE CONTEMPORARY CITY”, City Futures’09 - “City Futures in a Globalizing World” EURA/UAA Conference, 4-6 June 2009. Madrid, Spain.p2.
11. DCM (2011). Mapping Creative Industries Technical Document
12. Duxbury , Nancy (2004), Creative Cities: Principles and Practices, Canadian Policy Research Networks Inc, Web Site: <http://www.cprn.org>
13. Florida, R (2002). The rise of the creative class: And how it’s transforming work, leisure and everyday life. New York: Basic Books.
14. Florida, R (2005). *Cities and the creative class*. Routledge.
15. Florida, R (2012). *The Rise of the Creative Class-Revisited: Revised and Expanded*. Basic books.
16. Florida, R (2011). *Creativity and prosperity: The global creativity index*. Martin Prosperity Institute.
17. Florida, R., & Tinagli, I (2004). Europe in the creative age. *Creative Class Group*, (February), 48. Retrieved from http://www.creativeclass.com/rfcgdb/articles/Europe_in_the_Creative_Age_2004.pdf
18. Girard, L. F., Baycan, T., & Nijkamp, P (2011). *Sustainable city and creativity: promoting creative urban initiatives*. Ashgate Publishing, Ltd.
19. Glaeser, E. L., & Saiz, A (2003). *The rise of the skilled city*. National Bureau of Economic Research.
20. Hall, P (2000). Creative Cities and Economic Development. *Urban Studies*, 37(4), 639–649.
21. Hall, P. G., & Raumplaner, S (1998). *Cities in civilization*. Pantheon Books New York.
22. Jacobs, J (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage.
23. Jacobs, J. (1969). *The economy of cities. The economy of cities*. London: Jonathan Cape.
24. Kloudova, J., & Stehlikova, B (2010). Creativity Index for the Czech Republic in Terms of Regional Similarities and Geographical Location. *Economics and management*, 15(1), 100-109.

25. Landry, C (2012). *The creative city: A toolkit for urban innovators*. Earthscan.
26. Landry, C., & Bianchini, F (1995). *The creative city* (Vol. 12). Demos.
27. McDonald, S. Naglis, M. & Vida , M.(2009.) Urban Regeneration For Sustainable Communités: A Case Study.Baltic Journal on Sustainability. 15(1).49-59
28. Musterd, S.,The Creative Cultural Knowledge City Some Conditions, Paper presented at the University of Kaiserslautern, 2010, p2
29. Rhodes, M. (1961) An analysis of creativity. *The Phi Delta Kappan*, 42(7), 305–310.
30. Sasaki, M., Urban regeneration through cultural creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study, *Cities* 27 (2010) S3–S9, 2010, p77
31. Reckwitz, Andreas (2009): Die Selbstkultivierung der Stadt. Zur Transformation moderner
32. Urbanität in der “creative city”. In: *Mittelweg* 36, 18, 2-34.
33. -Scott, Allen. J. (2006). “Creative Cities: Conceptual Issues and Policy Questions” *Journal of Urban Affairs*, Vol.28, No. 1.
34. Till, J. (2005). *The Negation of Hope (Architecture the Participation)*. London: Spon Press.
35. Törnqvist, G (2012). *The geography of creativity*. Cheltenham: Edward Elgar Pub.
36. UNCTAD. (2008). *Creative economy report 2008: The challenge of Assessing the Creative Economy: towards informed Policy-making*. United Nation.
37. Peck,jamine(2005),struggling with the creative class:in: international journal of urban and regional research,740-770
38. van der Spoel, E., Rozing, M. P., Houwing-Duistermaat, J. J., Eline Slagboom, P., Beekman, M., de Craen, A. J. M., ... van Heemst, D (2015). Association analysis of insulin-like growth factor-1 axis parameters with survival and functional status in nonagenarians of the Leiden Longevity Study. *Aging*, 7(11), 956–963. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
39. Hartley, John, Jason Potts, and Trent MacDonald (2012), “The CCI Creative City Index 2012.” *Cultural Science Journal* 5(1),138
40. Home Affairs Bureau The Hong Kong Special Administrative Region Government. 2005. “A Study on Creativity Index.” Director 1–100

Abstract

The 21st century is a century of cities, ideas and creations. Human creativity and its talent as a creative human capital is considered to be the main driver of social, economic, and cultural development, and the growing competition between cities, regions and countries will increasingly depend on its cultivation, preservation and absorption. A creative city pattern based on the link between economy and culture and the production of creative and innovative places, and is sought after by competitive design and location to exploit the opportunities of a creative and knowledge-based global economy. In this context, the new cities have become unimaginable capacity to create creative spaces needed to attract and retain innovative groups due to serious problems in terms of population absorption, sense of belonging, urban identity, social interactions, and so on. It also creates the context for interacting and interacting individuals and institutions. In this study, in order to achieve a framework for solutions to the realization of the creative city approach in the new cities of Iran, the criteria and indicators in this field were extracted from theoretical foundations and these indicators, according to the conditions and characteristics of the new cities Were determined. Finally, in order to take advantage of the creative city approach in the new cities of Iran, we presented the objectives and policies of this area. Finally, it emerged that, although new cities in Iran have encountered difficulties, but the intellectual and, at the same time, intellectual-based intellectualism can transform the process of urbanization and architecture of the new cities, it can be realized by taking advantage of the current approaches of the current urban environment, such as the city. The creative and institutional reform of the city provided recreational opportunities

Keywords: Creative spaces, New Town .Creative City.Creative human capital